

De heffing van successierecht van Joden als gevolg van de Tweede Wereldoorlog

Naam: J.W.M. van Geffen

ANR: S922831
Studierichting: Fiscale Economie
Datum: 20 juni 2011
Examencommissie: Prof. Dr. P.H.J. Essers
mr. S.M.H. Dusarduijn

Masterthesis

ter afronding van de studie Fiscale Economie aan de Universiteit van Tilburg.

Dankwoord

Op deze manier wil ik de volgende mensen bedanken bij de totstandkoming van mijn scriptie en daarmee samenhangend het afstuderen van mijn masteropleiding Fiscale Economie aan de Universiteit van Tilburg. De heer P.H.J Essers, als begeleider van deze scriptie, op wie ik altijd kon rekenen voor ondersteuning bij het onderzoek en het schrijven van deze scriptie. De heer F. Hoppel en de heer W.J. van Battum, respectievelijk senior beleidsmedewerker en informatiespecialist bij het Ministerie van Financiën, voor hun goede hulp bij het verkrijgen van een aantal aanschrijvingen en het oplossen van een aantal vraagstukken. Mevrouw I.F.J.A. van Vijfeijken, hoogleraar aan de Universiteit van Tilburg, voor haar ondersteuning bij vragen betreffende de heffing van successierecht, dan wel erfbelasting. De heer P.B.J.M. van Waelsden, collectiespecialist Rechtswetenschappen aan de Universiteit van Tilburg, voor zijn adequate hulp bij het zoeken van specifieke literatuur. Mevrouw A.J.H.M. van der Locht, collega bij Ernst & Young, voor het doorlezen van mijn scriptie, voorafgaande aan het inleveren van de definitieve versie. Mevrouw S.M.D.L van Alphen en de heer L. Vogelsangs, medestudenten, voor de prettige samenwerking onder de noemer van de onderzoekspilot 'Het Nederlandse belastingrecht onder nationaalsocialistisch regime'.

Lijst met gebruikte afkortingen

BNB	Beslissingen in belastingzaken, Nederlandse Belastingrechtspraak
DRT	Deutsche Revisions- und Treuhand
HR	Hoge Raad
Liro	Lippmann, Rosenthal & Co.
LVVS	Liquidatie Van Verwaltung Sarphatistraat
MvA	Memorie van Antwoord
MvT	Memorie van Toelichting
NGV	Niederländische Grundstückverwaltung
NJB	Nederlands Juristenblad
no.	nummer
nr.	nummer
p.	pagina
S.	Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden
Stb.	Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden
VVRA	Vermögensverwaltungs- und Rentenanstalt
WFR	Weekblad Fiscaal Recht
WPNR	Weekblad voor Privaatrecht Notariaat en Registratie

Inhoudsopgave

1 INLEIDING

1.1	Motivering keuze onderwerp	2
1.2	Probleemstelling	3
1.3	Verantwoording van de opzet	4
1.4	Chronologisch overzicht	5

2 BELASTINGHEFING ALS GEVOLG VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG

2.0	Inleiding	9
2.1	Successierecht	9
2.1.1	Redelijke en proportionele heffing.....	11
2.1.2	Het afhandelen van de nalatenschappen	12
2.2	Roofinstellingen	13
2.2.1	Lippmann, Rosenthal & Co.	13
2.2.2	Niederländische Grundstückverwaltung	14
2.2.3	Vermögensverwaltung- und Rentenanstalt	14
2.2.4	Deutsche Revisions- und Treuhand Aktiengesellschaft A.G.	15

3 DE PERIODE TIJDENS DE OORLOG

3.0	Inleiding	18
3.1	De Pauschreglung	18
3.2	De aanschrijvingen tijdens de oorlog	21
3.2.1	De aanschrijving van 9 november 1940 en de aanvulling van 30 juni 1945.....	21
3.2.2	De aanschrijving van 16 april 1943	23

3.2.3	De aanschrijving van 18 juli 1945	23
3.2.4	De aanschrijvingen van 4 januari, 20 april en 14 december 1943	24
3.2.5	De aanschrijving van 27 januari 1944.....	25

4 DE PERIODE NA DE OORLOG

4.0	Inleiding	26
4.1	Het financieel-economisch beleid na de oorlog	26
4.1.1	De verhouding tussen belastingheffing en lenen	27
4.2	De Waardevermeerderingsbelasting, de Vermogensaanwasbelasting en de Vermogensheffing ineens	28
4.2.1	De Vermogensaanwasbelasting	28
4.2.2	De Vermogensheffing ineens	30
4.2.3	Belastingpolitiek vóór en na de oorlog	31
4.3	Verschillende meningen over de verervingsproblematiek	31
4.4	De aanschrijvingen van 27 september 1945.....	33
4.5	De aanschrijving van 30 januari 1946.....	34
4.6	De aanschrijvingen van 26 november 1946 en 30 juli 1953.....	35

5 DE WET HOUDENDE VOORZIENINGEN BETREFFENDE HET OPMAKEN VAN AKTEN VAN OVERLIJDEN VAN VERMISTEN

5.0	Inleiding	37
5.1	De mogelijke opties voor een oplossing	37
5.2	De tot stand gekomen Wet	39
5.3	Argumenten voor en tegen de Wet	40
5.3.1	Het gelijkheidsbeginsel	41
5.3.2	Eén uniforme overlijdensdatum	42
5.3.3	Het motief van de Wet	43
5.4	De concept aanschrijving van 7 juni 1948 en de aanschrijving van 18 juni 1949	45
5.4.1	De concept aanschrijving van 7 juni 1948	45
5.4.2	De aanschrijving van 18 juni 1949	51
5.5	Weigeringen tot het aangeven van uiteindelijk ontvangen baten.....	55
5.6	De aanschrijvingen van 7 augustus 1951 en 25 februari 1952.....	57
5.6.1	De aanschrijving van 7 augustus 1951.....	57
5.6.2	De aanschrijving van 25 februari 1952	59

6 DE HEFFING VAN SUCCESSIERECHT OVER JOODSE NALATENSCHAPPEN IN DE PRAKTIJK

6.0	Inleiding	61
6.1	Steekproef van Memories van Successierecht	61
6.2	De uitkomsten van de steekproef	62
6.2.1	Vrijstellingen.....	62
6.2.2	Het tarief	63
6.2.3	Waardering vorderingen op roofinstellingen	63
6.2.4	Interest over verschuldigd successierecht	64
6.2.5	De kwijtschelding of vermindering van successierecht	64
6.2.6	De complexiteit van het kwijtschelden van successierecht.....	66
6.3	Rechtszekerheid	67
6.3.1	Rechtszekerheid na de oorlog	67

7 SAMENVATTING EN CONCLUSIE

7.1	Samenvatting.....	70
7.2.	Conclusie.....	72

LITERATUURLIJST	76
------------------------------	----

BIJLAGEN

I	De aanschrijvingen	81
II	De Pauschreglung.....	96
III	De Wet houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten	102
IV	De vrijstellingen en het tarief van de Successiewet 1859	109

Hoofdstuk 1

Inleiding

1.0 Inleiding

Iedereen kent de beelden van de gruwelijke gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog en de beelden van uit kampen teruggekeerde Joden. In mijn onderzoek zijn deze gebeurtenissen niet de hoofdlijn geweest. Het onderwerp van deze scriptie is zoals de titel luidt, de heffing van successierecht van Joden als gevolg van de Tweede Wereldoorlog. De gebeurtenissen van de oorlog zijn in beginsel de oorzaak van de problematiek omtrent de heffing van successierecht en kunnen om deze reden niet geheel buiten beschouwing gelaten worden. Het onderzoek dient juist in het licht van de gebeurtenissen van de oorlog geplaatst te worden in de tijd.

Over dit onderwerp is vooralsnog weinig geschreven en weinig onderzoek naar gedaan. Er is zelfs nooit wetenschappelijk onderzoek naar gedaan door iemand met een fiscale achtergrond. Gerard Aalders¹ heeft het boek ‘Berooid’² geschreven. Dit boek schetst de achtergronden, voorbereidingen en uitvoering van het rechtsherstel na de Tweede Wereldoorlog. Verder zijn er onderzoeken gedaan door verschillende commissies, ten behoeve van het Ministerie van Financiën.³

¹ Gerard Aalders is als onderzoeker verbonden aan het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie.

² G. Aalders, *Berooid. De beroofde joden en het Nederlandse restitutiebeleid sinds 1945*, Amsterdam: Uitgeverij Boom 2001.

³ Onder andere Commissie Kordes, *Archieven tastbare goederen claims. Tweede rapport van de Commissie van Onderzoek Liro-archieven*, Den Haag: Ministerie van Financiën 1998 en F. Hoek & J. ten Wolde, *Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek*, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

1.1 Motivering keuze onderwerp

In het kader van mijn studie Fiscale Economie aan de Universiteit van Tilburg, schrijf ik deze masterscriptie. Voor het schrijven van een masterscriptie is het mogelijk om aan te sluiten bij een bestaand onderzoek - een onderzoekspilot - of door zelf een onderzoek op te starten. Toen ik voor het eerst las over het onderzoek van Prof. dr. P.H.J. Essers⁴, met betrekking tot het Nederlandse belastingrecht onder nationaalsocialistisch regime, sprak dit mij meteen aan. In beginsel gaat mijn studie over de huidige situatie van het belastingrecht en na mijn afstuderen gaat het in de meeste gevallen waarschijnlijk ook over de huidige situatie. Deze scriptie is voor mij de mogelijkheid om mezelf te verdiepen in de geschiedenis in samenhang met de fiscaliteit. Verder zie ik het als een onderwerp, waarbij de menselijke kant van belang is, het gaat niet enkel om de belastingtechnische kant. Tot slot zie ik het onderzoek als een unieke kans en een grote uitdaging, om onderzoek te doen naar zaken, waar nog weinig onderzoek naar verricht is. Ik wil hierbij Prof. dr. P.H.J. Essers bedanken, dat hij mij de mogelijkheid heeft gegeven om mee te werken aan dit uitdagende en unieke onderzoek.

⁴ Hoogleraar belastingrecht aan de Universiteit van Tilburg en lid van de Eerste Kamer van de Staten-Generaal.

1.2 Probleemstelling

Het onderwerp van mijn scriptie, de heffing van successierecht van Joden als gevolg van de Tweede Wereldoorlog, klinkt als men het voor de eerste keer hoort als een kille heffing. De Joden hadden al genoeg gruwelijke gebeurtenissen meegemaakt en eenmaal terug in Nederland dienden ze ook nog eens successierecht te betalen. Ik ga onderzoeken of het daadwerkelijk een kille heffing geweest is, of dat er een menselijke uitvoering aan gegeven is. Dit doe ik aan de hand van de volgende probleemstelling:

‘In welke mate hebben de instanties en personen na de oorlog op redelijke, proportionele wijze uitvoering gegeven aan het nemen en uitvoeren van fiscale maatregelen die direct te herleiden zijn tot de oorlogsperiode, in het bijzonder de heffing van successierecht van Joden?’

Aan de hand van deze probleemstelling is het niet de bedoeling om een moreel oordeel te vellen over de beslissingen die er destijds genomen zijn. Het is de bedoeling om te beoordelen of er redelijke en proportionele maatregelen zijn genomen en of hier in de praktijk op een proportionele wijze uitvoering aan gegeven is. In paragraaf 2.1.1 wordt nader ingegaan op mijn invulling van de woorden redelijk en proportioneel met betrekking tot de heffing van successierecht van Joden als gevolg van de Tweede Wereldoorlog.

1.3 Verantwoording van de opzet

Om een duidelijk antwoord te krijgen op mijn probleemstelling, heb ik zo veel mogelijk in chronologische volgorde geschreven. Voor een chronologisch overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen met betrekking tot de oorlog zie paragraaf 1.4. Zie verder Bijlage I en II voor een chronologisch overzicht van de in deze scriptie omschreven Ministeriële Aanschrijvingen en de Pauschreglung.⁵

Om te beginnen wordt na het inleidende eerste hoofdstuk, in het tweede hoofdstuk een algemeen kader geschetst, in het belang van de rest van mijn scriptie. Na een algemeen kader geschetst te hebben wordt in het derde hoofdstuk nader ingegaan op de gebeurtenissen tijdens de oorlog, die van belang zijn geweest voor de heffing van successierecht van Joden. In het vierde hoofdstuk wordt aansluitend gekeken naar de gebeurtenissen die van belang zijn geweest na de oorlog. In dit hoofdstuk wordt eerst een beschrijving gegeven van de economische situatie na de oorlog. De economische situatie na de oorlog was van belang om een achtergrond te schetsen van de omstandigheden, waarin alle beslissingen genomen zijn. Een belangrijke gebeurtenis na de oorlog met betrekking tot de heffing van successierecht, die een apart hoofdstuk verdient, het vijfde hoofdstuk, is de totstandkoming van de Wet houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten in 1949. In dit hoofdstuk worden de parlementaire geschiedenis en de gevolgen van deze wet beschreven.

Nadat de totstandkoming van verschillende regelingen is beschreven, wordt in het zesde hoofdstuk nader ingegaan op de uitvoering van de regelgeving in de praktijk. Tot slot is het na voorgaande hoofdstukken mogelijk om tot een antwoord te komen op mijn probleemstelling. In het laatste hoofdstuk, het zevende hoofdstuk, wordt een samenvatting gegeven en trek ik mijn conclusie, waarin ik tot een antwoord kom op mijn probleemstelling.

⁵ Zie Bijlage I (p. 81-82) en Bijlage II (p. 96-97).

1.4 Chronologisch overzicht

De belangrijkste gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog met betrekking tot Nederland

10 mei 1940	Nederland raakt in oorlog met Duitsland Op 10 mei 1940 vielen de Duitsers Nederland binnen. In de daarop volgende dagen weken de Koningin en de ministers uit naar Londen.
15 mei 1940	Capitulatie Nederland Na het bombardement op Rotterdam besloot het Nederlandse leger te capituleren in de nacht van 15 mei.
29 mei 1940	Duits bestuur in Nederland De Duitsers stelden op 29 mei een Duits bestuur in Nederland in, geleid door Reichskommissar Seyss-Inquart.
17 juli 1942	Slag om Stalingrad De Slag om Stalingrad duurde van 17 juli 1942 tot en met 2 februari 1943. Het wordt door velen als een keerpunt van de Tweede Wereldoorlog beschouwd. Een geheel Duits leger werd aan de rivier de Wolga verslagen door het Rode Leger, het leger van de Sovjet-Unie.
6 juni 1944	D-Day Op 6 juni 1944 startte operatie Overlord, met de landing van de geallieerden in Normandië. Deze landing was het begin van de bevrijding van West-Europa.
5 september 1944	Dolle Dinsdag Op 5 september 1944 begonnen de Nederlanders, gelovend dat de bevrijding op hand was, feest te vieren. De geallieerden hadden namelijk in hoog tempo terrein gewonnen. Dolle Dinsdag zorgde voor paniek onder de NSB-ers en de Duitsers.
17 september 1944	Algemene Spoorwegstaking De spoorwegstaking van 1944 was een nationale staking, door het spoorwegpersoneel, afgekondigd door Nederlandse regering in Londen. De staking duurde van september 1944 tot de bevrijding in 1945.

17 september 1944	Operation Market Garden Operation Market Garden was de codenaam voor een grootschalig offensief van 17 september tot en met 25 september 1944. Het bestond uit een grootschalige luchtlanding en een grondoffensief vanaf België. Over het algemeen wordt de uitkomst van het offensief als een mislukking gezien.
Winter 1944- 1945	Hongerwinter De Duitsers blokkeerden als represaille voor de spoorwegstaking voor zes weken alle voedseltransporten naar het westen van Nederland. Dit zorgde voor een grote schaarste aan voedsel en brandstof in de strenge winter. In de zogenoemde Hongerwinter kwamen circa 20.000 Nederlanders om het leven door de honger en de kou.
5 mei 1945	Nederland wordt bevrijd Op 4 mei 1945 capituleerde de Duitse admiraal Von Friedeburg namens de Duitse troepen in Nederland. De capitulatie ging in op 5 mei 1945.

De belangrijkste gebeurtenissen met betrekking tot Joden in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog

Najaar 1940	Ariërverklaring Alle ambtenaren moesten vóór 26 oktober 1940 een ariërverklaring invullen. Men moest hierin aangeven wie zijn ouders en grootouders waren. Ook moesten ze van de ouders en grootouders invullen of ze van joodse afkomst waren en was men verplicht om de verklaring door de echtgenoot of echtgenote in te laten vullen.
22 oktober 1940	Registratie bedrijven en ondernemingen met een Joodse eigenaar.
November 1940	Joodse ambtenaren ontheven Nadat de joodse ambtenaren waren geïdentificeerd via de ariërverklaring, werden zij in november 1940 ontheven uit hun functie. Begin 1941 volgde hun ontslag.
10 januari 1941	Registratie van Joden Alle personen van geheel of gedeeltelijk joodse afkomst moesten zich laten registreren. Daarbij werd het begrip Jood onderverdeeld in voljoden, halfjoden en kwartjoden. De Nederlandse gemeenten werden belast met de uitvoering van deze maatregel.
22/23 februari 1941	Eerste razzia Op 22 en 23 februari 1941 vond de eerste razzia plaats in Amsterdam, waarbij 425 Joden opgepakt moesten worden als represaille.

25 februari 1941	Februaristaking Uit protest tegen de razzia's legden op 25 februari 1941 Amsterdamse medewerkers van het Gemeentelijk Vervoerbedrijf en andere gemeentelijke diensten het werk neer. Snel volgden metaal- en dokwerkers en een deel van de andere arbeiders. De dag erop werd in andere delen van het land ook gestaakt. Uiteindelijk werden de stakingen gebroken door de Duitsers op 27 februari 1941.
Voorjaar 1941	Isolatie van de Joden In de maanden volgende op de Februaristaking werd stapsgewijs een groot aantal maatregelen genomen die de Joden steeds verder isoleerden van de rest van de bevolking. Overal kwamen bordjes te hangen: 'Voor Joden verboden'. De economische mogelijkheden van Joden werden steeds verder beperkt. In maart werden winkels en bedrijven van Joden onteigend en in handen gegeven van een 'zaakwaarnemer'. Joodse artsen, apothekers, vertalers, advocaten en makelaars mochten niet meer voor niet-joden werken.
Najaar 1941	Roof van de Joden Vanaf augustus 1941 moesten Joden hun geld, cheques, effecten en andere deposito's laten registreren en overdragen aan de Lippman-Rossenthal & Co. bank. Op 15 september 1941 moesten ze daar ook hun grondbezit en onroerende goederen laten registreren als voorbereiding op de onteigening.
Oktober 1941	Joden ontslagen In oktober 1941 werd door middel van een verordening bepaald dat alle werkzaamheden bij bedrijven met een joodse eigenaar aan voorwaarden en vergunningen onderhevig waren. Werkgevers konden Joden met een opzegtermijn van drie maanden ontslaan en hun pensioenvoorzieningen aanpassen. In de maanden volgende na deze verordening werden veel Joden ontslagen.
Januari 1942	Werkkampen Vanaf januari 1942 werden de joodse werklozen naar joodse werkkampen gestuurd. De Joodse Raad leverde de namen en adressen van de werklozen Joden. Alle niet-Nederlandse Joden werden naar Westerbork afgevoerd. Alle Nederlandse Joden moesten gedwongen verhuizen naar Amsterdam, er werd hierbij begonnen in Hilversum en Zaandam.
April 1942	Jodenster Vanaf eind april 1942 dienden alle Joden een Jodenster op hun bovenkleding te dragen, waardoor ze makkelijk herkend konden worden.

Zomer 1942	Deportaties In de zomer van 1942 begonnen in Nederland de grootschalige deportaties van Joden uit Nederland. Tegen het eind van 1942 waren er ongeveer 40.000 Joden naar vernietigingskampen gedeporteerd.
29 september 1943	De laatste razzia in Amsterdam Op 29 september 1943 vond de laatste razzia plaats in Amsterdam. De hoofdstad werd door de bezetter judenrein genoemd.
13 september 1944	De laatste deportatie uit Westerbork Kamp Westerbork deed sinds juli 1942 dienst als doorgangskamp voor transporten naar vernietigingskampen in Polen. In totaal zijn circa tachtig duizend Joden vanuit kamp Westerbork gedeporteerd.

Hoofdstuk 2

Belastingheffing als gevolg van de Tweede Wereldoorlog

2.0 Inleiding

In de Tweede Wereldoorlog zijn er onder de joodse bevolkingsgroep, vaak hele gezinnen en families uitgemoord; waardoor er vele nalatenschappen vererfd zijn. Hierbij was het tijdstip van overlijden cruciaal, omdat de verdere verervingprocedure daarvan afhing. Wanneer er geen bloedverwant was tot de zesde graad verviel de nalatenschap aan de Staat.^{6, 7}

2.1 Successierecht

Tegenwoordig wordt er over een nalatenschap erfbelasting geheven, in die tijd werd dit geheven onder de naam successierecht of successiebelasting. Dit is een belasting die geheven wordt over de waarde van al hetgeen krachtens erfrecht wordt verkregen door het overlijden van iemand die ten tijde van het overlijden in Nederland woonde.^{8, 9} In de Successiewet bepaalt de woonplaatsfictie, dat een Nederlander die in Nederland heeft gewoond en binnen 10 jaar overlijdt nadat hij Nederland heeft verlaten, geacht wordt ten tijde van zijn overlijden in Nederland te hebben gewoond.^{10, 11} Op grond van deze fictie mocht de Nederlandse Staat successierecht heffen van de niet in Nederland overleden Joden.¹² De waarde van de verkrijging wordt voor de heffing van erfbelasting in aanmerking genomen

⁶ Op grond van artikel 879, tweede lid, juncto artikel 880 van het Burgerlijk Wetboek.

⁷ Vergelijk artikel 12 juncto artikel 189 van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek..

⁸ Op grond van artikel 1, eerste lid Successiewet 1859.

⁹ Op grond van artikel 1, eerste lid onderdeel 1 Successiewet 1956.

¹⁰ Op grond van artikel 3 Successiewet 1859.

¹¹ Op grond van artikel 3, eerste lid Successiewet 1956.

¹² In het arrest van 22 december 1954, *BNB* 1955/48 oordeelde de Hoge Raad dat belanghebbende, voor de Vermogensbelasting na haar deportatie tot haar terugkeer hier ter lande geen woonplaats heeft gehad. Zie P.H.J.

voor de waarde in het economisch verkeer, op het tijdstip van de verkrijging.^{13, 14} Het percentage van deze belasting is afhankelijk van de graad van bloed- of aanverwantschap. Zo betalen kinderen die van hun ouders erven of huwelijkspartner aanmerkelijk minder dan bijvoorbeeld neven en nichten.^{15,16} Tot een bepaald bedrag is een verkrijging vrijgesteld van erfbelasting.^{17, 18}

Als rechtsgrond van de heffing van successierecht wordt het beginsel van een bevoorrechte verkrijging genoemd. Het beginsel van een bevoorrechte verkrijging houdt in dat er erfbelasting geheven kan worden indien de verkrijger bij de verkrijging van een bate in een bevoorrechte positie verkeert vergeleken met anderen, ofwel een buitenkans.¹⁹ Een staat die voor de financiering van zijn uitgaven afhankelijk is van de heffing van belastingen van zijn burgers, doet er goed aan om dit te doen op een manier die bij de burgers zo min mogelijk verzet oproept. Het mag duidelijk zijn dat burgers eerder bereid zullen zijn een deel van een opgekomen voordeel, een verrijking, af te staan, dan een deel van hun eigen vermogen af te staan. Deze redenering gaat zeker op in de situatie waarin voor de verkrijging niets gedaan behoeft te worden, zoals bij het verkrijgen van een nalatenschap.²⁰ Dit werd door de Commissie voor de Successiebelasting²¹ omstreeks 1950 als volgt geformuleerd:

‘Wanneer toch hetgeen iemand met arbeid en vlijt verkrijgt door inkomstenbelasting wordt getroffen, hoeveel te meer reden is er dan iemand te belasten wegens hetgeen hem zonder inspanning zijnerzijds in de schoot wordt geworpen.’

Daarnaast kan de vraag worden gesteld of voorafgaande het bestaan van de heffing van successierecht rechtvaardigt, als men bedenkt dat vererfd vermogen gevormd en gegroeid is door onverteerde inkomsten, die doorgaans al belast zijn met inkomstenbelasting. Echter is de verkrijger een ander dan de erflater van wie de inkomstenbelasting geheven is. De draagkracht van de verkrijger wordt vergroot. Een andere rechtsgrond voor de heffing van erfbelasting, is derhalve de vermeerdering van de draagkracht van de verkrijger. In deze rechtsgrond lijkt het progressieve tarief, dat lagere tarieven kent naarmate de verkrijger dichterbij de erflater staat in familierechtelijke zin en de vrijstellingen

Essers, *Fiscale oorlogsarresten*, in J.L.M. Gribnau (red.), *Principieel Belastingrecht*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2011.

¹³ Op grond van artikel 28, onderdeel 1 Successiewet 1859, diende men aangifte te doen ‘den aard en waarde’, mijns inziens is dit vergelijkbaar met ‘de waarde in het economisch verkeer’. Zie verder artikel 47 Successiewet 1859 voor de schatting van de waarde van een verkrijging.

¹⁴ Op grond van artikel 21, eerste lid Successiewet 1956.

¹⁵ Op grond van artikel 65 Successiewet 1859.

¹⁶ Op grond van artikel 24 Successiewet 1956.

¹⁷ Op grond van artikel 79 Successiewet 1859.

¹⁸ Op grond van artikel 32 Successiewet 1956.

¹⁹ L.G.M Stevens, *Elementair belastingrecht. Voor economen en bedrijfsjuristen*, p. 15, Deventer: Kluwer 2009.

²⁰ J.W. Zwemmer, *De dood als belastbaar feit*, p. 11, Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen 2001.

²¹ Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap, *Eerste rapport Commissie voor de Successiebelasting*, nr. 81, p. 5.

voor onder andere kinderen van de erflater, niet te passen. Er is immers in alle gevallen sprake van een verhoogde draagkracht.²²

De progressieve tariefstructuur is ondanks de strijdigheid met het draagkrachtbeginsel ingevoerd, met als achtergrond de gedachte van de ‘familie-eigendom’. In deze gedachte behoort het individu in beginsel geheel de vrije beschikking te hebben over zijn vermogen, vooral als dat verkregen wordt van zijn naaste verwanten.²³ Het beginsel van bevoorrechte verkrijging staat ook voor een progressief tarief. Naarmate de verwantschap tussen de overledene en de erfgenaam geringer is, ligt een erfenis minder voor de hand. De verkrijging zal in dat geval eerder een ‘meevaller’ zijn dan het ‘tragisch verlies van een dierbare verwante’.²⁴ Hiermee is het ook duidelijk dat de heffing van successierecht een verkrijgingsbelasting is, omdat er per verkrijger geheven wordt over hetgeen uit een nalatenschap verkregen wordt krachtens erfrecht.²⁵

Kortom, de heffing van successierecht is gebaseerd op de stijging van de draagkracht van de verkrijger en de omstandigheid dat er sprake is van een bevoorrechte verkrijging, waarvan redelijkerwijs een deel kan worden afgestaan ten behoeve van de algemene middelen.

2.1.1 Redelijke en proportionele heffing

Om tot een antwoord te komen op mijn probleemstelling is het van belang om nader in te gaan op mijn invulling van de woorden ‘redelijk en proportioneel’ met betrekking tot de heffing van successierecht van Joden. Naar mijn mening is ten eerste de rechtsgrond van de heffing van successierecht van belang. De rechtsgrond van een belasting verklaart waarom er geheven wordt. Samengevat, is de heffing van successierecht gebaseerd op de stijging van de draagkracht van de verkrijger, door middel van een bevoorrechte verkrijging.

Ten tweede is het gelijkheidsbeginsel van belang. Op grond van het gelijkheidsbeginsel dienen gelijke gevallen, gelijk behandeld te worden en ongelijke gevallen, ongelijk behandeld te worden naar de mate van ongelijkheid. Puur fiscaal economisch gezien waren de Joden die een nalatenschap verkregen, gelijk aan niet-joodse verkrijgers van een nalatenschap. In beide gevallen was er sprake van een bevoorrechte verkrijging en een stijging van de draagkracht. Kortom, de heffing van successierecht van Joden als gevolg de Tweede Wereldoorlog was niet in strijd met het gelijkheidsbeginsel.

Om tot een redelijke heffing te komen is het mijns inziens ook van belang dat er op een proportionele wijze gebruik gemaakt wordt van deze heffing. Een proportionele heffing is mijns inziens in alle

²² R.T.G. Verstraaten, *Successiebelasting*, p. 21, Deventer: Kluwer 2008.

²³ R.T.G. Verstraaten, *Successiebelasting*, p. 21, Deventer: Kluwer 2008.

²⁴ L.G.M Stevens, *Elementair belastingrecht. Voor economen en bedrijfsjuristen*, p. 15, Deventer: Kluwer 2009.

²⁵ R.T.G. Verstraaten, *Successiebelasting*, p. 21, Deventer: Kluwer 2008.

gevallen een heffing, waarbij rekening gehouden wordt met de omstandigheden. In de huidige situatie is dit in mindere mate van belang, omdat er geen omstandigheden zijn zoals er destijds geweest zijn na de Tweede Wereldoorlog. Om tot de conclusie te komen dat de heffing van successierecht proportioneel geweest is, dient mijns inziens zoveel mogelijk aangesloten te worden bij de Successiewet. Maar, omdat de Successiewet op de 'normale' situatie gebaseerd is, dienen mijns inziens bij omstandigheden, waar de oorlog een relevante rol speelde, de oorlogsomstandigheden voor zover relevant gefilterd te zijn uit de heffing. Op deze manier komt men toe aan een heffing die onder 'normale' omstandigheden ook plaatsgevonden zou hebben.

2.1.2 Het afhandelen van de nalatenschappen

Voordat er successierecht geheven kan worden over een nalatenschap, is het eerst nodig dat deze nalatenschap afgehandeld is. In deze paragraaf wordt ingegaan op de problematiek rond de afhandeling van de nalatenschappen. Na de oorlog bleek dat van de naar schatting 140.000 Joden die voor de bezetting in Nederland woonden slechts rond de 36.000 de oorlog overleefd hadden. Hun deportatie was gepaard gegaan met het noodgedwongen achterlaten van huizen, inboedels of bedrijven. Na de oorlog werd de Nederlandse Staat wettelijk verantwoordelijk voor het beheer van zogenaamd onbeheerd vermogen van de nog afwezige rechtmatige eigenaars. Personen werden als afwezig aangemerkt als ze door oorlogsomstandigheden tijdelijk niet vindbaar waren, maar ook als ze waren omgekomen zonder dat hun overlijden wettelijk vaststond. In het geval dat de erfgenamen van de achtergebleven vermogens onbekend waren, werden advocaten of notarissen door het Nederlandse Beheersinstituut tot bewindvoerder aangewezen. Later werden hiervoor organisaties opgericht zoals de Stichting Bewindvoering Afwezigen en Onbeheerde Nalatenschappen.²⁶

Om een nalatenschap af te handelen, is vereist dat iemand officieel en wettelijk overleden is. Dit betekent dat er een akte van overlijden opgesteld dient te worden door een ambtenaar van de Burgerlijke Stand van de laatst bekende woonplaats, waarna deze akte ingeschreven dient te worden in het register van overlijden.^{27, 28} Deze akte van overlijden was ook van belang voor de achtergebleven echtgenoot van de afwezige, zodat het voor de achtergebleven echtgenoot mogelijk was om te hertrouwen.²⁹ Het probleem hierbij was dat er van de meeste gedeporteerde Joden niet bekend was of ze nog in leven waren, daarom werden de niet-teruggekeerde Joden wettelijk aangemerkt als 'vermisten'. Het Burgerlijk Wetboek voorzag op grond van de toen geldende artikelen 523 tot en met 527 in de mogelijkheid om bij een rechter een verklaring tot vaststelling van

²⁶ E. Balkenstijn, *Onderzoeksgids Oorlogsgetroffenen WO2. Terugkeer, opvang, nasleep*, www.oorlogsgetroffenen.nl/thema/rechtssherstel/06_Onbeheerde_nalatenschappen_en_het_verervingsvraagstuk, geraadpleegd op 19 oktober 2010.

²⁷ Op grond van artikel 50 van het Burgerlijk Wetboek.

²⁸ Op grond van artikel 19f van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek.

²⁹ Kamerstukken II 1946/1947, 495, nr. 3, p. 3 (MvT).

vermoedelijk overlijden aan te vragen.³⁰ De afgifte van zo'n verklaring was alleen mogelijk na een periode van 10 of 5 jaar, afhankelijk of diegene voor zijn vertrek wel of geen orde op zaken had gesteld.³¹ Aangezien er vele Joden plotseling gedeporteerd waren waarbij er geen orde op zaken was gesteld, zou deze periode in de meeste gevallen op 10 jaar gesteld zijn. Deze regeling was voorheen een uitzondering, maar deze uitzondering was nu de regel. Nadat de Hoge Raad in 1947 oordeelde dat alleen de ambtenaar van de Burgerlijke Stand van de plaats waar het overlijden geschiedde, daarvan een akte kon opmaken, bleken de bepalingen in het Burgerlijk Wetboek niet van toepassing op de in andere landen overleden oorlogsslachtoffers.³²

Zoals eerder gezegd, is het moment van overlijden van belang voor de verervingprocedure. 'Maar van vrijwel geen enkel vernietigingskampslachtoffer was het moment van sterven nauwkeurig bekend, laat staan dat er administratieve bewijzen bestonden; die werden (...) in Hitlers dodenkampen niet verstrekt.'³³ De problemen betreffende de niet opgemaakte overlijdensakten en de onbekende overlijdensdata werden opgelost met de in 1949 tot stand gekomen Wet houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten³⁴; hierna te noemen: de Wet. De Wet trad in werking op 11 juni 1949.³⁵ In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op de inhoud en het debat omtrent deze Wet. Eerst wordt een aantal roofoinstellingen besproken, die van belang zijn voor de rest van mijn scriptie.

2.2 Roofoinstellingen

2.2.1 Lippmann, Rosenthal & Co.

Allereerst is Lippmann, Rosenthal & Co. een instelling die van belang was tijdens en na de oorlog. Dit was de naam van een joodse bankiersfirma in de Nieuwe Spiegelstraat te Amsterdam. Onder dezelfde naam vestigden de Duitsers in de Sarphatistraat een filiaal van deze bank, die bekend werd onder de afkorting Liro. Deze twee banken stonden los van elkaar, maar hadden dezelfde naam om vertrouwen te wekken.

Op grond van de zogenoemde eerste Liro-verordening van 8 augustus 1941 werden alle Joden in Nederland gedwongen om hun contante geld en cheques te storten op een rekening bij de Liro, al hun tegoeden en deposito's bij banken en spaarbanken naar de Liro over te laten schrijven en hier ook hun effecten in depot te geven. Op 21 mei 1942 volgde de Tweede Liro-verordening. Deze verordening

³⁰ Vergelijk artikel 409 tot en met 430, van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek.

³¹ Kamerstukken II 1946/1947, 495, nr. 3, p. 3 (MvT).

³² HR 14 februari 1947, *NJB* 1947, 228.

³³ G. Aalders, *Berooid. De beroofde joden en het Nederlandse restitutiebeleid sinds 1945*, p. 103, Amsterdam: Uitgeverij Boom 2001.

³⁴ Wet van 2 juni 1949, *Stb.* J227.

³⁵ Op grond van artikel 22 van de Wet houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten, *Stb.* J227.

bepaalde dat collecties van alle soorten kunstvoorwerpen, voorwerpen van goud, platina of zilver, alsmede bewerkte en onbewerkte edelstenen, halfedelstenen en parels moesten worden ingeleverd. Vorderingen moesten schriftelijk worden aangemeld, zodat de Liro de nieuwe schuldeiser zou zijn. Vorderingen waren onder andere huren, pachten, hypotheekrenten, arbeidspensioen en banktegoeden. Op deze manier werd er voor gezorgd dat vorderingen in de kas van de Liro zouden vloeien.³⁶ Ook levensverzekeringsspolissen moesten aangemeld worden. Vanaf 1943 werden de individuele rekeningen opgeheven en werden alle vermogens op een zogenoemd ‘Sammelkonto’³⁷ gestort, waarna de joodse eigenaren geen toegang meer hadden tot hun bezittingen.³⁸ Uiteindelijk werd na de oorlog in februari 1948 de naam van de Liro veranderd in Liquidatie Van Verwaltung Sarphatistraat, hierna de LVVS te noemen om verwarring bij het publiek te voorkomen.³⁹

2.2.2 Niederländische Grundstückverwaltung

Ten tweede was er de Niederländische Grundstückverwaltung, hierna NGV te noemen. De NGV was verantwoordelijk voor de onteigening van het joodse grondbezit. Onder deze onteigening viel zowel de grond als de daarop staande bebouwing en de opbrengsten daarvan, zoals huur, erfpacht en hypotheek. De NGV heeft het beheer van al het onteigend bezit overgedragen aan twee NSB-firma's, die zelf ook weer onderbeheerders aanstelden. De onteigende huizen werden vaak ver onder de prijs verkocht aan een tussenpersoon, waarna ze weer voor een normale prijs werden doorverkocht. De opbrengsten van de huren en verkoop werden op rekening van de Vermögensverwaltungs- und Rentenanstalt gestort.⁴⁰

2.2.3 Vermögensverwaltung- und Rentenanstalt

Ten derde was er de Vermögensverwaltung- und Rentenanstalt, hierna de VVRA te noemen. Deze op 31 mei 1941 opgerichte stichting, was geen actieve roofinstelling. Opbrengsten van beheer en liquidatie van joods bezit, in het bijzonder van ondernemingen en onroerend goed werden overgemaakt naar de VVRA. In praktijk was de taak van de VVRA om de van andere roofinstanties ontvangen liquide middelen en effecten te beheren. Met de beschikbare middelen zijn door de Duitsers transacties gefinancierd, onder andere de bouw en exploitatie van de kampen Vught en

³⁶ Commissie Kordes, *Archieven tastbare goederen claims. Tweede rapport van de Commissie van Onderzoek Liro-archieven*, p. 22, Den Haag: Ministerie van Financiën 1998.

³⁷ Verzamelrekening.

³⁸ E. Balkenstijn, *Onderzoeksgids Oorlogsgetroffenen WO2. Terugkeer, opvang, nasleep*, [www, <http://www.oorlogsgetroffenen.nl/thema/rechtssherstel/01_Roof_ten_tijde_van_de_bezetting>](http://www.oorlogsgetroffenen.nl/thema/rechtssherstel/01_Roof_ten_tijde_van_de_bezetting), geraadpleegd op 19 oktober 2010.

³⁹ M. Scherer, *Onderzoeksgids Oorlogsgetroffenen WO2. Terugkeer, opvang, nasleep*, [www <http://www.oorlogsgetroffenen.nl/thema/rechtssherstel/03_03_Geld>](http://www.oorlogsgetroffenen.nl/thema/rechtssherstel/03_03_Geld), geraadpleegd op 19 oktober 2010.

⁴⁰ E. Balkenstijn, *Onderzoeksgids Oorlogsgetroffenen WO2. Terugkeer, opvang, nasleep*, [www, <http://www.oorlogsgetroffenen.nl/thema/rechtssherstel/01_Roof_ten_tijde_van_de_bezetting>](http://www.oorlogsgetroffenen.nl/thema/rechtssherstel/01_Roof_ten_tijde_van_de_bezetting), geraadpleegd op 19 oktober 2010.

Westerbork. Na de bevrijding bleken de verplichtingen van de VVRA te zijn opgelopen tot een bedrag van 410 miljoen gulden.⁴¹

2.2.4 Deutsche Revisions- und Treuhand Aktiengesellschaft A.G.

Ten slotte was er de Deutsche Revisions- und Treuhand Aktiengesellschaft A.G, hierna de DRT te noemen. Dit grote Duitse accountantskantoor vestigde in de zomer van 1940 een filiaal in Den Haag. Tijdens de bezetting hebben de Duitse autoriteiten het in Nederland aanwezige vijandelijke vermogen onder beheer gesteld. Onder vijanden werden verstaan alle personen, bedrijven en instellingen die zich bevonden of gevestigd waren in geallieerden landen. De belangrijkste taak van de DRT, was het beheer van vijandelijke vermogens, zoals edelmetalen, edelstenen, waardepapieren en de inhoud van bankkluisjes. Daarnaast had ze het toezicht op alle bewindsvoerders van vijandelijk vermogen en trad ze op als bewindsvoerder van alle banksaldi, effectendepots, safeloketten, vorderingen en hypotheek. In totaal bleek op 10 mei 1945 een bedrag van 115 miljoen gulden bij de DRT te berusten, hierop hadden 20.000 mensen een vordering.⁴²

⁴¹ E. Balkenstijn e.a., *www*, <http://www.oorlogsgetroffenen.nl/thema/rechtsherstel/01_Roof_ten_tijde_van_de_bezetting> en <<http://www.oorlogsgetroffenen.nl/archiefvormer/VVRA>>, geraadpleegd op 6 april 2011.

⁴² E. Balkenstijn e.a., *Onderzoeksgids Oorlogsgetroffenen WO2. Terugkeer, opvang, nasleep*, *www*, <http://www.oorlogsgetroffenen.nl/thema/rechtsherstel/01_Roof_ten_tijde_van_de_bezetting> en <<http://www.oorlogsgetroffenen.nl/archiefvormer/DRT>>, geraadpleegd op 6 april 2011.

De Minister van Financiën

Omdat mijn scriptie gebaseerd is op historische en fiscale zaken, is het ook van belang om te kijken naar de personen achter de genomen beslissingen. In het kader van mijn scriptie is de Minister van Financiën, P. Liefstinck van groot belang geweest. Om die reden zal ik een beschrijving van hem geven.

Pieter Liefstinck (1902- 1989) was een zoon van Willem Hendrik Liefstinck, Nederlands hervormd predikant en Gerarda Johanna van Hoolwerf. Hij huwde in 1932 met Henriette Clasine Aldershoff, met wie hij drie dochters kreeg. Na een echtscheiding in 1954 is hij hertrouwd in hetzelfde jaar met Elsa van der Voort van Zijp, met wie hij één dochter kreeg.

Piet Liefstinck bezocht de MULO en de HBS in Utrecht, waarna hij een jaar naar een Zwitserse Kostschool ging. Nadat hij het aanvullend staatsexamen Grieks en Latijn gedaan had, begon hij in 1919 met de rechtenstudie aan de Rijksuniversiteit, ook in Utrecht. Hier had hij veel interesse voor zijn bijvak economie. Naast activiteiten als corplid besteedde hij veel vrije tijd aan de studie van sociale beweging en de houding die door christenen in sociale kwesties kon worden aangenomen. Op 4 oktober 1927 behaalde hij het doctoraal examen. Na de militaire dienst in 1927 en 1928, rondde Liefstinck zijn rechtenstudie af door het schrijven van een dissertatie over concentratieprocessen in de Amerikaanse industrie. Met een beurs van de Rockefeller Foundation kon hij daarvoor in 1929 en 1930 onderzoek doen in de Verenigde Staten. In 1931 promoveerde Liefstinck cum laude op het proefschrift 'Moderne structuurveranderingen der industrie in de Vereenigde Staten van Amerika'.

Vanaf 1931 was Liefstinck werkzaam op het departement van Handel en Nijverheid, onder andere als secretaris van de Economische Raad. Drie jaar later werd hij benoemd tot hoogleraar in de economie, het geld- crediet- en bankwezen en de handelspolitiek aan de Nederlandse Handels Hogeschool in Rotterdam. In 1935 werd hij lid van de politieke partij Christelijke-Historische Unie, waarbij hij vooral werkloosheidsbestrijding zag als een dwingende sociale plicht.

In mei 1940 diende Liefstinck als reserve officier bij de artillerie. Kort daarna werd hij in oktober 1940 als Indische gijzelaar* door de Duitse bezetter gevangen genomen. Zijn verblijf in de kampen Buchenwald, Haaren en Sint-Michielsgestel besteedde hij vooral aan het beraad over politieke en sociaal-economische vernieuwingen van Nederland na de bevrijding.

*Direct na de capitulatie van Nederland werden in het niet-bezette Nederlands-Indië alle aanwezige Rijksduitsers uit voorzorg vast gezet onder slechte omstandigheden. In juli en oktober 1940 namen de Duitsers ongeveer vierhonderd mensen gevangen om Nederlands-Indië onder druk te zetten om daar vast gezette Duitsers goed te behandelen.

Lieftinck stelde het volgende voor: een leidinggevende rol van de overheid in de economie en een inrichting van het parlement met een economische kamer naast één politieke kamer. In 1942 werd hij weggevoerd in hernieuwde krijgsgevangenschap, waar hij faam verworven had bij medegijzelaars, waaronder de socialist W. Drees en democraat W. Schermerhorn. De rest van de oorlog sleet Lieftinck in krijgsgevangenenkampen Schildberg en Neubrandenburg te Lissa. Hier schreef hij manuscripten over monetaire beginselen, die werden uitgegeven als een boek in 1946 met de titel 'Inleiding in de geldtheorie'. Na de oorlog deden formateurs Drees en Schermerhorn bij de formatie van het Koninklijke kabinet van herstel en vernieuwing een beroep op hem als Minister van Financiën. Op 24 juni 1945 trad hij aan als Minister van Financiën, waarna hij in 1946 toe trad tot de Partij van de Arbeid. Het optreden van Lieftinck als doorbraak-socialistische Minister van Financiën wordt als succesvol omschreven. Hij zat namelijk op een belangrijke plek, waarbij hij betrokken was bij besluiten, wetten en maatregelen welke voor het herstel van het land noodzakelijk waren en die de basis hebben gelegd voor een snelle groei van de welvaart en de belangrijke sociale voorzieningen. Zijn eerste belangrijke operatie was de geldzuivering via geldblokkades en gecontroleerde geldtoewijzing, door middel van het bekende 'tientje van Lieftinck' en de geldvrijgave na de heffing van de Vermogensaanwasbelasting.

Verder was Lieftinck erg belangrijk voor de deviezenvoorzieningen; zo wist hij bij een bezoek aan de Verenigde Staten in 1946 de bestuurders van de Export-Import-Bank over te halen om 200 miljoen dollar te lenen, waarmee Nederland de jaren 1946 en 1947 kon doorkomen. In 1947 bracht de lening van de Wereldbank van 195 miljoen dollar de uitkomst voor het volgende jaar. Uiteindelijk sloot de Marshall-hulp hier perfect bij aan. Lieftinck sloot in 1952 zijn ministerschap na zeven jaar af. Niemand kon zijn beleid betwisten: de inflatiespiraal was vermeden, het staatsbudget was gesaneerd en de betalingsbalans was positief. Daarom kon hij met trots terugblikken op zijn werk in het boek 'The post-war Financial rehabilitation of the Netherlands' uit 1973. Na zijn ministerschap was hij van 1952 tot 1955 Special Representative voor de Wereldbank in een gedeelte van het Midden-Oosten. Daarna van 1955 tot 1971, was hij Executive Director ook van de Wereldbank. Daarnaast was hij ook Executive Director bij het Internationale Monetaire Fonds. Hij trad verder nog op als adviseur van de Surinaamse regering en van de KLM. Vanaf 1954 woonde hij in Washington, waarna hij in 1987 terugkeerde naar Den Haag, waar hij de laatste twee jaar van zijn leven doorbracht. Tijdens zijn verblijf in het buitenland behield hij wel altijd contact met Nederland en was hij als informateur betrokken bij de kabinetsformatie van 1956.**

*** Bron gehele biografie: M.D. Boogaarts in *Lieftinck, Pieter (1902-1989)*, in Biografisch Woordenboek van Nederland, ING, Den Haag 2008, [www < http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmeta/bwn4/lieftin>](http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmeta/bwn4/lieftin), geraadpleegd op 16 december 2010.

Hoofdstuk 3

De periode tijdens de oorlog

3.0 Inleiding

Tijdens de oorlog zijn er zoals iedereen weet verschrikkelijke dingen gebeurd. Maar waar minder bekendheid over is, zijn de zaken die er gebeurd zijn op het Ministerie van Financiën. In april 1941 ging de leiding op Financiën over naar twee hoofdambtenaren. De Directeur-Generaal der belastingen H. Postma, kreeg in zijn waarneming als Secretaris-Generaal de belastingen, douane, domeinen, kabinet en secretarie voor zijn rekening. Postma bleef werkzaam bij het Ministerie van Financiën tot 4 mei 1958. De andere hoofdambtenaar De Leeuw kreeg de Generale Thesaurie, de afdeling comptabiliteit, de rijksgebouwen en de algemene zaken van het ministerie voor zijn rekening.⁴³ In dit hoofdstuk word nader ingaan op de periode tijdens de oorlog, met betrekking tot de heffing van successierecht over Joodse nalatenschappen, die zich in beginsel op het Ministerie van Financiën afgespeeld heeft.

3.1 De Pauschreglung

Ten eerste ga ik in op de zogenoemde ‘Pauschreglung’.⁴⁴ In de eerste jaren van de oorlog 1941 en 1942 inde de Belastingdienst openstaande aanslagen, opgelegd aan Joden, ten laste van hun rekening bij de Liro. Maar in de loop van 1943 heeft de Liro een bedrag van f 8.000.000,- betaald aan de Belastingdienst ter voldoening van door Joden nog verschuldigde belastingen. Dit werd de Pauschreglung genoemd. Deze was overeengekomen tussen de Liro-bestuurders, die aangesteld waren door de bezetter en de toen fungerende Secretaris-Generaal, hoofd van het Departement van

⁴³ J.T. de Smidt, *Van tresorier tot thesaurier-generaal. Zes eeuwen financieel beleid in handen van een hoge Nederlandse ambtsdrager*, p. 379-380, Uitgeverij Verloren: Hilversum 1996.

⁴⁴ Zie Bijlage II (p. 96-101) voor een chronologisch overzicht omtrent de Pauschreglung, de tekst van de Pauschreglung, en de Ministeriële Aanschrijvingen met betrekking tot de Pauschreglung of de publicatie daarvan in een vakblad.

Financiën, H. Postma. Het bedrag werd ten laste van de Sammelkonto geboekt. Op deze manier was het niet te traceren wie er een bijdrage had geleverd aan de betaling van de Pauschregelung.⁴⁵ Waarschijnlijk was het ministerie, op het moment dat de regeling getroffen werd, niet op de hoogte van de Sammelkonto. Om onrust te voorkomen hadden de Duitsers er namelijk belang bij om het bestaan van de Sammelkonto stil te houden.

Uit correspondentie van kort na de totstandkoming van de overeenkomst, blijkt dat er onduidelijkheid bestond over de bedoelingen van de verschillende partijen. Het bestuur van de Liro meende dat het geld bedoeld was als een afkoopsom, waarmee alle particuliere Joodse belastingschulden waren afgekocht tot eind 1943. Op deze manier kon de Liro de rest van het geld veilig stellen voor het Duitse Rijk. Daarentegen zag de Belastingdienst de regeling als een gedeeltelijke aflossing van de in december 1943 openstaande particuliere belastingaanslagen van Joden over 1941 en 1942. Uiteindelijk heeft de Minister van Financiën na de oorlog vastgesteld dat het bedrag van f 8 miljoen ongeveer 46% van de openstaande belastingschulden bedroeg. In september 1946 heeft de Minister van Financiën echter afgezien van de invordering van het resterende gedeelte van de nog openstaande belastingschulden.⁴⁶

Op het moment dat de Belastingdienst afzag van het invorderen van het resterende gedeelte is de LVVS begonnen met het doorbelasten van individuele rekeninghouders voor de aanslagen die zijn betaald met de Pauschregelung. Het doorbelasten van individuele rekeningen werd gedaan door middel van een lijst die de Belastingdienst in 1949 aan de LVVS verstrekt had, met daarin de aanslagen die ze afgeboekt hadden. Uit deze lijst bleek dat de Belastingdienst in totaal voor minder dan f 8 miljoen had afgeboekt en ook bij personen die geen rekeninghouder bij de LVVS waren, of te weinig creditsaldo hadden om LVVS in staat te stellen de rekening te belasten. Ten slotte bleken er op de lijst ook verschillende posten te staan, die door het verloren gaan van gegevens bij de Belastingdienst niet waren te identificeren met bepaalde rekeninghouders van de LVVS. Het bedrag dat gemoeid was met deze problematiek bedroeg ongeveer f 2,5 miljoen. Dit bedrag is uiteindelijk nadat de beheerders van de LVVS zich hebben gewend tot de Afdeling Rechtspraak van de Raad voor Rechtsherstel, door het Ministerie van Financiën in september 1952 terugbetaald.⁴⁷

De commissie Kordes concludeerde dat de Pauschregelung als onrechtmatig beschouwd diende te worden. Ten eerste, omdat de regeling verricht was op grond van bevoegdheden, ontleend aan een

⁴⁵ Commissie Kordes, *Archieven tastbare goederen claims. Tweede rapport van de Commissie van Onderzoek Liro-archieven*, p. 87, Den Haag: Ministerie van Financiën 1998.

⁴⁶ Commissie Kordes, *Archieven tastbare goederen claims. Tweede rapport van de Commissie van Onderzoek Liro-archieven*, p. 87, Den Haag: Ministerie van Financiën 1998.

⁴⁷ Commissie Kordes, *Archieven tastbare goederen claims. Tweede rapport van de Commissie van Onderzoek Liro-archieven*, p. 88, Den Haag: Ministerie van Financiën 1998.

verordening van de bezetter, die geacht kan worden nimmer van kracht te zijn geweest.⁴⁸ Ten tweede, omdat partijen door middel van deze overeenkomst zonder medeweten van de Joodse rekeninghouders, beschikt hadden over hun creditsaldo bij de Liro.⁴⁹ Op basis van de onrechtmatigheid zou het resterende bedrag van 5,5 miljoen gulden van de geïnde belastingaanslagen volgens de commissie Kordes moeten worden vergoed in de vorm van een collectieve uitkering aan de Joodse gemeenschap, ondanks dat het verjaard was. Daarmee zou tot uitdrukking worden gebracht dat afwikkeling van de Pauschreglung in de (na)oorlogse jaren op een incorrecte en toen onrechtmatige wijze heeft plaatsgevonden.⁵⁰

Het meest kwalijke van de Pauschreglung is naar mijn mening dat het Ministerie van Financiën belasting heeft willen innen door gebruik te maken een Duitse roofinstelling. Ondanks dat het voorsnog onduidelijk is wie het initiatief genomen heeft voor de totstandkoming van de Pauschreglung is het Ministerie van Financiën buitengewoon naïef geweest met het akkoord gaan met de regeling. Door middel van de overeenkomst werd er geen directe terugkoppeling gemaakt naar het individu. Mijns inziens had het ministerie hierdoor een vermoeden moeten hebben dat alle individuele joodse rekeningen waren opgeheven. Daarbij bestond er geen duidelijkheid over de bedoeling van de afbetaling en hadden ze kunnen weten dat de Duitsers de regeling niet afsloten in het belang van de Joden. Mijns inziens heeft Financiën op dit punt misbruik gemaakt van de oorlogsomstandigheden. Kortom, is er door middel van de Pauschreglung geen proportionele uitvoering gegeven aan het innen van openstaande belastingsschulden.

Door verschillende commissies⁵¹ is er op gewezen dat er sprake had moeten zijn van een gevoelvollere bejegening van de vervolgingsslachtoffers. Verder werden er enkele aspecten van rechtsherstel en het overheidshandelen genoemd, die naar het inzicht van nu door de commissies als onbillijk of onrechtvaardig werden bestempeld. Om deze reden adviseerden de commissies de regering als blijk van erkenning, om een bedrag ter beschikking te stellen aan de betrokken groepen. De regering heeft het standpunt van de commissies overgenomen, maar ten aanzien van het bedrag en de motivering is ze een stap verder gegaan dan het advies van de commissies.⁵² Het bedrag is f 150 miljoen hoger vastgesteld dan het door de commissies voorgestelde bedrag.⁵³ De regering heeft met het ter beschikking stellen van een bedrag uitdrukkelijk finaal recht willen ‘doen aan de kritiek op de bejegening van de betrokkenen vervolgingsslachtoffers in het rechtsherstel en de gevolgen die dat

⁴⁸ Op grond van artikel 16 van het Besluit van 17 september 1944, houdende vaststelling van het Besluit bezettingsmaatregelen, *Stb.* E93.

⁴⁹ Commissie Kordes, *Archieven tastbare goederen claims. Tweede rapport van de Commissie van Onderzoek Liro-archieven*, p. 12, Den Haag: Ministerie van Financiën 1998.

⁵⁰ Commissie Kordes, *Archieven tastbare goederen claims. Tweede rapport van de Commissie van Onderzoek Liro-archieven*, p. 12, Den Haag: Ministerie van Financiën 1998.

⁵¹ Door de commissies Van Kemmenade, Scholten, Kordes, Van Galen en Ekkart, zie Kamerstukken II 1999/2000, 25 839, nr. 13, p. 4-8.

⁵² Kamerstukken II 1999/2000, 25 839, nr. 13, p. 9.

⁵³ ‘Joden blij met 400 miljoen’, *Algemeen Dagblad*, 22 maart 2000.

heeft gehad voor hun verdere bestaan'.⁵⁴ In totaal is er een bedrag van f 400 miljoen ter beschikking gesteld. Deze f 400 miljoen bestond uit bedragen voor een erkenning van morele aanspraken, bedragen die rechtmatig en wettelijk aan de Staat zijn vervallen, alsmede om enkele specifieke kwesties.^{55, 56} Het resterende bedrag van f 5,5 miljoen van de Pauschreglung zat mede in deze f 400 miljoen begrepen. Over deze f 5,5 miljoen is geen rente vergoed. De Nederlandse Staat vergoedt als regel geen rente over tegoeden die voor derden worden gehouden of door de Staat zijn verschuldigd. Dit is gedurende de gehele periode van rechtsherstel een constante gedragslijn geweest. Vanaf 1987 is de Belastingdienst ertoe overgegaan om onder bepaalde voorwaarden rente toe te kennen op verschuldigde belastingteruggaven. De commissie Kordes achtte met de toekenning van rente vanaf 1987 geen reden om af te wijken van de gevolgde gedragslijn met terugwerkende kracht aan individuele personen of organisaties tijdens een voor 1987 liggende periode. Dit zou volgens hen mogelijk ook in het gedrang komen met het gelijkheidsbeginsel.⁵⁷ Mensen die recht hadden op een belastingteruggave voor 1987 en die niet betrokken waren bij de Pauschreglung kregen immers ook geen rente. Wel is deze f 400 miljoen aan de inflatie aangepast.⁵⁸

3.2 De aanschrijvingen tijdens de oorlog

3.2.1 De aanschrijving van 9 november 1940 en de aanvulling van 30 juni 1945

Tijdens en na de oorlog verschenen er richtlijnen in de vorm van ministeriële aanschrijvingen⁵⁹, met betrekking tot de heffing van successierecht over joodse nalatenschappen. De eerste aanschrijving tijdens de oorlog met betrekking tot de heffing van successierecht is de aanschrijving van 9 november 1940 (no. 94)⁶⁰, ondertekend door de Secretaris-Generaal, waarnemend hoofd van het Departement van Financiën, L.J.A. Trip, de voorganger van Postma.⁶¹ Deze aanschrijving had niet alleen betrekking op de heffing van successierecht over joodse nalatenschappen. Het betrof de toepassing van de Successiewet ten aanzien van nalatenschappen van personen, die tengevolge van oorlogsgeweld om het leven waren gekomen. De aanschrijving zorgde ervoor dat er rekening werd gehouden met de oorlog, waarin ons land verkeerde vanaf 10 mei 1940.

⁵⁴ Kamerstukken II 1999/2000, 25 839, nr. 13, p. 9.

⁵⁵ Kamerstukken II 1999/2000, 25 839, nr. 13, p. 9-10.

⁵⁶ Zie ook Kamerstukken II 1999/2000, 25839, nr. 37.

⁵⁷ Commissie Kordes, *Archieven tastbare goederen claims. Tweede rapport van de Commissie van Onderzoek Liro-archieven*, p. 93, Den Haag: Ministerie van Financiën 1998.

⁵⁸ 'Joden blij met 400 miljoen', *Algemeen Dagblad* 22 maart 2000.

⁵⁹ Zie Bijlage I voor de Ministeriële Aanschrijvingen, of de publicatie in een vakblad voor zover mogelijk.

⁶⁰ Verkregen via F. Hoppel en J. van Battum, werkzaam bij het Ministerie van Financiën, Den Haag. Zie Bijlage I (p. 83-85).

⁶¹ Zie ook F. Hoek & J. ten Wolde, *Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek*, p. 108-109, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

Om rekening te houden met de droevige gevolgen, die het overlijden in emotioneel opzicht en ook in materieel opzicht met zich mee brachten, zorgde de aanschrijving voor een verhoogde vrijstelling van successierecht voor de echtgen(o)ot(e) en minderjarige kinderen.⁶² De verhoogde vrijstelling gold voor verkregen nalatenschappen van personen, die hetzij als militair, hetzij als burger, op 10 mei 1940 of later omgekomen waren als gevolg van oorlogsgeweld. Er werd geen successierecht ingevorderd indien de verkrijging van de echtgenoot(e) niet meer bedroeg dan f 10.000,-. Hetzelfde gold voor minderjarige kinderen tot een bedrag van f 5.000,-. Deze vrijgestelde bedragen waren een vervanging van de vrijstellingen van de Successiewet. Wanneer de vrijstelling in de Successiewet hoger was, mocht de hoogste vrijstelling gebruikt worden. Voor andere gevallen, waarin de heffing bijzonder hard voorkwam, werd geen regeling getroffen. Wel konden deze worden voorgelegd aan Secretaris-Generaal Trip, om kwijtschelding te vragen. In het algemeen kon er niet snel op kwijtschelding worden gerekend, indien geërfd werd door verdere verwanten dan in rechte lijn of anders dan broers en zussen. Als richtlijn voor ‘bijzonder hard’ werd gekeken of de verkrijgers tengevolge van het sterfgeval in een financieel aanzienlijk mindere positie terecht gekomen waren. Kwijtschelding werd niet snel verleend in de gevallen dat de verkrijgers bijvoorbeeld meerderjarige kinderen, waren en een eigen beroep hadden. Voor personen die al een Memorie van Successie hadden ingediend en betaald werkte deze aanschrijving met terugwerkende kracht, zodat er een teruggave van successierecht verleend werd.

Mijns inziens heeft Secretaris-Generaal Trip met deze aanschrijving een soepele houding ingenomen. De gevolgen van de oorlog waren eind 1940 nog niet te overzien en desondanks heeft hij een menselijke kant getoond door een extra vrijstelling te verlenen aan de echtgenoot(e) en minderjarige kinderen van oorlogsslachtoffers.

Na de oorlog kwam er op 30 juni 1945 een aanvulling op deze aanschrijving. De Minister van Financiën deelde mede dat onder oorlogsslachtoffers in de zin van de aanschrijving van 9 november 1940 mede konden worden gerekend personen die direct of indirect door of vanwege de bezetters om het leven waren gebracht. Derhalve vielen hieronder personen die door handelingen van de vijand, zoals fusilering, opsluiting in concentratiekampen, schietpartijen, bij razzia's en dergelijke waren omgekomen.⁶³

⁶² Ministeriële Aanschrijving van 9 november 1940 (no. 94), *Toepassing van de Successiewet ten aanzien van nalatenschappen van personen tengevolge van oorlogsgeweld om het leven gekomen*.

⁶³ F. Hoek & J. ten Wolde, *Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek*, p. 108-109, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

3.2.2 De aanschrijving van 16 april 1943

Op 16 april 1943 verscheen de aanschrijving (no. 2), betreffende de aanzuivering van openstaande sterfgevallen van Joden. Het betrof de eerste aanschrijving specifiek voor Joden. In deze aanschrijving, ondertekend door H. Postma, werd bepaald dat in verband met een getroffen regeling met de Firma Lippmann, Rosenthal & Co, te Amsterdam, inzake van door Joden verschuldigde betalingen, de invordering van successierecht waarover de verkrijger tengevolge van bijzondere omstandigheden niet de vrije beschikking had kon worden afgezien.^{64, 65} Mijns inziens werd met deze regeling de hiervoor beschreven Pauschreglung bedoeld en werd met 'bijzondere omstandigheden', de oorlogssituatie bedoeld.

De Pauschreglung zorgde ervoor dat een gedeelte van de openstaande successierechtschulden was afbetaald. Op grond van deze aanschrijving werden openstaande successierechtschulden als niet inbaar verklaard, indien de verkrijgers niet de vrije beschikking hadden. Anders gezegd, indien de nalatenschap nog niet bij de rechtmatige verkrijgers terecht gekomen was, maar bij een roofinstelling. Wanneer men niet de vrije beschikking had, diende dit te blijken uit een zorgvuldig onderzoek van de Ontvanger. Als bleek dat men niet de vrije beschikking had werd dit opgemaakt in een zogenoemd Certificaat van Onvermogen door de Ontvanger.⁶⁶

3.2.3 De aanschrijving van 18 juli 1945

Op 12 juli 1945 schreef de Hoofdinspecteur te 's-Gravenhage een brief met betrekking tot de aanschrijving van 16 april 1943.⁶⁷ Openstaande sterfgevallen, die niet meer onder de Pauschreglung vielen konden geen Certificaat van Onvermogen laten opmaken.⁶⁸ Er moest voortaan onderzocht worden hoeveel de nalatenschap bedroeg en daarvoor diende aangifte gedaan te worden. Samenvattend diende er voortaan aangifte gedaan te worden voor de feitelijke verkrijging, ongeacht of men de vrije beschikking had over deze nalatenschap. Blijkens deze brief was er in principe geen verschil tussen de afgehandelde en de nog openstaande joodse sterfgevallen. De erfgenamen van afgehandelde sterfgevallen werden namelijk geacht alsnog een memorie in te dienen, wanneer bleek

⁶⁴ Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/225, Den Haag: Nationaal Archief

⁶⁵ M. Drukker, 'De Successiewet toegepast op Joodse boedels (I)', *WPNR* 1948/4048.

⁶⁶ M. Drukker, 'De Successiewet toegepast op Joodse boedels (I)', *WPNR* 1948/4048.

⁶⁷ Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/225, Den Haag: Nationaal Archief.

⁶⁸ De Hoofdinspecteur liep mijns inziens vooruit op de Ministeriële Aanschrijving van 27 september 1945 (no. 21). Bij deze aanschrijving werd bepaald dat de Ministeriële Aanschrijvingen van 16 april 1943 (no. 2) en 14 december 1943 (no. 65) niet meer geldig waren. Daardoor was het niet meer mogelijk om een Certificaat van Onvermogen op te laten maken.

dat de erflaters niet onvermogen waren geweest. In deze nader in te dienen memorie moest de feitelijke verkrijging aangeven worden.

Tot slot, attendeerde de Hoofdinspecteur in deze brief erop dat er ambtelijke voorschriften gewenst waren voor de nader in te dienen memorie. Deze ambtelijke voorschriften kwamen door middel van de aanschrijving van 18 juli 1945 (no. 550).⁶⁹ Deze aanschrijving bepaalde dat de aangezuiverde sterfgevallen, die wederom een memorie moesten indienen, het nog verschuldigde bedrag met 46% mochten verminderen. Met de Pauschreglung was immers al 46% afbetaald van het verschuldigde successierecht. Op de betaling van deze 46% kon niet worden teruggekomen. Voor de zeldzame gevallen, waarbij er geërfd was geheel buiten de Liro om en waarbij de nalatenschap uiteindelijk toch bij de Liro terecht gekomen was, kon er om een teruggave gevraagd worden van het te veel geheven successierecht, in verband met de Pauschreglung. Op deze manier werd er alleen geheven over de feitelijke verkrijging.⁷⁰ Anders gezegd, zorgde deze aanschrijving ervoor dat er geen dubbele belasting geheven werd door middel van de Pauschreglung.

3.2.4 De aanschrijvingen van 4 januari, 20 april en 14 december 1943

Op 4 januari 1943 kwam de Secretaris-Generaal met een aanschrijving (no. 4)⁷¹, die bepaalde dat de Ontvanger zich voor de aanzuivering van particuliere belastingschulden van Joden niet meer kon richten tot de Liro of een bewindvoerder daarvan. Bij de aanschrijving van 20 april 1943 (no. 65) deelde de Secretaris-Generaal mede, dat hetzelfde gold met betrekking tot de VVRA. Aan de bezetter werd mede gedeeld dat hetzelfde ook gold voor de NGV, met uitzondering van de grondbelasting.⁷² De facto bepaalden deze aanschrijvingen dat de Pauschreglung ook zag op toekomstige belastingschulden. De Joden hadden namelijk al hun vermogen moeten afstaan aan de Duitse roofoinstellingen en hadden daardoor geen vrije middelen meer om toekomstige belastingschulden te betalen, het enige waar belastingschulden op verhaald konden worden waren dus de Duitse roofoinstellingen en dat was op grond van deze aanschrijvingen ook niet meer mogelijk.

In de aanschrijving van 14 december 1943 (no. 38)⁷³ werd als aanvulling op de aanschrijving van 4 januari 1943 bepaald, dat er in de belastingplicht van Joden niets veranderde. Wanneer de Belastingdienst er zonder de Liro niet in kon slagen om een belastingschuld te innen, dan diende het niet betaalde bedrag als oninbaar te worden geleden. De Belastingdienst zou de bedragen, die aan Joden terugbetaald behoorden te worden, niet meer bij de Liro storten, maar definitief zelf behouden.

⁶⁹ Mijns inziens is de inhoud van de aanschrijving van 18 juli 1945 (no. 550) op te maken uit M. Drukker, 'De Successiewet toegepast op Joodse boedels (I)', *WPNR* 1948/ 4048.

⁷⁰ M. Drukker, 'De Successiewet toegepast op Joodse boedels (I)', *WPNR* 1948/ 4048.

⁷¹ 'Joodse Belastingenschulden', *Belastingberichten*, onderdeel D.0.104. Zie Bijlage II (p. 99-101).

⁷² 'Joodse Belastingenschulden', *Belastingberichten*, onderdeel D.0.104.

⁷³ 'Joodse Belastingenschulden', *Belastingberichten*, onderdeel D.0.104.

Dit was al overeengekomen in de Pauschreglung, maar werd nogmaals bevestigd in deze aanschrijving.

Naar mijn mening was het meest kwalijk van de Pauschreglung dat het Ministerie van Financiën gebruik gemaakt heeft van een Duitse Roofinstelling. Aansluitend neem ik het Ministerie van Financiën betreffende de inhoud van de Pauschreglung, bevestigd in de aanschrijving van 14 december 1943 (no.38), kwalijk dat ze zichzelf belasting toegeëigend heeft waarop ze geen recht had. Belasting die terugbetaald behoorden te worden aan Joden werd namelijk niet teruggestort bij de Liro, maar definitief behouden door de Belastingdienst.

Betreffende het bedrag van f 8 miljoen bepaalde de aanschrijving, dat dit gezien werd als betaling voor zover mogelijk van de opgelegde aanslagen inkomstenbelasting, vermogensbelasting, personeele belasting en successierecht, die op 1 december 1943 nog niet geheel waren betaald. Daarnaast bepaalde de aanschrijving dat het bedrag van f 8 miljoen afgeboekt moest worden van openstaande belastingschulden en dat het resterende bedrag geïnd diende te worden uit vrije middelen. Wanneer er geen vrije middelen aanwezig waren, kon met uitzondering van het successierecht, het niet inbare bedrag afgeboekt worden. Betreffende het successierecht werd er verwezen naar de aanschrijving van 16 april 1943 (no. 2).⁷⁴

3.2.5 De aanschrijving van 27 januari 1944

Op 27 januari 1944 kwam de Secretaris-Generaal met een aanschrijving (no. 71). Deze aanschrijving zag ook op de overeengekomen Pauschreglung. In deze aanschrijving kwam de onduidelijkheid omtrent de Pauschreglung naar voren. De Liro stelde zich namelijk op het standpunt dat het bedrag van f 8 miljoen zag op de afbetaling van alle belastingschulden tot het einde van 1942. Wanneer de Liro overging tot het uitkeren van het creditsaldo, hield ze hier het volle bedrag van de belastingaanslagen op in. Met deze reden werd er, in afwachting van nadere voorschriften van hoeveel belasting de Liro had ingehouden, in deze aanschrijving bepaald dat volgens het ministerie nog openstaande belastingschulden niet werden ingevorderd. Ook bepaalde deze aanschrijving dat indien mensen een volgens het ministerie nog openstaande belastingschuld betaald hadden met vrije middelen, dat dit bedrag werd terug gestort.⁷⁵ De facto werd er met deze aanschrijving vooruitgelopen op de beslissing van de Minister van Financiën in september 1946, om af te zien van de invordering van het resterende gedeelte van de nog openstaande belastingschulden. Deze aanschrijving maakte het afzien van de invordering alleen nog niet definitief.

⁷⁴ ‘Joodse Belastingenschulden’, *Belastingberichten*, onderdeel D.0.104.

⁷⁵ ‘Joodse Belastingenschulden’, *Belastingberichten*, onderdeel D.0.110. Zie Bijlage II (p. 101).

Hoofdstuk 4

De periode na de oorlog

‘L’heure de la victoire est l’heure favorable pour le sacrifice.’⁷⁶

4.0 Inleiding

In het voorgaande hoofdstuk heb ik gekeken naar de periode tijdens de oorlog, dit hoofdstuk betreft de periode na de oorlog. Nadat Nederland op 5 mei 1945 bevrijd was van de bezetter, brak er na de oorlogsperiode wederom een lastige periode aan, Nederland moest opnieuw opgebouwd worden. In deze periode is op verschillende vlakken in Nederland veel gebeurd, dit hoofdstuk beperkt zich tot het financieel economisch beleid na de oorlog, dat mede bepalend is geweest voor de heffing van verschillende belastingen. Daarnaast zal in dit hoofdstuk een aantal aanschrijvingen omtrent de afhandeling van joodse nalatenschappen en de heffing van successierecht behandelen worden.

4.1 Het financieel-economisch beleid na de oorlog

Voordat de ministeriële aanschrijvingen na de oorlog en de Wet houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten besproken worden, kijk ik eerst naar het financieel-economisch beleid na de oorlog. Dit is mijns inziens van belang, om een goed totaal beeld te kunnen vormen van de toestand na de oorlog en daarmee ook van de omstandigheden waarmee de beslissingen omtrent deze ministeriële aanschrijvingen en de Wet zijn genomen.

⁷⁶ J. Haristoy, *Finances d’après-guerre et conscription des fortunes*, Parijs 1918 in P. Lieftinck, *Zuiver uw zilver. Voordrachten en opstellen over monetaire en fiscale politiek*, p. 115, ’s Gravenhage: Martinus Nijhoff 1962.

Nooit tevoren was het economische leven in Nederland in dergelijke mate ontregeld en waren de materiële bestaansmogelijkheden zo sterk in gevaar gebracht als door de Tweede Wereldoorlog. Daarom werd door het overgrote gedeelte van de Nederlandse bevolking ook ingezien dat er een zeer verstrekkende, gecompliceerde en ongebruikelijke wijze van overheidsbemoeienis noodzakelijk was.⁷⁷ De doelstellingen van de economische politiek in Nederland na de bevrijding waren complex, het land had namelijk zeer uiteenlopende behoeften. Allereerst was er de noodzaak van herstel op vele terreinen, te onderscheiden in materieel herstel en financieel herstel. Materieel herstel ging met name om het herstel van de productie en verbruik. Financieel herstel betrof de sanering van het geldwezen, van de betalingsbalans en van de overheidsfinanciën.⁷⁸

Ten tweede was er de doelstelling van economische ontwikkeling en sociale ontwikkeling. ‘Bij de economische ontwikkeling ging het vooral om de toegenomen bevolking van nieuwe mogelijkheden te voorzien; industrialisatie was het kernpunt’.⁷⁹ Bij de sociale ontwikkeling moet men denken aan de voortzetting van de emancipatie van de sociaal afhankelijkken, in het bijzonder de arbeiders en het toegankelijk maken van instellingen van onderwijs voor iedereen. De sociale ontwikkeling moest verder ook gericht zijn op een stabiele en hoge werkgelegenheid. Dit had een nauw verband met de conjunctuurstabilisatie, die ook van belang was voor de economische ontwikkeling. Ten slotte kwam om het geheel van de situatie nog moeilijker te maken, kort na de oorlog ook het conflict met Indonesië, waarbij de defensieuitgaven verhoogd werden om Nederlands-Indië te behouden.⁸⁰

4.1.1 De verhouding tussen belastingheffing en lenen

Het is tegenwoordig een lastig probleem en dat was het net na de oorlog ook, de verhouding tussen belastingheffing en lenen. De traditionele opvatting is dat de overheid haar lopende uitgaven uit belastingopbrengsten moet dekken en dat er voor kapitaaluitgaven geleend mag worden of vaak zelfs geleend moet worden. Hierbij is het belangrijk dat de kapitaalsbehoeften van de overheid niet te groot zijn en dat leningen zonder schade voor het particuliere bedrijfsleven op de kapitaalmarkt kunnen worden gedekt.⁸¹ Door de oorlog, maar ook door de ingrijpende structuurwijzigingen van het maatschappelijk leven was de verhouding tussen belastingheffing en lenen geheel anders geworden. De woningbouw is voor een aanzienlijk deel door de overheid gefinancierd, maar ook investeringen door de Staat in onmisbare projecten voor de industrialisatie, zoals Hoogovens, KLM en

⁷⁷ A.A. Van Ameringen e.a., *Onder Liefstinck's bewind. Het financieel-economisch beleid na de oorlog*, p. 9, Amsterdam: De Arbeiderspers 1952.

⁷⁸ A.A. Van Ameringen e.a., *Onder Liefstinck's bewind. Het financieel-economisch beleid na de oorlog*, p. 12, Amsterdam: De Arbeiderspers 1952.

⁷⁹ A.A. Van Ameringen, e.a., *Onder Liefstinck's bewind. Het financieel-economisch beleid na de oorlog*, p. 12, Amsterdam: De Arbeiderspers 1952.

⁸⁰ A.A. Van Ameringen e.a., *Onder Liefstinck's bewind. Het financieel-economisch beleid na de oorlog*, p. 13, Amsterdam: De Arbeiderspers 1952.

⁸¹ A.A. Van Ameringen e.a., *Onder Liefstinck's bewind. Het financieel-economisch beleid na de oorlog*, p. 37, Amsterdam: De Arbeiderspers 1952.

elektriciteitsvoorzieningen hebben grote kapitalen geëist, omdat deze door particulieren niet meer bijeen konden worden gebracht. Hierbij komt nog bovenop dat wegeaanleg en publieke gebouwen en dergelijke steeds kostbaarder werden om te bouwen of aan te leggen. Moge het duidelijk zijn dat er na de oorlog een doorlopende stroom van uitgaven geëist is van de overheid en dat men voor een aantal lastige keuzes stond. Door de financiering van bepaalde overheidsinvesteringen uit belastingen te betalen, zou men namelijk de consumptie drukken. Dit zou zijn tol eisen van de kapitaalvorming, waardoor het makkelijker leek om te lenen, zodat ook de belastingen lager zouden kunnen blijven.

4.2 De Waardevermeerderingsbelasting, de Vermogensaanwasbelasting en de Vermogensheffing ineens

Het voornaamste te bespreken onderwerp in mijn scriptie is de heffing van successierecht. Maar tijdens en na de Tweede Wereldoorlog zijn er ook andere heffingen aan de orde gesteld die niet buiten beschouwing gelaten kunnen worden om een goed beeld te vormen van het geheel aan heffingen in samenhang met de economische situatie. Zo waren er drie heffingen die beoogden vermogensvermeerderingen in de belasting te betrekken: de Vermogensaanwasbelasting⁸², de Vermogensheffing ineens⁸³ en het Besluit op de Waardevermeerderingsbelasting⁸⁴. Deze laatste genoemde belasting belastte waardestijgingen van onroerende zaken, waarbij met persoonlijke omstandigheden nauwelijks rekening werd gehouden. Deze belasting heeft weinig betekenis gehad, aangezien deze weer afgeschaft werd medio 1942. De Vermogensaanwasbelasting van 1946 daarentegen heeft een grotere betekenis gehad.⁸⁵

4.2.1 De Vermogensaanwasbelasting

De vermogensaanwasbelasting werd geheven over de vermogenstoename bij belastingplichtige ontstaan tijdens de periode 1 mei 1940 – 31 december 1945. Kortom, de heffing had betrekking op de vermogensaanwas die tijdens de oorlog was ontstaan. Zowel natuurlijke personen als rechtspersonen waren onderworpen aan deze heffing, wanneer de waarde van hun goederen was toegenomen, terwijl de waarde van het geld gedaald was. Het was voor deze heffing niet van belang of de waardestijging ook daadwerkelijk was gerealiseerd.⁸⁶ Er werd bij deze heffing een onderscheid gemaakt tussen ontoelaatbare en ongerechtvaardigde vermogensaanwas aan de ene kant en aan de andere kant de

⁸² Wet van 19 september 1946, *Stb.* G 264.

⁸³ Wet van 11 juli 1947, *Stb.* H 238

⁸⁴ Besluit van 27 november 1940.

⁸⁵ L.G.M. Stevens, *Basisboek Belastingen*, p. 14, Deventer: Kluwer 2007.

⁸⁶ S.R.A. van Eijck, *Het vermogen te dragen*, p. 78, Deventer: Kluwer 2005.

overige vermogensaanwas.⁸⁷ Ontoelaatbare en ongerechtvaardigde vermogensaanwas was aanwas die was ontstaan door de zwarte handel met schaarse goederen, waarmee hogere prijzen bedongen waren dan redelijk geacht werd. Het betrof meestal voordelen ontstaan uit handel door profiteurs en collaborateurs. Deze vermogensaanwas werd onderworpen aan een tarief van 90%, zodat materieel bijna het gehele voordeel door de Staat werd afgeroomd.⁸⁸ Overige vermogensaanwas werd in aanmerking genomen tegen een percentage van 50% tot 70%.⁸⁹ Het lastige bij deze heffing was de waardering van de activa en passiva. Dit werd zo veel mogelijk beperkt door uit te gaan van zogenoemde waarderingsficties en door bepalingen betreffende de bewijslastverdeling in de wet.⁹⁰ De vermogensaanwasbelasting betrof een eenmalige heffing.

De vermogensaanwasbelasting was natuurlijk bedoeld om de Staat de nodige middelen te verschaffen. De staatsschuld moest verminderd worden, of een verdere verhoging diende gecompenseerd te worden.⁹¹ Naast de budgettaire functie had de heffing ook een belangrijke sociaal-economische functie. De heffing moest er namelijk voor zorgen dat de door de oorlog gewijzigde vermogensverdeling eerlijker werd.⁹² Enerzijds waren er mensen, waarbij de vermogenspositie achteruit gegaan was door de oorlog, bijvoorbeeld door het verlies van een eigen zaak of van een kostwinningsmogelijkheid. Daartegenover waren er mensen die in de oorlog hun vermogen hadden zien aangroeien. Dikwijls, maar niet in alle gevallen, was die vermogensaangroei veroorzaakt door een onjuiste houding tijdens de bezettingsperiode. Er was in ieder geval sprake van een vermogensvooruitgang. De rechtsovertuiging van verreweg het grootste gedeelte van de bevolking vroeg om maatregelen van de regering, om aan de oorlogsschade tegemoet te komen en aan de andere kant om maatregelen te nemen, die de strekking hadden om de verkregen vermogensaanwas zoveel mogelijk weg te nemen.⁹³ Daarnaast had de heffing ook een financieel-economische functie; de vermogensaanwasbelasting moest in samenhang met de geldsanering gezien worden als een maatregel om de wanverhouding die was ontstaan tussen de hoeveelheid koopkracht en de goederen hoeveelheid op te lossen.⁹⁴

⁸⁷ Ook oirbare en onoirbare, rechtvaardig dan wel niet rechtvaardig verkregen aanwassen genoemd, zie P. Liefstinck, *Zuiver uw zilver. Voordrachten en opstellen over monetaire en fiscale politiek*, p.92, 's Gravenhage: Martinus Nijhoff 1962.

⁸⁸ A.D. Belinfante, *In plaats van bijtjesdag. De geschiedenis van de bijzondere rechtspleging na de Tweede Wereldoorlog*, p. 586, Amsterdam: Amsterdam University Press – Amsterdam Academic Archive 2006.

⁸⁹ T. Pfeil, *Op gelijke voet. De geschiedenis van de Belastingdienst*, p. 255, Deventer: Kluwer 2009.

⁹⁰ Wet van 19 september 1946, *Stb.* G 264.

⁹¹ P. Liefstinck, *Zuiver uw zilver. Voordrachten en opstellen over monetaire en fiscale politiek*, p. 86, 's Gravenhage: Martinus Nijhoff 1962.

⁹² P. Liefstinck, *Zuiver uw zilver. Voordrachten en opstellen over monetaire en fiscale politiek*, p. 82-83, 's Gravenhage: Martinus Nijhoff 1962.

⁹³ P. Liefstinck, *Zuiver uw zilver. Voordrachten en opstellen over monetaire en fiscale politiek*, p. 84, 's Gravenhage: Martinus Nijhoff 1962.

⁹⁴ P. Liefstinck, *Zuiver uw zilver. Voordrachten en opstellen over monetaire en fiscale politiek*, p. 85, 's Gravenhage: Martinus Nijhoff 1962.

Samengevat, is er op grond van de Vermogensaanwasbelasting, belasting geheven met terugwerkende kracht over vermogensaanwas tijdens de oorlogperiode. Dit is uiteindelijk aanvaard, omdat er een ondragelijke staatsschuld was, terwijl er een deel van de bevolking in vermogen op vooruit was gegaan tijdens de bezettingsperiode ten laste van een ander deel van de bevolking.⁹⁵

4.2.2 De Vermogensheffing ineens

Ten slotte was er de Vermogensheffing ineens van 1947.⁹⁶ Deze heffing ineens was net als de Vermogensaanwasbelasting, een eenmalige heffing. Op grond van de Vermogensheffing ineens werd er belasting geheven van natuurlijke personen met als grondslag het zuivere vermogen, dat vast te stellen was volgens de bepalingen in de Wet Vermogensbelasting 1892 en de Wet Vermogensaanwasbelasting.⁹⁷ Het tarief van deze heffing liep op en begon bij 4% over de eerste 10.000,- gulden van het vermogen, tot 20% boven het miljoen.⁹⁸ De heffing moest als onderdeel gezien worden van een financieel saneringsplan, naast de Vermogensaanwasbelasting, met op de achtergrond de enorme staatsschuld.

De Vermogensheffing ineens was met name gebaseerd op morele en sociale doelen; door de oorlog heeft er een enorme vermogensvermindering en vermogensvernietiging plaatsgevonden, die de bevolking ongelijk getroffen had. Door een vermogensheffing ineens werden degenen die een belangrijk gedeelte van hun vermogen hadden overgehouden na de oorlog of die een vermogen gespaard hadden tijdens de oorlog gedwongen bij te dragen aan de openbare financiën. Daarbij aansluitend, moest de heffing ook gezien worden als een plicht tot het verlenen van een bijdrage in de geleden oorlogsschade. Als niet moreel en sociale doel diende de heffing inflatie te voorkomen en wilde men de spanning wegnemen tussen het reële en het nominale volksvermogen. Hiermee werd bedoeld dat schuldeisers door middel van rente en aflossingen een gedeelte van het toekomstige nationale inkomen tot zich konden trekken, dat ten koste zou gaan van degene die door hun arbeid en inspanning dat nationale inkomen tot stand zouden brengen.⁹⁹

De Vermogensaanwasbelasting en de Vermogensheffing zijn beide ingevoerd met het oog op het verkrijgen van middelen voor de wederopbouw van de Staat. Dit is een belangrijk onderscheid met de heffing van successierecht na de oorlog. De heffing van successierecht was niet gebaseerd op de wederopbouw van de Staat. Successierecht werd immers voor de oorlog - op grond van de

⁹⁵ P. Liefstinck, *Zuiver uw zilver. Voordrachten en opstellen over monetaire en fiscale politiek*, p.104, 's Gravenhage: Martinus Nijhoff 1962.

⁹⁶ L.G.M. Stevens, *Basisboek Belastingen*, p. 14, Deventer: Kluwer 2007.

⁹⁷ Besluit vaststelling selectielijst neerslag handelingen beleidsterrein Geldzuivering, over de periode 1942-1986 (Minister van Verkeer en Waterstaat), BWBR0022698, geldend op 7 december 2009.

⁹⁸ T. Pfeil, *Op gelijke voet. De geschiedenis van de Belastingdienst*, p. 255, Deventer: Kluwer 2009.

⁹⁹ P. Liefstinck, *Zuiver uw zilver. Voordrachten en opstellen over monetaire en fiscale politiek*, p. 104-105, 's Gravenhage: Martinus Nijhoff 1962.

Successiewet - al geheven wegens iedere overgang krachtens erfrecht. De oorlog zorgde er alleen voor dat de heffing van successierecht vervroegd werd.

4.2.3 Belastingpolitiek vóór en na de oorlog

Het is opvallend dat sinds de bevrijding de belastingpolitiek op een geheel andere wijze gehanteerd werd dan vóór de oorlog. Na de oorlog werd er belasting geheven in bewuste samenhang met de algemene sociaal economische politiek. Terwijl vóór de oorlog er vooral belasting geheven werd met als doel het verkrijgen van geldmiddelen voor de overheid.¹⁰⁰ Dit wil niet zeggen dat het heffen van belasting geen budgettaire doelstelling meer had; die was er wel degelijk bijvoorbeeld de vermogensaanwasbelasting en de vermogensheffing ineens, zij het dat deze ook uit een oogpunt van een redelijke lastenverdeling niet gemist konden worden. Deze heffingen hebben aan het Nederlandse volk de overtuiging geschonken, dat de achteruitgang van het nationale vermogen tengevolge van de oorlog, tenminste voor een gedeelte ten laste werd gebracht van hen die in overwegende mate ook de voordelen van het nationale vermogen genoten.¹⁰¹ Ook hebben deze heffingen een tegenwicht gevormd tegen de onvermijdelijke tekorten in de eerste jaren na de bevrijding, waardoor het mogelijk is geweest door deze zeer moeilijke periode heen te komen zonder een verslechtering van de staatsbalans.¹⁰²

Vorenstaande maakt duidelijk dat de overheid voor een lastige keuze stond om haar doelstellingen te bereiken. Het is belangrijk om bij de ministeriële aanschrijvingen en wetgeving die gevormd zijn net na de oorlog deze lastige problematiek in het achterhoofd te houden.

4.3 Verschillende meningen over de verervingsproblematiek

Zoals in voorgaande hoofdstukken besproken, zijn er tijdens en na de oorlog verschillende richtlijnen gekomen in de vorm van aanschrijvingen, om de heffing van successierecht over joodse nalatenschappen enigszins te regelen. Na een lange periode kwam in 1949 de Wet houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten tot stand, om de verervingproblematiek te regelen. In de literatuur zijn er vele discussies geweest over deze verervingsproblematiek en de heffing van successierecht. Zo vond Prof. Dr. N.J Polak¹⁰³ het oneerlijk dat door de bezettingswillekeur nalatenschappen toekwamen aan personen, die zonder

¹⁰⁰ A.A. Van Ameringen e.a., *Onder Liefstinck's bewind. Het financieel-economisch beleid na de oorlog*, p. 55, Amsterdam: De Arbeiderspers 1952.

¹⁰¹ A.A. Van Ameringen e.a., *Onder Liefstinck's bewind. Het financieel-economisch beleid na de oorlog*, p. 57, Amsterdam: De Arbeiderspers 1952.

¹⁰² A.A. Van Ameringen e.a., *Onder Liefstinck's bewind. Het financieel-economisch beleid na de oorlog*, p. 57, Amsterdam: De Arbeiderspers 1952.

¹⁰³ N.J Polak was een Nederlandse bedrijfseconoom en hoogleraar in de bedrijfsleer aan de Nederlandse Handelshoogeschool in Rotterdam (1887 – 1948).

bezettingswillekeur nimmer in aanmerking zouden komen als erfgenaam. Hierbij noemde hij het volgende voorbeeld¹⁰⁴:

Voorbeeld 1: Een echtpaar komt samen met alle kinderen om. Een of meerdere broers en zussen, die wegens het bestaan van kinderen zonder de bezettingswillekeur nooit tot de verkrijgers van de nalatenschap zouden behoren erven nu het gehele vermogen, dat door het echtpaar is achtergelaten. Of mogelijk zijn het niet de broers en zussen, maar de neven en nichten. Of zijn het juist verre verwanten, die zich door emigratie hebben onttrokken aan de oorlog. Niet alleen de verre verwanten worden in dat geval verrijkt door de bezettingswillekeur. Ook het buitenlandse vluchtoord wordt ten nadele van Nederland bevoordeeld.

Om dit te voorkomen, of op zijn minst te beperken, zag hij twee oplossingen:

Optie 1: Beperking van het erfrecht in bepaalde gevallen.¹⁰⁵

Optie 2: Heffing van verhoogde successierechten in bepaalde gevallen.

Indien er voor een deel van de nalatenschap bij de eerste optie geen rechthebbende aanwezig was, kon dit volgens hem worden gebruikt als tegemoetkoming aan diegene die door de bezettingswillekeur schade hadden geleden. Wanneer men zou kiezen voor de tweede optie, dan zou het extra successierecht gebruikt kunnen worden voor hetzelfde doel. Er zou extra successierecht geheven worden, indien geërfd werd door andere personen als onder optie 1 genoemd.¹⁰⁶

Polak was niet de enige voorstander van een mogelijke extra heffing van successierecht. Zo was er een ondernemer die op 21 november 1946 een brief stuurde naar de Minister van Financiën. Deze ondernemer schreef dat hij het toejuichte dat de minister er alles aan deed om Nederland uit het financiële moeras te helpen met maatregelen die ook kleinere middenstanders offers kostten. Maar hij vond dat zijn bedrijf door de deviezenmaatregelen heel erg gedupeerd was en dat zijn vrouw en haar zussen onlangs bij het overlijden van hun vader een groot bedrag aan successierecht hadden moeten betalen. Daarom vond hij dat er extra successierecht geheven dienden te worden bij Joden die vele kapitalen verkregen hadden, die hen in de schoot gevallen zijn. Volgens hem waren er namelijk veel

¹⁰⁴ Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/255, brief van 21 november 1946 (no. 3219) Den Haag: Nationaal Archief.

¹⁰⁵ Onder deze optie zou het erfrecht volgens Polak beperkt kunnen worden tot diegene, die tot de nalatenschap zouden zijn geroepen, indien alleen de erflater overleden zou zijn. Diegene, die hetzij de erflater, hetzij onder de hiervoor genoemde personen in de rechte lijn staan. En diegene, die als vervangende erfgenaam bij uiterste wil zijn aangewezen.

¹⁰⁶ Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/255, Den Haag: Nationaal Archief.

Joden die er vroeger niet aan dachten om een auto te kopen, terwijl ze nu in een prachtige auto reden en zichzelf luxe veroorloofden, die voor hen voorheen onbekend was.¹⁰⁷

4.4 De aanschrijvingen van 27 september 1945

Voor de totstandkoming van de Wet in 1949 zijn er al enkele richtlijnen uitgegeven door de Minister van Financiën voor de aangifte van boedels uit joods bezit en de betaling van successierecht. In de aanschrijving van 27 september 1945 (no. 21)¹⁰⁸ werd bepaald dat van alle joodse en door Joden verkregen nalatenschappen alsnog aangifte gedaan diende te worden, voor zover de vordering daartoe niet was verjaard.^{109, 110} Verder werd er in de aanschrijving bepaald dat de eerder besproken gedragslijnen van 16 april 1943 (no. 2) en 14 december 1943 (no. 38) niet meer geldig waren. Dit omdat de joodse nalatenschappen, voor zover nog aanwezig, weer ter beschikking waren gekomen van de eigenaren en er ook weer contact met het buitenland mogelijk was.¹¹¹ Op grond van praktische en billijkheidsoverwegingen hoefden in deze aangiften geen bestanddelen te worden opgenomen die tijdens het openvallen van de nalatenschap (of daarna) bij Liro waren gedeponneerd. Onroerend goed en hypotheek die via de NGV waren geconfisqueerd vielen ook buiten de aangifteplicht. Ten slotte bepaalde de Minister van Financiën in deze aanschrijving dat de invordering van het successierecht voor zover niet verjaard, alsnog behoorde te geschieden, voor zover het recht verschuldigd was geworden over vermogen, dat niet van de aangifteplicht was uitgezonderd.¹¹² Ook werd er verwacht dat er aangifte werd gedaan van buitenlandse en achtergehouden vermogens in Nederland. In verband met de bestaande moeilijkheden werd er een ruime aangiftetermijn toegestaan.

Uit deze aanschrijving komt duidelijk naar voren dat er rekening is gehouden met de omstandigheden, zo hoefde er geen aangifte gedaan te worden van bestanddelen die bij de Liro waren gedeponneerd en ook niet over onroerende goederen en hypotheek die door de NGV waren geconfisqueerd. Ook blijkt dat er rekening is gehouden met de omstandigheden na de oorlog, uit het feit dat er een langere

¹⁰⁷ Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/255, brief van 21 november 1946 (no. 3219) Den Haag: Nationaal Archief.

¹⁰⁸ Verkregen van F. Hoppel en J. van Battum, werkzaam bij het Ministerie van Financiën, Den Haag, zie ook Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/225, Aanschrijving van 27 september 1945 no. 21), Den Haag: Nationaal Archief. Zie Bijlage I (p. 86).

¹⁰⁹ Op grond van artikel 93 Successiewet 1859 was er sprake van verjaring na vijf jaar. In het geval van een verzuimde aangifte begon de termijn op de dag van het overlijden. In het geval iemand buiten Nederland overleden was begon de termijn vanaf het moment dat de akte van overlijden bekend was bij de rijksambtenaar.

¹¹⁰ M. Drukker, 'De Successiewet toegepast op joodse boedels (I)', *WPNR*.1948/ 4048.

¹¹¹ Ministeriële Aanschrijving van 27 september 1945, *Aanzuivering van openstaande sterfgevallen van Joden*.

¹¹² Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/225, Aanschrijving van 16 april 1943 (no. 2), Den Haag: Nationaal Archief.

aangiftetermijn werd toegestaan dan normaal. Anderzijds wordt er wel duidelijk benaderd dat al hetgeen nog niet verjaard was ingevorderd diende te worden. Maar mijns inziens is dit geen omstreden maatregel, iedereen die een aanslag krijgt dient deze namelijk te betalen. Hiervoor kan geen uitzondering gemaakt worden, anders had men net zo goed geen belasting kunnen heffen, wanneer het toch niet geïnd zou worden.

4.5 De aanschrijving van 30 januari 1946

Deze aanschrijving (no. 24) had betrekking op het herstel van verzuimde aangiftes; indien er sprake was van ontduiking of overtredingen van de aangever, moest er niet meteen een dwangschrift worden uitgevaardigd. Mijns inziens wordt er met overtredingen van de aangever gedoeld op het te laat indienen van een aangifte. De aangever diende eerst in de gelegenheid te worden gesteld om alsnog vrijwillig, zo spoedig mogelijk, aan zijn verplichtingen te voldoen, door het indienen van een nadere aangifte en de betaling van het verschuldigde successierecht. Verder werd er afgezien van het vorderen van boeten, wanneer deze in beginsel verschuldigd mochten zijn.¹¹³ Of er sprake was van ontduiking door de aangever, diende te blijken uit de aangifte zelf; wanneer dit aan het licht gekomen was via een aangifte van een derde, was deze aanschrijving niet van toepassing.¹¹⁴

Mijns inziens heeft de minister met deze aanschrijving wederom een soepele houding ingenomen door de verkrijgers van nalatenschappen de gelegenheid te geven om bij ontduiking of overtreding, alsnog vrijwillig aangifte te doen, zonder een boete op te leggen. Mijns inziens is het begrijpelijk dat er een soepele houding ingenomen werd bij een overtreding. De uit kampen teruggekeerde Joden hadden veel psychisch leed meegemaakt tijdens de oorlog. Door dit psychische leed is het goed voor te stellen dat het doen van aangifte voor de heffing van successierecht geen hoge prioriteit had. Het zou onmenselijk geweest zijn als ze een boete gekregen hadden, wegens bijvoorbeeld het te laat doen van aangifte.

Uit het feit dat de minister heeft gekozen om bij ontduiking af te zien van dwangmaatregelen of het oplegen van een boete, blijkt dat hij zelfs een zeer soepele houding ingenomen heeft. Het ontduiken van successierecht duidt er op dat er bewust geen aangifte is gedaan voor bepaalde zaken, waarbij een boete gerechtvaardigd zou zijn. Iedereen die belasting ontduikt behoort een boete te krijgen. Mijns inziens is deze regeling met betrekking tot ontduiking onder andere ingevoerd, voor het geval er door de verschillende aanschrijvingen onduidelijkheid bestond voor welk bedrag er aangifte gedaan diende te worden. Het zou onredelijk geweest zijn, wanneer men onbewust, door onduidelijkheid geen

¹¹³ Op grond van artikel 60 Successiewet 1859 werd er een boete opgelegd aan belastingplichtigen indien er een incorrecte aangifte gedaan was ten nadele van de Staat en er geen nadere aangifte gedaan was na een uitgevaardigd dwangschrift.

¹¹⁴ 'Herstel verzuimde aangifte', *Vakstudie-Maandbericht* 1946, no. 3, onderdeel 32, Deel XX: Successiewet. Zie Bijlage I (p. 87).

aangifte had gedaan over bepaalde zaken en daarvoor een boete gekregen had. Daarentegen kan er mijns inziens niet gesproken worden van ontduiking wanneer er onbewust geen aangifte gedaan wordt. Ontduiking impliceert immers een bewuste keuze voor het niet doen van aangifte voor bepaalde zaken, anders gezegd fraude. De bewijslast van bewust of onbewust geen aangifte doen, zou hierbij een probleem geweest zijn, hetgeen de minister voorkomen heeft met deze aanschrijving.

4.6 De aanschrijvingen van 26 november 1946 en 30 juli 1953

In de aanschrijving van 26 november 1946 (no. 174)¹¹⁵, werden de aangifteregels gewijzigd en aangevuld. Er diende successierecht te worden geheven over de feitelijke verkrijging. Dit betekende dat er over de gehele verkrijging geheven werd. Dit hield in dat er ook over liquidatie-uitkeringen van de LVVS of andere Duitse Roofinstellingen werd geheven.¹¹⁶

Op grond van artikel 78 juncto 83 artikel van de Successiewet 1859¹¹⁷ was men interest verschuldigd over het verschuldigde successierecht, bij een betaling van het recht later dan een maand na de aangifte. Deze termijn bedroeg in het algemeen negen maanden na het overlijden. Door middel van deze aanschrijving keurde de Minister van Financiën goed dat er geen interest geheven werd over wegens gedurende de bezetting onder beheer gesteld vermogen. Anders gezegd, diende er geen interest gevorderd te worden voor de betaling van verschuldigd successierecht over onder beheer gesteld vermogen, in het algemeen later dan negen maanden na het overlijden. Dit werd later nogmaals bevestigd in de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40).¹¹⁸

Uiteindelijk is in 1953 in de aanschrijving van 30 juli 1953 (no. 175)¹¹⁹ betreffende de heffing van interest ten aanzien van gedurende de Duitse bezetting onder beheer gesteld vermogen, door de Staatssecretaris geregeld, dat door de gewijzigde omstandigheden de eerdere aanschrijvingen¹²⁰ niet meer geldig waren voor tijdvakken na 31 augustus 1953. Er werd echter nog wel rekening gehouden met de eerdere regels van de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40). Op grond van deze

¹¹⁵ 'Aanzuivering van openstaande Joodse sterfgevallen', *Vakstudie-Maandbericht* 1947, no. 5, onderdeel 36, Deel XX: Successiewet. Zie Bijlage I (p. 87).

¹¹⁶ 'Aanzuivering van openstaande Joodse sterfgevallen', *Vakstudie-Maandbericht* 1947, no. 5, onderdeel 36, Deel XX: Successiewet.

¹¹⁷ Wet van 13 mei 1859, S. 36, zoals zij zoals deze wet laatstelijk is gewijzigd bij de wetten van 21 december 1926, S. 406, het Besluit op Winstbelasting 1940.

¹¹⁸ F. Hoek & J. ten Wolde, *'Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek'*, p. 110, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

¹¹⁹ Verkregen via F. Hoppel en J. van Battum, werkzaam bij het Ministerie van Financiën, Den Haag. Zie Bijlage I (p. 95).

¹²⁰ Het betreft de aanschrijving van 26 november 1946 (no. 174), waarvan het standpunt gehandhaafd was in de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40), de aanschrijving van 7 augustus 1951 (no. 85) en de aanschrijving van 25 februari 1952 (no. 159).

aanschrijving werd er alleen interest geheven, voor zover de vermogensbestanddelen waarover successierecht verschuldigd was, inkomsten hadden opgeleverd.

De Staat berekent normaal gesproken rente bij het betalen van successierecht, later dan negen maanden na het overlijden, omdat belastingplichtigen een rentevoordeel behalen, terwijl het de Staat een rentenadeel oplevert.¹²¹ Door middel van de aanschrijving van 26 november 1946 werd er geen rente gevorderd over het verschuldigde successierecht ter zake van bijvoorbeeld spaartegoeden bij de Liro of geconfisqueerde onroerende zaken. Belastingplichtigen hebben tijdens de oorlog met deze vermogensbestanddelen geen inkomsten behaald ofwel geen rentevoordeel gehad. Bij de aanschrijving van 30 juli 1953 werd er een toets aangelegd of er daadwerkelijk inkomsten behaald waren door de belastingplichtigen, door middel van vermogensbestanddelen waarover successierecht verschuldigd was. Op deze manier werd er beoordeeld of belastingplichtigen een rentevoordeel hadden. Naar mijn mening heeft de Minister van Financiën door middel van de aanschrijvingen op proportionele wijze rekening gehouden met het feit dat belastingplichtigen geen of een gering rentevoordeel hadden, bij het te laat betalen van successierecht. De Staat had wel een rentenadeel, maar hiertegenover stond geen rentevoordeel bij belastingplichtigen. Het zou mijns inziens onredelijk geweest zijn, wanneer belastingplichtigen wel rente hadden moeten betalen, terwijl ze zelf geen rentevoordeel behaald hadden. Concluderend, is er naar mijn mening op een juiste wijze rekening gehouden met de achtergrond van het heffen van rente bij het te laat betalen van successierecht.

¹²¹ C.C. Dekker, 'Fiscale rentewetgeving', *WFR* 1987/725.

Hoofdstuk 5

De Wet houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten

*‘Achter dit wetsontwerp doemen de sombere contouren van het Judenlager Westerbork, van Bergen-Belsen en de gaskamers van Auschwitz op’.*¹²²

5.0 Inleiding

Voor het afhandelen van een nalatenschap en de heffing van successierecht is van belang om te weten wanneer iemand overleden is. Dit was dan ook een probleem, want van veel vermiste Joden was het niet duidelijk of ze overleden waren en als ze overleden waren, wanneer ze overleden waren. Over dit probleem is een debat gevoerd door zowel de (vak)pers als in de Tweede en Eerste Kamer om tot een oplossing te komen. In dit hoofdstuk worden het debat en de aanschrijvingen, die tot stand gekomen zijn na de ‘oplossing’ besproken.

5.1 De mogelijke opties voor een oplossing

Samengevat waren er drie opties, voor het vaststellen van een overlijdensdatum van de vermisten of overledenen:

Optie 1	Eén uniforme overlijdensdatum.
Optie 2	Eén uniforme datum per jaar voor vermisten die in een bepaalde periode waren gedeporteerd.
Optie 3	Een datum die de werkelijkheid zoveel mogelijk benaderde.

¹²² B.E. Stokvis, 495, *Mondelinge behandeling Tweede Kamer*, 16 februari 1949, p. 1266.

Deze laatste optie, het regeringsstandpunt zoals dat in het wetsontwerp te vinden was, werd in 1949 door zowel de Eerste als de Tweede Kamer aangenomen. Anders gezegd, op grond van de Wet dienden alle overlijdensdata afzonderlijk beoordeeld te worden. Er is er een periode van bijna twee jaar verstreken tussen het initiële voorstel in de vorm van de Koninklijke Boodschap van 17 juni 1947¹²³ en de verheffing tot wet op 2 juni 1949.^{124, 125}

Uit het voorlopig verslag blijkt dat er door de vaste Commissie voor Privaat- en Strafrecht als alternatieve oplossing is voorgesteld om een regeling tot stand te brengen waarbij de artikelen 519 tot en met 551, titel 19, van het Burgerlijk Wetboek aangepast moesten worden. Op basis van de negentiende titel van het Burgerlijk Wetboek was het mogelijk om een verklaring van vermoedelijk overlijden te verkrijgen via de rechtbank. Naar het inzien van de commissie had dit voor een snel resultaat gezorgd, omdat de 19 rechtbanken, over wie de zaken dan verdeeld konden worden behoorlijk en goed werkte. De rechterlijke machine zou volgens de commissie in ieder geval sneller gewerkt hebben dan een geheel nieuw op te zetten organisatie.¹²⁶ Blijkens de Memorie van Toelichting van de Tweede Kamer was er namelijk het voornemen om de uitvoering van de Wet in handen te leggen bij een speciaal daarvoor in het leven te roepen organisatie, waarvan de taak en bevoegdheid bij algemene maatregel van bestuur zou worden geregeld.¹²⁷ De voorgestelde oplossing van de vaste Commissie voor Privaat- en Strafrecht werd uiteindelijk weerlegd. Omdat de regeling kostbaar en omslachtig zou zijn, ondanks dat de termijn door middel van de regeling mogelijk tot één jaar verminderd kon worden. Het grootste nadeel van het voorstel was dat het daarbij slechts ging om een verklaring van vermoedelijk overlijden.¹²⁸

Blijkens de Memorie van Toelichting is uiteindelijk voor een nieuwe wetgeving gekozen, omdat de kans groot geacht werd dat de afwezige overleden was, waarbij een snellere afdoening dan de in het Burgerlijk Wetboek omschreven regeling, gerechtvaardigd was.¹²⁹ De regeling van het Burgerlijk Wetboek voorzag namelijk pas in de afgifte van een verklaring tot vaststelling van vermoedelijk overlijden na de afwezigheid van de vermiste voor een periode van 10 of 5 jaar.

¹²³ Kamerstukken II 1946-1947, 495, nr. 1-2.

¹²⁴ G. Aalders, *Beroofd. De beroofde joden en het Nederlandse restitutiebeleid sinds 1945*, p. 112, Amsterdam: Uitgeverij Boom 2001.

¹²⁵ Zie Bijlage III (p. 102-108) voor de Wet van 2 juni 1949, *Stb.* J227.

¹²⁶ Kamerstukken II 1947/1948, 495, nr. 4, p. 7 (Voorlopig verslag).

¹²⁷ Kamerstukken II 1946/1947, 495, nr. 3 p. 3 (MvT).

¹²⁸ Kamerstukken II 1947/1948, 495, nr. 4, p. 8 (Voorlopig verslag).

¹²⁹ Kamerstukken II 1946/1947, 495, nr. 3, p. 3 (MvT).

5.2 De tot stand gekomen Wet

Hierbij citeer ik de voor mijn scriptie relevante artikelen uit de tot stand gekomen wet:¹³⁰

‘Artikel 1: Voor de toepassing van deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder: „vermiste”: ieder die op enig tijdstip tussen 9 Mei 1940 en 1 Juni 1945 in Nederland woonplaats heeft gehad, doch van wiens bestaan sedert laatstgenoemde datum niet meer is gebleken, terwijl er goede gronden bestaan om aan te nemen dat hij is overleden; „woonplaats”: de woonplaats in de zin van artikel 74 van het Burgerlijk Wetboek en, - voor zover het betreft personen, die ingevolge artikel 78 van het Burgerlijk Wetboek woonplaats buiten Nederland hebben -, de verblijfplaats.’

‘Artikel 3: De aangifte vermeldt zo nauwkeurig mogelijk de naam, de voornamen, de plaats en het tijdstip der geboorte alsmede de laatst bekende woonplaats in Nederland van de vermiste, mitsgaders plaats en tijdstip van overlijden. De aangifte kan daarenboven gegevens bevatten omtrent het beroep, de echtgenoot en ouders van de vermiste. Indien het tijdstip van overlijden niet nauwkeurig kan worden vastgesteld wordt als zodanig aangemerkt en in de aangifte vermeld de dag, volgende op die, waarop het laatst van het bestaan van de vermiste is gebleken, tenzij er aanwijzingen zijn, welke het overlijden op een later tijdstip of in een later tijdvak waarschijnlijk maken, in welke gevallen het aan de hand van deze aanwijzingen bepaalde tijdstip, onderscheidenlijk de laatste dag van dit tijdvak, als tijdstip van het overlijden wordt aangemerkt.’

Door de totstandkoming van de Wet is er rekening gehouden met het feit dat niet iedereen die in de loop van de oorlog Nederland heeft verlaten en van wie na de bevrijding niets meer is vernomen zomaar overleden werd verklaard. Dit zou ook niet mogelijk geweest zijn, omdat er mogelijk van de duizenden mensen, die zich voor een groot gedeelte in Oost- Europa bevonden, mensen terug zouden keren na enige tijd.¹³¹

Samengevat, houdt de Wet in dat het noodzakelijk was, ieder vermist persoon afzonderlijk te beoordelen.¹³² In het geval dat er bevonden werd dat iemand overleden was in de oorlogsperiode kon de Minister van Justitie bij de ambtenaar van de Burgerlijke Stand van de laatst bekende woonplaats van de overledene in Nederland een schriftelijke aangifte doen, van diens overlijden. Daarna werd dit door de Minister van Justitie bekend gemaakt in de Nederlandse Staatscourant en wanneer het nodig was ook in nieuwsbladen, op grond van artikel 2 juncto artikel 4 van de Wet. Tussen het tijdstip van aangifte bij de Burgerlijke Stand en dat van opmaken en inschrijven van de overlijdensakte verliepen drie maanden, op grond van artikel 5 van de Wet. Dit zorgde voor de mogelijkheid om tijdens de drie

¹³⁰ Voor de volledige wettekst zie Bijlage III (p. 102-108).

¹³¹ Kamerstukken II 1946/1947, 495, nr. 3, p. 3 (MvT).

¹³² Kamerstukken II 1946/1947, 495, nr. 3, p. 3 (MvT).

maanden bezwaar te maken tegen de aangifte bij de Burgerlijke Stand. De vraag of deze bezwaren gegrond waren, was aan het oordeel van de rechterlijke macht overgelaten.¹³³

Volgens het systeem van de Wet vonden er verervingen plaats tussen vermisten, ook wel tussenovergangen genoemd. Daarom was het van groot belang om de nauwkeurige sterfdag van iedere vermiste vast te stellen waarbij aan verklaringen van kampgenoten grote waarde werd toegekend. Voor de vererving en de heffing van successierecht was het van groot belang om na te gaan, welk gedeelte van de nalatenschap in de huwelijksgemeenschap was gevallen.¹³⁴

5.3 Argumenten voor en tegen de Wet

Zoals gezegd, is er veel discussie geweest over de verschillende mogelijkheden in zowel de (vak)pers als in de Tweede en Eerste Kamer. In deze paragraaf komt een aantal voorbeelden en argumenten aan bod voor en tegen de uiteindelijke keuze van de Wet.

In de Memorie van Antwoord werd onder andere het volgende voorbeeld genoemd, dat aangeeft dat wanneer er gekozen zou zijn voor één fictieve gemeenschappelijke overlijdensdatum van alle vermisten, men zou ingrijpen in de erfrechtelijke verhoudingen die bij een ‘normaal’ overlijden zouden hebben plaatsgevonden.

‘Stel dat als fictieve overlijdensdatum van alle vermisten wordt aangenomen 5 mei 1945. Een dochter van op 1 januari 1943 weggevoerde ouders is zelf, normaal overleden, dit betekent dat haar overlijdensdatum bekend is, zijnde 1 december 1944.’¹³⁵ Hoewel aannemelijk is dat de ouders enkele dagen na vertrek uit Westerbork zijn overleden en de dochter hen bijna 2 jaar heeft overleefd, is de dochter niet erfgenaam van de ouders. De erfgenamen van de dochter, tenzij zij bij wijze van plaatsvervulling optreden, ontvangen dus van de nalatenschap der ouders niets. Omgekeerd zouden de reeds eerder overleden ouders behoren tot de erfgenamen van hun dochter die hen in werkelijkheid heeft overleefd.’¹³⁶

Het volgende voorbeeld tegen één datum is die de werkelijkheid zoveel mogelijk benadert, is het voorbeeld van M. Drukker¹³⁷:

‘A en B, echtelieden, in algemene gemeenschap van goederen gehuwd, zijn gedurende de oorlog gedeporteerd. Uit het huwelijk zijn geen kinderen geboren, terwijl geen testamenten werden gemaakt. Van A is over een broer C, van B een broer D. Wanneer nu aangetoond wordt dat A vóór B is

¹³³ Kamerstukken II 1946/1947, 495, nr. 3, p. 3 (MvT).

¹³⁴ M. Drukker, ‘De Successiewet, toegepast op Joodse boedels (II, slot)’, WPNR 1948/4049.

¹³⁵ G. Aalders, *Berooid. De beroofde joden en het Nederlandse restitutiebeleid sinds 1945*, p. 105, Amsterdam: Uitgeverij Boom 2001.

¹³⁶ Kamerstukken I 1947/1948, 495, nr. 5, p. 3 (MvA).

¹³⁷ M. Drukker was inspecteur der successierechten.

*omgekomen, gaat de gehele gemeenschap A-B naar D (wat C en als hij reëel is ook D, een groot onrecht zal vinden); is echter aan te tonen dat A de verschrikkingen een dag langer heeft overleefd dan B, dan gaat integendeel de gehele gemeenschap A-B naar C (wat in dat geval D en als hij reëel is ook C een groot onrecht zal vinden).*¹³⁸

Uit deze twee voorbeelden blijkt wel dat de regering voor een lastige keuze stond, want blijkbaar was het per situatie verschillend welke optie het beste was.

5.3.1 Het gelijkheidsbeginsel

Verder was er nog het discussiepunt betreffende het gelijkheidsbeginsel. Was het nodig en rechtvaardig om een aparte regeling te maken voor de Joden? Tijdens de oorlog zijn ze al als een aparte bevolkingsgroep behandeld en met een regeling alleen voor Joden zou dit weer het geval zijn.

De Commissie voor Privaat- en Strafrecht meende dat de oplossing voor het stellen van een algemene datum, voor het joodse deel der vermisten een goede oplossing zou zijn. Maar als bezwaar hiertegen vond ze dat een aparte regeling voor de Joden, na de oorlog onder geen beding geoorloofd was.¹³⁹ Daarentegen zag M. Drukker dit niet als een bezwaar. In zijn artikel in WPNR no. 4049, schrijft hij het volgende:

*‘ik zou dit niet als bezwaar willen laten gelden, het is nu eenmaal zo dat men, ook na de Bevrijding nog met het begrip Jood moet werken. En wanneer dat begrip in een speciaal geval dan redelijker oplossingen aan de hand kan doen, dan zonder dit begrip mogelijk zou zijn, kan ik niet inzien, dat dit onderscheid als denigrerend zou worden aangevoeld.*¹⁴⁰

Bovendien is hij het niet eens met het oordeel van de commissie:

*‘Hetzelfde systeem, één sterfdatum, zou kunnen gelden voor alle, tengevolge van vergelijkbare omstandigheden omgekomen Nederlandse Staatsburgers.*¹⁴¹

De Minister van Justitie, Th.R.J. Wijers merkte hierover op:

‘Ik zou in de eerste plaats groot bezwaar hebben tegen regelingen voor een bepaalde categorie landgenoten en andere regelingen voor een andere categorie, waarbij komt, dat men, wanneer men een uitzondering gaat maken speciaal ten opzichte van het Joodse volksdeel, in grote moeilijkheden

¹³⁸ M. Drukker, ‘De Successiewet, toegepast op Joodse boedels (II,slot)’, WPNR 1948/4049.

¹³⁹ M. Drukker, ‘De Successiewet, toegepast op Joodse boedels (II,slot)’, WPNR 1948/4049.

¹⁴⁰ M. Drukker, ‘De Successiewet, toegepast op Joodse boedels (II,slot)’, WPNR 1948/4049.

¹⁴¹ M. Drukker, ‘De Successiewet, toegepast op Joodse boedels (II,slot)’, WPNR 1948/4049.

*zal komen ten aanzien van het vaststellen, wie als Jood zal moeten worden beschouwd. Laat ons die narisheid uit de bezettingstijd niet weer te voorschijn halen.*¹⁴²

Het is lastig om vanuit de huidige tijdsgeest een oordeel te vellen over het discussiepunt betreffende het gelijkheidsbeginsel. Ik begrijp het standpunt van de Minister van Justitie, dat hij geen specifieke regelgeving wilde voor de Joden, omdat ze tijdens de oorlog al behandeld zijn als een aparte bevolkingsgroep. Echter zijn er wel verschillende aanschrijvingen betreffende de heffing van successierecht gekomen voor Joden. In het belang van de Joden. Als aanschrijvingen betreffende de heffing van successierecht voor Joden wel mogelijk waren, begrijp ik niet waarom er geen specifieke Wet mogelijk was voor Joden. Met deze reden ben ik het eens met M. Drukker, dat wanneer het begrip Jood tot een redelijkere oplossing geleid had, dit een goede rechtvaardiging geweest zou zijn om in de Wet te werken met het begrip Jood.¹⁴³

Uit de uiteindelijke wettekst blijkt dat er geen speciale wettelijke regeling voor Joden is gekomen, maar een regeling voor alle ‘vermisten’. Hierbij gaat het dus ook om bijvoorbeeld ‘het geval van iemand die onvindbaar is, nadat zijn woning tengevolge van een bombardement is verwoest.’¹⁴⁴

5.3.2 Eén uniforme overlijdensdatum

Er is in de literatuur veel geargumenteed dat vanuit een praktisch oogpunt één uniforme overlijdensdatum geschikter zou zijn geweest; die had namelijk de afwikkeling aanmerkelijk kunnen versnellen. Zo schrijft G. Aalders in zijn boek ‘Berooid’:

*‘Tenslotte berusten praktisch alle overlijdensdata van gedeporteerden op fictie, hoewel de ene keer de werkelijke sterfdatum meer werd benaderd (en minder een slag in de lucht was) dan de andere. Maar het bleef in praktisch alle gevallen een vorm van fictie; hoe men het ook wendde of keerde. Als bij wet was bepaald dat alle vermisten op bijvoorbeeld 5 mei 1945 waren overleden, had men zich enorme hoeveelheden werk kunnen besparen, voortspruitend uit de talloze tussenverervingen. De notarissen hadden de afwikkeling kunnen bespoedigen en de afdelingen Burgerlijke Stand en de fiscus waren minder overbelast geraakt.’*¹⁴⁵

Hierbij aansluitend, beargumenteerde M. Drukker in WPNR no. 4049 dat er inderdaad sprake is van een fictieve overlijdensdatum in praktisch alle gevallen, omdat er voor het bepalen van de sterfdatum waarde gehecht werd aan verklaringen van kampgenoten. Terwijl de betrouwbaarheid van deze verklaringen volgens hem niet al te groot was, zo zei hij uit eigen ervaring, dat elk begrip van tijd

¹⁴² Th.R.J Wijers, 495, *Mondelinge behandeling Tweede Kamer*, 16 februari 1949, p. 1271.

¹⁴³ Vergelijk S. Greebel ‘Het wetsontwerp aangaande vermiste personen en het erfrecht tot vermisten’, *WPNR* 1948/4072.

¹⁴⁴ Kamerstukken II 1946/1947, 495, nr. 3, p. 3 (MvT).

¹⁴⁵ G. Aalders, *Berooid. De beroofde joden en het Nederlandse restitutiebeleid sinds 1945*, p. 103, Amsterdam: Uitgeverij Boom 2001.

ontbrak.¹⁴⁶ Daarentegen beargumenteerde J. Terpstra, Tweede Kamerlid, voor de Anti- Revolutionaire Partij en lid van de vaste Commissie voor Privaat- en Strafrecht, voor het vast stellen van een overlijdensdatum per individueel geval:

‘Indien het tijdstip van het overlijden niet nauwkeurig (...) kan worden vastgesteld, zal men tot een fictie zijn toevlucht moeten nemen. Dit is in alle drie de stelsels het geval. Naar mijn mening verdient dan die fictie de voorkeur, waarvan aangenomen mag worden, dat zij zo dicht mogelijk de werkelijkheid nadert. Ter wille van de grootst mogelijke zekerheid en dus in algemene zin ter wille van de rechtvaardigheid moet men mijns inziens daarom kiezen voor een stelsel van individuele sterfdata.’¹⁴⁷

Het is duidelijk dat er bij alle drie de mogelijkheden in enige mate sprake is van een fictie. Ik deel de mening van Tweede Kamerlid J. Terpstra, dat de individuele sterfdatum de werkelijkheid het meeste benadert en het meeste zekerheid biedt voor de erfgenamen, waardoor ik geen probleem zie in een dergelijke fictie. Kortom, de wetgever heeft naar mijn mening een goede keuze gemaakt door iedere overlijdensdatum individueel vast te stellen.

5.3.3 Het motief van de Wet

Ten slotte is er in de literatuur ook veel gespeculeerd over het motief van de Wet. Zo schrijft M. Drukker in WPNR no. 4049:

‘Door de omstandigheden, dat gehele families werden uitgemoord en dat – bij elk sterfgeval opnieuw – moet worden beoordeeld of de bloedverwanten de overledene niet verder dan in de zesde graad in de zijlinie bestaan (artikel 908 Burgerlijk Wetboek) is het mogelijk dat nalatenschappen uiteindelijk worden verkregen door overlevenden, die zeer ver of niet verwant zijn met de eerst stervende vermiste; het fiscale gevolg is, dat de Staat doordat wegens alle overgangen successierecht gegeven moet worden, profiteert van de omstandigheid dat een deel van zijn burgers door de vijand is uitgemoord.’¹⁴⁸

Of dit een zwaar wegende reden is geweest om te kiezen voor een werkelijke datum is niet vast te stellen. Wel heeft de Minister van Financiën P. Lieftinck in de Tweede Kamer in het debat de vraag gesteld of de Staat door de aanvaarding van de Wet J 227 meer geld van successierechten zou binnen krijgen dan onder ‘normale’ omstandigheden het geval zou zijn. In de parlementaire geschiedenis heeft Lieftinck wel laten weten in bijzondere gevallen bereid te zijn, kwijtschelding¹⁴⁹ of

¹⁴⁶ M. Drukker, ‘De Successiewet, toegepast op Joodse boedels (II,slot)’, WPNR 1948/4049.

¹⁴⁷ J. Terpstra, 495, *Mondelinge behandeling Tweede Kamer*, 16 februari 1949, p. 1262.

¹⁴⁸ M. Drukker, ‘De Successiewet, toegepast op Joodse boedels (II,slot)’, WPNR 1948/ 4049.

¹⁴⁹ Zie de Ministeriële Aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40).

vermindering van successierechten te verlenen.¹⁵⁰ Door deze kwijtschelding op grond van artikel 82a der Successiewet was Terpstra van mening: *‘dat over het fiscale bezwaar kan worden heengestapt, zodat ter wille van dat bezwaar niet voor één of enkele gemeenschappelijke sterfdata behoeft gekozen te worden’*.¹⁵¹

Uiteindelijk is er door curatoren van de Liro en VVRA vastgesteld, dat de totale extra inkomsten aan successierechten, ten opzichte van één uniforme overlijdensdatum, geschat konden worden op een bedrag van tussen de 32,5 en 37,5 miljoen gulden. Bij deze berekening zijn onroerende goederen en vermogens in het buitenland buiten beschouwing gebleven. Volgens Aalders heeft Liefstinck wel erkend dat het fiscale gevolg in het geval van een uniforme datum in meerdere opzichten anders geweest zou zijn, maar heeft hij ook beweerd dat het fiscale aspect geen rol zou hebben gespeeld bij de keuzebepaling van de regering.¹⁵²

Dat de fiscale aspecten geen rol hebben gespeeld bij de keuzebepaling van de regering wordt mijns inziens bevestigd in de Tweede Kamer vergadering van 16 februari 1949¹⁵³, waarin Liefstinck het volgende stelt:

‘Het komt ten slotte immers op het volgende aan. De geachte afgevaardigden, die spreken van een profiteren door de Staat, vergeten, dat de enige vraag, die hierbij van belang is, moet zijn: Heft de Staat wegens de overgangen op de uiteindelijke verkrijger meer dan bij verkrijging onder normale omstandigheden ten laste van die verkrijger zou zijn gekomen? Luidt het antwoord op deze vraag ontkennend, dan is er ook geen profiteren. (...) Nu meen ik, dat (...) door de methode, dat kwijtschelding wordt verleend voor zover het successierecht, verschuldigd wegens herhaaldelijke overgangen, méér bedraagt dan bij rechtstreekse verkrijging verschuldigd zou zijn geweest, tenzij de overlevende erfgenaam als gevolg van de tussenovergang iets verkrijgt dat hij zonder die overgang niet had verkregen en dat hij evenmin bij gelijktijdig overlijden van de vermisten had kunnen verkrijgen, wordt toegepast (...) deze vraag inderdaad ontkennend moet worden beantwoord’.¹⁵⁴

Uiteindelijk was het nog wel de vraag of deze kwijtschelding een goed tegenargument was voor het fiscale bezwaar, met in achtneming van de uitvoerbaarheid. Zo beargumenteerde J.E. Stokvis, Tweede Kamerlid voor de Communistische Partij van Nederland, dat er voor deze kwijtschelding een verzoekschrift ingediend moest worden bij de fiscus, waardoor de belanghebbende volgens hem overgeleverd was aan de *bon vouloir*¹⁵⁵ van de administratie:

¹⁵⁰ G. Aalders, ‘Overheid verdiende aan ellende Holocaust’, *NRC Handelsblad*, 25 januari 2000.

¹⁵¹ J. Terpstra, 495, *Mondelinge behandeling Tweede Kamer*, 16 februari 1949, p. 1262.

¹⁵² G. Aalders, ‘Overheid verdiende aan ellende Holocaust’, *NRC Handelsblad*, 25 januari 2000.

¹⁵³ Kamerstukken II, 495, *Mondelinge behandeling Tweede Kamer*, 16 februari 1949.

¹⁵⁴ P. Liefstinck, 495, *Mondelinge behandeling Tweede Kamer*, 16 februari 1949, p. 1273.

¹⁵⁵ Goede wil

*‘Between the devil and the deep blue sea, zal de ongemotiveerd schade-lijdende erfgenaam machteloos en geduldig moeten afwachten of en in welke mate de Staat van ongerechtvaardigde verrijking te zijnen détrimente zal wensen af te zien’.*¹⁵⁶

Daarentegen blijkt uit de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40)¹⁵⁷ dat het de bedoeling van de Minister van Financiën was dat de inspecteurs der successierecht, belanghebbenden zouden wijzen op het verkrijgen van kwijtschelding of vermindering van successierecht. Verder heeft de minister in dezelfde aanschrijving enige voorschriften gegeven in de vorm van voorbeelden en vereenvoudigde maatregelen om de administratieve wijzen voor de behandeling van kwijtscheldingsverzoeken, te vereenvoudigen en tot een billijke heffing te laten leiden. Mijns inziens wijst dit er in ieder geval op dat de minister probeerde om de uitvoerbaarheid te vereenvoudigen.

Laat het hiermee duidelijk zijn, dat met de lastige omstandigheden van na de oorlog, het een moeilijke keuze is geweest voor de regering. Mijns inziens heeft de wetgever een juiste keuze gemaakt. Mijn enige kritiekpunt is dat er als gevolg van de Wet wegens alle verervingen successierecht werd geheven. Het verschuldigde recht wegens de tussenovergangen werd in bepaalde gevallen kwijtgescholden en in bepaalde gevallen niet. Naar mijn mening had het recht in alle gevallen kwijtgescholden moeten zijn, of niet geheven moeten zijn. Dit punt van kritiek wordt in de volgende paragraaf besproken.

5.4 De concept aanschrijving van 7 juni 1948 en de aanschrijving van 18 juni 1949

5.4.1 De concept aanschrijving van 7 juni 1948

Blijkens de handgeschreven concept aanschrijving van 7 juni 1948 (no. 116)¹⁵⁸, voorafgaande aan de definitieve aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40)¹⁵⁹, zijn er tijdens het wetgevingsproces al voorbereidingen getroffen met betrekking tot de fiscale gevolgen van de Wet.¹⁶⁰ Uit deze concept aanschrijving komt naar voren dat men op het Ministerie van Financiën ruim een jaar voor de

¹⁵⁶ B.J. Stokvis, 495, *Mondelinge behandeling Tweede Kamer*, 16 februari 1949, p. 1265.

¹⁵⁷ ‘Toepassing van de Successiewet bij sterfgevallen, die elkaar opvolgen ten gevolge van oorlogsgeweld’, *Vakstudie-Maandbericht* 1949, no. 14, onderdeel 53, Deel XX: Successiewet.

¹⁵⁸ Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/225, Aanschrijving van 7 juni 1948 (no.116), Den Haag: Nationaal Archief.

¹⁵⁹ Toepassing van de Successiewet bij sterfgevallen, die elkaar opvolgen ten gevolge van oorlogsgeweld’, *Vakstudie-Maandbericht* 1949, no. 14, onderdeel 53, Deel XX: Successiewet.

¹⁶⁰ Op de in het Nationaal Archief aangetroffen handgeschreven aanschrijving van 7 juni 1948 (no. 116) staat ‘concept’ geschreven. De concept aanschrijving bepaalde grotendeels hetzelfde als de definitieve aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40). Mijns inziens is dit daarom het concept van de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40).

totstandkoming van de Wet er al vanuit ging dat iedere overlijdensdatum afzonderlijk bepaald diende te worden. In deze concept aanschrijving werd namelijk bepaald dat men successierecht verschuldigd was wegens de vererving van de laatste persoon op zijn erfgenaam en wegens iedere tussenovergang. Dit betekende dat er successie geheven diende te worden wegens iedere overgang, ondanks het mogelijk was dat mensen feitelijk nooit iets verkregen hadden, doordat men overleden was tijdens de oorlog.

In deze concept aanschrijving, werd vooruitlopend op het ingenomen standpunt met betrekking tot kwijtschelding in de Memorie van Antwoord van 5 november 1948, toegegeven dat de heffing wegens tussenovergangen mogelijk tot onbillijkheden zou kunnen leiden. Maar blijkens de aanschrijving zou een regeling die alleen successierecht zou heffen wegens de overgang van de eerst overledene op de overlevende verkrijger, zonder te heffen over de verkrijging bij tussenovergangen, in vele gevallen haar doel voorbijstreven. Dit, ondanks dat deze heffing zou geschieden met een progressieve tarief, dat toeneemt naar mate de verwantschap afneemt van de overlevenden tot de eerst overledene. Om deze onbillijkheden te voorkomen werd bepaald dat in het volgende geval kwijtschelding verleend mocht worden, waarbij de Inspecteur der registratie en successie, te Amsterdam gemachtigd was om namens de Minister van Financiën kwijtschelding te verlenen:

‘Indien een overlevende erfgenaam na verschillende tussenovergangen uit de nalatenschap van een vermiste iets verkrijgt, dat hij zonder die tussenovergangen rechtstreeks zou hebben verkregen, kan het in totaal verschuldigde recht worden kwijtgescholden tot op het bedrag, dat bij rechtstreekse verkrijging uit de nalatenschap van de eerst vermiste verschuldigd zou zijn geweest.’¹⁶¹

Maar voor zover de verkrijging juist wel een gevolg was van een of meerdere tussenovergangen, kwam het wegens die meerdere overgangen verschuldigd recht niet in aanmerking voor kwijtschelding. Verder werd er in de aanschrijving bepaald dat gevallen waarbij de getroffen regels niet toereikend waren of waarbij er twijfels bestonden over de kwijtschelding, er een beroep gedaan kon worden gedaan op de Minister van Financiën. Voor voorbeelden van wanneer er kwijtschelding verleend werd en voor welke bedragen zie voorbeeld 2, 3 en 4 in paragraaf 5.4.2. Uit deze voorbeelden blijkt dat de Minister van Financiën toetste of een verkrijging afhankelijk was van voorgaande erfovergangen door na te gaan hoeveel de verkrijging bedragen zou hebben bij een gelijktijdig overlijden van de erflaters. Indien een verkrijging niet verkregen zou zijn bij een gelijktijdig overlijden van de erlators of indien er minder verkregen zou zijn was de verkrijging voor zover deze meer bedroeg dan bij een gelijktijdig overlijden verkregen zou zijn afhankelijk van voorgaande erfovergangen.

¹⁶¹ Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/225, Aanschrijving van 7 juni 1948 (no.116), Den Haag: Nationaal Archief.

Mijns inziens is het verlenen van kwijtschelding wegens tussenovergangen - in het geval dat iemand zonder die tussenovergangen hetzelfde verkregen zou hebben - een billijke regeling geweest om verzachting te bieden aan de erfgenamen voor de gevolgen van de oorlog. Op deze manier zijn de wettelijke regels van de Successiewet versoepeld. Zonder de oorlog hadden de overlevende erfgenamen uiteindelijk de facto hetzelfde verkregen, omdat voor het verkrijgen van kwijtschelding de erfenis niet afhankelijk mocht zijn van voorgaande erfovergangen. Door middel van de kwijtschelding werd er zelfs minder successierecht geheven dan zonder de oorlog geheven zou zijn. Zonder de oorlog was er immers successierecht geheven wegens iedere overgang krachtens erfrecht.

Aan de andere kant werd er geen kwijtschelding verleend aan personen, die door een of meerdere tussenovergangen zaken verkregen hadden die ze zonder deze tussenovergangen niet verkregen zouden hebben. De Minister van Financiën achtte dit billijk, omdat zij zaken in de schoot geworpen kregen, die ze niet verkregen zouden hebben zonder de gebeurtenissen van de oorlog. Mijns inziens ondermijnt dit de rechtsgrond van de Successiewet. Want zoals reeds besproken, is de rechtsgrond van de Successiewet een vermeerdering van de draagkracht bij de verkrijger door een erfrechtelijke verkrijging. De tijdens de oorlog overleden Joden - de tussenovergangen - hebben feitelijk niets verkregen en hebben hiermee nooit een draagkracht vermeerdering gehad.¹⁶²

Naar mijn mening heeft de minister met de ondermijning van de rechtsgrond van de Successiewet een onjuiste politieke keuze gemaakt. Deze onjuiste politieke keuze van de minister vindt blijkens de parlementaire geschiedenis zijn oorsprong in de twee gedachten loon naar werken¹⁶³ en de familie eigendom.^{164, 165} Terwijl het mijns inziens, in die tijd en nu nog steeds, algemeen geaccepteerd is dat het draagkrachtbeginsel het zwaarst wegende beginsel is voor de rechtvaardiging van het heffen van successierecht.¹⁶⁶ Volgens J.J. Terpstra was de vermeerdering van draagkracht de enige rechtsgrond voor de heffing van successierecht.¹⁶⁷ Het was mijns inziens dan ook rechtvaardig geweest, wanneer men successierecht geheven had op basis van het draagkrachtbeginsel. Dit had betekend dat alle tussenovergangen genegeerd zouden zijn voor de heffing van successierecht en er geen kwijtschelding had hoeven plaats te vinden. In deze situatie zou er geen onderscheid zijn of iets zonder tussenovergangen ook verkregen zou zijn of niet. Er had mijns inziens alleen successierecht geheven mogen zijn van tijdens de oorlog overleden Joden – de tussenovergangen – indien de verkrijger

¹⁶² Vergelijk J.J. Terpstra 'Nogmaals: De ongerechtvaardigdheid van de heffing van successierechten voor van elkander ervende echtgenoten', *WPNR* 1948/4069.

¹⁶³ Het beginsel 'loon naar werken' berust op de gedachte dat het onjuist is dat mensen baten toevloeien zonder dat daarvoor een tegenprestatie verricht is. Zie R.T.G. Verstraaten, *De Nederlandse successiebelasting*, p.17, Gouda: Gouda Quint, 1999.

¹⁶⁴ J.J. Terpstra 'Nogmaals: De ongerechtvaardigdheid van de heffing van successierechten voor van elkander ervende echtgenoten', *WPNR* 1948/4069.

¹⁶⁵ Zie ook Kamerstukken I 1947/1948, 495, nr. 5, p. 15 (MvA).

¹⁶⁶ Vergelijk J.J. Terpstra 'Nogmaals: De ongerechtvaardigdheid van de heffing van successierechten voor van elkander ervende echtgenoten', *WPNR* 1948/4069.

¹⁶⁷ J.J. Terpstra 'Nogmaals: De ongerechtvaardigdheid van de heffing van successierechten voor van elkander ervende echtgenoten', *WPNR* 1948/4069.

daadwerkelijk een draagkrachtvermeerdering gehad heeft. Dit was controleerbaar bij de notarissen, die de afhandeling van een nalatenschap geregeld hebben. In het geval een nalatenschap afgehandeld was tijdens de oorlog, was er daadwerkelijk een draagkracht vermeerdering bij de verkrijger geweest, die tijdens de oorlog zelf overleden is. Wanneer een nalatenschap daarentegen pas na de oorlog afgehandeld was en verkregen was door de uiteindelijke verkrijger, die de oorlog overleefd had, had er geen successierecht geheven mogen zijn wegens voorgaande erfovergangen. De tijdens de oorlog overleden erfgenamen hebben immers geen feitelijke draagkrachtvermeerdering gehad. Simpel gezegd, had men mijns inziens de tussenovergangen, die geen feitelijke draagkrachtvermeerdering genoten hebben, voor de heffing van successierecht moeten negeren.

Betreffende het tarief had er mijns inziens voor alle gevallen geheven moeten zijn naar het geldende tarief tussen de erfflater en de verkrijger, ongeacht of iets ook verkregen zou zijn zonder de oorlogsomstandigheden. Dat dit kon betekenen dat het derdentarief van toepassing was, terwijl onder ‘normale’ omstandigheden het lagere tarief gegolden had, is mijns inziens geen bezwaar. Onder ‘normale’ omstandigheden was er mogelijk meerdere keren wegens iedere tussenovergang geheven, mogelijk met het lagere tarief, hetgeen cumulatief meer geweest had kunnen zijn dan een eenmalige heffing met het derdentarief. Voor wie deze manier van heffen het meest gunstig geweest zou zijn, de Staat of de belastingplichtigen is niet te beoordelen, maar op deze manier zou er op een eenvoudigere manier en geheel volgens de rechtsgrond van de Successiewet geheven zijn.

In het voorlopig verslag is een vergelijkbare regeling voorgesteld door de vaste Commissie voor Privaat- en Strafrecht.¹⁶⁸ Echter achtte de Minister van Financiën een dergelijke regeling als technisch onmogelijk, met in achtneming van het progressieve tarief en de mogelijkheid dat de uiteindelijke nalatenschap ontstaan is uit meerdere nalatenschappen van eerder geërfd vermogen.^{169, 170} Wanneer een dergelijke regeling technisch onmogelijk geacht werd, had de minister naar mijn mening kwijtschelding moeten verlenen van recht, indien het verschuldigde recht meer bedroeg dan bij een rechtstreekse overgang verschuldigd geweest zou zijn. Zonder de voorwaarde te stellen dat de verkrijging niet verkregen was door middel van voorgaande verervingen. Op deze manier zou er naar mijn mening - op een eenvoudige manier - recht gedaan zijn aan het draagkrachtbeginsel.

Dat het mijns inziens onjuist is geweest dat er geheven is wegens overgangen krachtens erfrecht, waarbij er geen daadwerkelijke draagkracht vermeerdering is geweest kan enigszins genuanceerd worden, door een vergelijking te maken met bijvoorbeeld een ongeluk of een natuurramp. Bij een ongeluk of een natuurramp, waarin een heel gezin omkomt wordt er rekening gehouden met het

¹⁶⁸ Kamerstukken II 1947/1948, 495, nr. 4, p. 9 (Voorlopig verslag)

¹⁶⁹ Kamerstukken I 1947/1948, 495, nr. 5, p. 15 (MvA).

¹⁷⁰ M. Drukker, ‘Het wetsontwerp voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden’ (Slot), WPNR 1948/4070.

moment van overlijden, voor de toepassing van het erfrecht.¹⁷¹ Wanneer iemand uit een ineens omgekomen gezin een uur langer leeft, zorgt dit voor een tussenovergang. Tot 1 januari 2010 werd er successierecht geheven wegens deze tussenovergang; ondanks dat men niet kon spreken van een daadwerkelijke draagkrachtvermeerdering bij de verkrijger, die zelf een uur later overleden was. Dit kon en kan ook na 1 januari 2010 voorkomen worden door een testamentaire dertigdagenclausule. In een testamentaire dertigdagenclausule wordt bepaald dat iemand slechts erfgenaam is onder de voorwaarde dat hij dertig dagen na de dag van het overlijden van de erflater nog in leven is. Wanneer de primaire erfgenaam daadwerkelijk binnen dertig dagen na de dag van het overlijden van de testateur overlijdt vervalt de verkrijging van rechtswege. Anders gezegd, de verkrijging is er successierechterlijk tussenuit gevallen.¹⁷² Deze clausule kan ook wel een ‘overlevingsclausule’ genoemd worden, aangezien dertig dagen in de testamentaire praktijk al lang niet meer de vuistregel is. De termijn kan op iedere termijn worden gesteld, maar een korte termijn wordt geprefereerd boven een lange termijn vanwege de rechtszekerheid. Hoe langer de termijn wordt opgerekt, hoe langer het onduidelijk blijft of de verkrijging gaat vervallen van rechtswege.¹⁷³ Met de wijzigingen in de Successiewet, die per 1 januari 2010 in werking is getreden heeft de wetgever voorzien in een wettelijke regeling vergelijkbaar met de testamentaire dertigdagenclausule.¹⁷⁴ In het vierde lid van artikel 53 Successiewet 1956, wordt bepaald dat erfbelasting die iemand verschuldigd is geworden tot nihil wordt verminderd indien de betrokkene zelf binnen dertig dagen na de verkrijging komt te overlijden. Blijkens de parlementaire geschiedenis strekt deze wettelijke regeling er toe om een verzachting te bieden voor gevallen waarin kort na elkaar twee overlijdens plaatsvinden. In dergelijke gevallen werd het namelijk vaak als onrechtvaardig ervaren dat er over dezelfde vermogensbestanddelen tweemaal successierecht werd geheven.¹⁷⁵ Het is mijns inziens algemeen geaccepteerd dat het onrechtvaardig is om erfbelasting te heffen over een verkrijging, waarvan de verkrijger binnen een korte termijn overlijdt.¹⁷⁶ Dat er na de Tweede Wereldoorlog toch successierecht geheven is over de verkrijging wegens tussenovergangen, in de gevallen dat een verkrijging niet verkregen zou zijn zonder de oorlog is een toepassing van de voorgeschreven regels van de Successiewet geweest. Voor 1 januari 2010 zou er hetzelfde gebeurd zijn bij een tussenovergang bij bijvoorbeeld een ongeluk of een natuurramp. Echter is er naar mijn mening bij het heffen van successierecht wegens tussenovergangen na de oorlog – de toepassing van de regels van de Successiewet - geen rekening gehouden met de omstandigheden van na de oorlog of de rechtsgrond van de Successiewet. Er is immers geen daadwerkelijke draagkrachtvermeerdering geweest bij de verkrijger.

¹⁷¹ Zie M.R.J.A. Mourik e.a., *Handboek erfrecht*, p. 27-28, Deventer: Kluwer 2006.

¹⁷² M.M.F.J. van Bakel, ‘De dertigdagenclausule in nader perspectief’, *WPNR* 2011/6887.

¹⁷³ M.M.F.J. van Bakel, ‘De dertigdagenclausule in nader perspectief’, *WPNR* 2011/6887.

¹⁷⁴ Zie artikel 53, vierde lid Successiewet 1956.

¹⁷⁵ Kamerstukken II 2008/2009, 31 930, nr. 3, p. 49 (MvT).

¹⁷⁶ Vergelijk J.J. Terpstra ‘Nogmaals: De ongerechtvaardigdheid van de heffing van successierechten voor van elkander ervende echtgenoten’, *WPNR* 1948/4069.

De Tweede Wereldoorlog betekende de dood van naar schatting 104.000 in Nederland wonende Joden en is mijns inziens dan ook niet geheel vergelijkbaar met een auto ongeluk of een natuurramp. Dat er sprake is geweest van een toepassing van de regels van de Successiewet, betekent dan ook niet dat het een juiste wetstoepassing geweest is. Naar mijn mening had de wetgever aandacht moeten besteden aan de rechtsgrond van de Successiewet, waardoor er alleen geheven zou zijn bij een daadwerkelijke draagkrachtvermeerdering bij de verkrijger. De omvang van het aantal slachtoffers als gevolg van de Tweede Wereldoorlog was naar mijn mening dan ook een rechtvaardiging geweest voor een versoepeling van de wetstoepassing, vergeleken de wetstoepassing bij een auto ongeluk of een natuurramp.

Aalders vindt dat de overheid geprofiteerd heeft van de ellende van de Holocaust.^{177,178, 179} Anders gezegd, vindt hij dat de Staat een voordeel getrokken heeft uit de Holocaust. Mijns inziens heeft Aalders een onjuiste vergelijking gemaakt. Hij vindt dat de overheid geprofiteerd heeft van de Holocaust, omdat er volgens hem bij de keuze voor één uniforme overlijdensdatum minder successierecht geheven zou zijn dan bij uiteindelijke keuze van de Wet. Om te beoordelen of de overheid geprofiteerd heeft dient men naar mijn mening de uiteindelijke keuze, die gebaseerd is op een langdurend debat in de Eerste en de Tweede Kamer, te vergelijken met de wetstoepassing van de Successiewet zonder de versoepeling van kwijschelding.

Wanneer men deze vergelijking maakt is er mijns inziens in ieder geval geen sprake geweest van een profiteren van de Staat bij erfgenamen waarbij successierecht is kwijtgescholden. Zij hebben niet meer successierecht betaald door de oorlog. Ook is er naar mijn mening geen sprake geweest van een profiteren van de Staat bij erfgenamen waaraan geen kwijschelding van recht verleend is wegens tussenovergangen, omdat het een toepassing van de regels van de Successiewet was. Normaal gesproken zou er voor 2010 bij een ongeluk of een natuurramp ook successierecht geheven zijn wegens een tussenovergang. Kortom, zonder de oorlog was er ook successierecht geheven wegens iedere erfrechtelijke overgang. De oorlog heeft er alleen voor gezorgd dat het heffingsmoment naar voren gehaald is. De Staat had volgens de regels van de Successiewet successierecht kunnen heffen wegens iedere tussenovergang. Dit betekent dat er zonder de kwijschelding meer successierecht geheven zou zijn. Anders gezegd, heeft de Staat voor een gedeelte van haar heffingsrecht afgezien. Een toepassing van de wettelijke regels - die voor een gedeelte versoepeld zijn - waardoor er zelfs minder successierecht geheven is kan naar mijn mening geen profiteren genoemd worden. Profiteren betekent immers dat er meer successierecht geheven zou zijn door de oorlog en dat is niet het geval geweest.

¹⁷⁷ G. Aalders, *Berooid. De beroofde joden en het Nederlandse restitutiebeleid sinds 1945*, p. 102, Amsterdam: Uitgeverij Boom 2001.

¹⁷⁸ G. Aalders, 'Overheid verdiende aan ellende Holocaust', *NRC Handelsblad*, 25 januari 2000.

¹⁷⁹ T. Heijmans 'Overheid verdiende aan Holocaust', *Volkskrant*, 24 maart 2001.

Alles afwegende wil ik niet spreken over een profiteren van de Staat, maar van een onjuiste wetstoepassing. Omdat er uiteindelijk door middel van de kwijtschelding zelfs minder successierecht geheven is dan volgens de regels van de Successiewet geheven zou zijn. De oorlog heeft er alleen voor gezorgd dat het heffingsmoment naar voren gehaald is. Kortom, er is niet geprofiteerd. Mijns inziens kan er echter wel gesproken worden van een onjuiste wetstoepassing bij erfgenamen waarbij geen successierecht kwijtgescholden is, omdat er daarbij geen rekening gehouden is met de rechtsgrond van het heffen van successierecht. De omvang van het aantal slachtoffers van de oorlog was naar mijn mening een rechtvaardiging geweest voor een versoepeling van de wetstoepassing van de Successiewet.

5.4.2 De aanschrijving van 18 juni 1949

Een week nadat de Wet in werking getreden was, kwam de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40)¹⁸⁰. Hierin werd het in de Memorie van Antwoord van 5 november 1948 ingenomen standpunt van de Minister van Financiën en van de concept aanschrijving van 7 juni 1948, herhaald.¹⁸¹ De minister zou gebruik maken van de in artikel 82a van de Successiewet 1859 gegeven bevoegdheid, om in bijzondere gevallen kwijtschelding of vermindering te verlenen. Blijkens de aanschrijving zou er kwijtschelding of vermindering verleend worden indien en voorzover mocht blijken dat onbeperkte heffing van successierecht tot onbillijkheid voor de uiteindelijke verkrijgers zou leiden. De leidende gedachte daarbij kan als volgt worden samengevat:

‘Voor zover de overlevende erfgenaam, als gevolg van de tussenovergang op een vermiste, iets verkrijgt, dat hij zonder die tussenovergang niet had verkregen en dat hij evenmin bij gelijktijdig overlijden van de vermisten had kunnen verkrijgen, komt het successierecht, verschuldigd wegens de meerdere overgangen, niet voor kwijtschelding of vermindering in aanmerking. Overigens wordt kwijtschelding verleend voor zover het successierecht, verschuldigd wegens de meerdere overgangen, meer bedraagt dan bij rechtstreekse verkrijging verschuldigd zou zijn geweest. Uiteraard kunnen zich bepaalde gevallen voordoen, waarin de verhoudingen zodanig geschakeerd zijn, dat zij een bijzondere aanpassing bij de verlening der kwijtschelding vereisen’.^{182 183}

Anders gezegd, werd er in beginsel successierecht geheven wegens iedere overgang krachtens erfrecht. Daarbij werden twee limieten gesteld:

¹⁸⁰ Vakstudie-Maandbericht 1949, no. 14, Toepassing van de Successiewet bij sterfgevallen, die elkaar opvolgen ten gevolge van oorlogsgeweld, onderdeel 53, Deel XX: Successiewet. Zie Bijlage I (p. 88-91).

¹⁸¹ F. Hoek & J. ten Wolde, *Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek*, p. 109, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

¹⁸² Kamerstukken II 1947/1948, 495, nr. 5, p. 16 (MvA).

¹⁸³ Toepassing van de Successiewet bij sterfgevallen, die elkaar opvolgen ten gevolge van oorlogsgeweld, Vakstudie-Maandbericht 1949, no. 14, onderdeel 53, Deel XX: Successiewet.

Limiet 1: De som van het geheven successierecht over dezelfde verkrijging, wegens iedere overgang krachtens erfrecht.

Limiet 2: Het successierecht dat de uiteindelijke verkrijger verschuldigd zou zijn bij een rechtstreekse verkrijging.

Indien limiet 1 meer bedroeg dan limiet 2 werd het verschil kwijtgescholden, voor zover de verkrijging niet afhankelijk was van de tussenovergangen.

Opvallend is dat de bevoegdheid tot kwijtschelding in de definitieve versie van de aanschrijving verleend werd aan de Minister van Financiën, terwijl de bevoegdheid in de conceptversie was toegewezen aan de inspecteur der registratie en successie, te Amsterdam. Verder werd met betrekking tot kwijtschelding goedgekeurd dat de kwijtgescholden bedragen, afgerond werden naar sommen van f 100 in het voordeel van de belanghebbenden.¹⁸⁴ De volgende voorbeelden ontleend aan de aanschrijving van 18 juni 1949 hadden als doel om het te volgen systeem bij de berekening van de kwijtschelding nader toe te lichten:¹⁸⁵

Voorbeeld 2: Een man D is gehuwd met vrouw F en hebben samen een meerderjarige zoon E. Na de oorlog blijkt dat de man D als eerste en de zoon E daarna overleden zijn, waardoor de vrouw F de enige erfgename is. De nalatenschap van de man D bedraagt f 30.000 en de zoon had geen vermogen. De nalatenschap van de man D wordt dus verkregen door zijn zoon E en zijn vrouw F, ieder voor de helft. Hierover zou ieder f 789,75 aan successierecht en opcenten verschuldigd zijn of samen f 1579,50. De nalatenschap van de zoon E f 15.000 minus het successierecht wordt verkregen door de vrouw F. De vrouw F is hierover f 2084,64 aan successierecht en opcenten schuldig. De vrouw F verkrijgt uiteindelijk de gehele nalatenschap van haar man D, de ene helft rechtstreeks uit de nalatenschap van haar man D en de andere helft via de nalatenschap van haar zoon E. Indien hun zoon E er niet geweest zou zijn, zou de vrouw F de gehele nalatenschap van haar man D rechtstreeks verkregen hebben en zou ze f 1734 aan successierecht en opcenten verschuldigd zijn. Het verschil tussen het totaal verschuldigde successierecht en het verschuldigde successierecht zonder tussenovergang kon kwijtgescholden worden, zijnde f 3.6614 minus f 1.734 is f 1.930,14. Dat bedrag mocht afgerond worden in bedragen van f 100, waarmee de kwijtschelding f 2.000 bedraagt. Zou de zoon E wel privé vermogen hebben gehad, van bijvoorbeeld f 3.000, dan is het verschuldigde successierecht inclusief opcenten f 405, hetgeen niet voor kwijtschelding in aanmerking komt.

Voorbeeld 3: Een man P is gehuwd met een vrouw R, samen hebben ze twee kinderen Q en S. Tijdens de oorlog is de man P als eerste en zijn zoon Q daarna overleden. De erfgenamen zijn hier dus de vrouw R en dochter S.

¹⁸⁴ Toepassing van de Successiewet bij sterfgevallen, die elkaar opvolgen ten gevolge van oorlogsgeweld', *Vakstudie-Maandbericht* 1949, no. 14, onderdeel 53, Deel XX: Successiewet.

¹⁸⁵ Toepassing van de Successiewet bij sterfgevallen, die elkaar opvolgen ten gevolge van oorlogsgeweld', *Vakstudie-Maandbericht* 1949, no. 14, onderdeel 53, Deel XX: Successiewet.

In zijn testament heeft P zijn nalatenschap voor $\frac{5}{9}$ aan zijn vrouw R toebedeeld en de kinderen Q en S ieder voor $\frac{2}{9}$. De nalatenschap van P bedraagt f 18.000 en Q heeft geen eigen vermogen. De nalatenschap van P vererft voor f 10.000 op R en voor f 4.000 op Q en S. Wegens deze nalatenschap is R f 432 aan successierecht en opcenten verschuldigd en de kinderen ieder f 168,75 samen f 769,50. De nalatenschap van Q verminderd met het verschuldigde successierecht en opcenten wordt verkregen door R en S ieder voor de helft. Over deze nalatenschap is R f 251,86 en door S f 348,56. Door R is in totaal verschuldigd aan successierecht en opcenten f 768,23. Bestaande uit f 432 (wegens de nalatenschap van P) plus f 84,37 (R's aandeel in het door Q inzake de nalatenschap van P verschuldigde recht, is de helft van 168,75) plus f 251,86 (wegens de nalatenschap van Q). S is in totaal f 601,68 verschuldigd aan successierecht en opcenten. Bestaande uit f 168,75 (wegens de nalatenschap van P) plus f 84,37 (S's aandeel in het door Q inzake de nalatenschap van P verschuldigde recht, is de helft van f 168,75) plus f 348,56 (wegens de nalatenschap van Q).

De nalatenschap van P wordt uiteindelijk verkregen voor $\frac{2}{3}$ door R en voor $\frac{1}{3}$ door S. Als P en Q gelijktijdig overleden waren, had de overgang tussen P en Q niet plaatsgevonden en was de nalatenschap rechtstreeks voor $\frac{3}{4}$ toegekomen aan R en voor $\frac{1}{4}$ aan S. R heeft derhalve geen voordeel gehad van de tussenovergang tussen P en Q. Het bedrag aan successierecht diende dus kwijtgescholden te worden, tot een bedrag dat verschuldigd was geweest bij een rechtstreekse verkrijging van $\frac{2}{3}$ is f 12.000. Over deze verkrijging van f 12.000 zou f 607 aan successierecht en opcenten verschuldigd zijn. De kwijtschelding bedraagt hiermee f 161,23 (f 768,33 minus f 607), hetgeen afgerond mag worden naar f 200.

S heeft door de tussenovergang een voordeel van $\frac{1}{12}$ van de nalatenschap van P, zijnde f 1.500. Voor dit bedrag mocht de tussenovergang dus niet onbelast blijven. Over deze verkrijging zou Q verschuldigd zijn aan recht en opcenten een bedrag van f 16. De nalatenschap van Q zou dan f 1484 bedragen (afgerond f 1.400). Wegens de verkrijging van dit bedrag door S uit de nalatenschap van Q is S f 251 verschuldigd. In totaal moet S dus betalen f 191 aan successierecht (wegens de rechtstreekse verkrijging van $\frac{1}{4}$ van de nalatenschap van P, dat normaal ook verschuldigd zou zijn) plus f 49 (opcenten afgerond) plus f 16 (dat Q verschuldigd zou zijn over de overgang van $\frac{1}{12}$ van de nalatenschap van P) plus f 251 (wegens de verkrijging van de nalatenschap van Q door S) is f 458. Er is dus een bedrag kwijt te schelden van f 608,68 (het totaal verschuldigde door S) minus f 458 is f 143,68, dat afgerond mocht worden naar f 200.

Voorbeeld 4: A en B zijn niet verwant en A heeft B tot enig erfgenaam benoemd. B heeft als erfgenaam een nagelaten zoon C. B is na A overleden tijdens de oorlog en C heeft de oorlog overleefd. De gehele nalatenschap van A wordt dus verkregen door B, die successierecht verschuldigd is naar het derde tarief. De nalatenschap van B, er vanuit gaande dat B geen vermogen heeft, bestaat uit de nalatenschap van A verminderd met het door B verschuldigde successierecht, wordt verkregen door C. C is over deze verkrijging successierecht verschuldigd naar het kindertarief. Indien A en B gelijktijdig zouden zijn overleden, zou C niets verkregen hebben uit de nalatenschap van A.

De verkrijging door C is dus uitsluitend verkregen als gevolg van de tussenovergang tussen A en B, er werd dus geen kwijtschelding verleend. Wanneer ook C overleden zou zijn na het overlijden van B, waarbij C een zoon heeft achtergelaten, zouden er twee tussenovergangen zijn; van A op B en B op C en de uiteindelijke overgang van C naar D.

Zonder de tussenovergang van A op B zou D nooit iets uit de nalatenschap van A verkregen hebben. Deze overgang werd dus in zijn geheel belast met successierecht zonder kwijtschelding, gelijk als in het voorgaande. De tussenovergang van B naar C is echter niet van invloed op de verkrijging van D. Was C vóór of gelijktijdig met B overleden, dan zou D rechtstreeks van B hebben geërfd. Daarom wordt het verschuldigde successierecht wegens de overgang van B naar C en van C naar D kwijtgescholden, tot het bedrag dat verschuldigd was bij een overgang van B naar D.

Verder schreef de Minister van Financiën in zijn aanschrijving dat het de bedoeling was dat de inspecteurs der successierecht belanghebbende op de mogelijkheid van kwijtschelding zouden wijzen. Om de administratieve wijze van behandeling en de kwijtscheldingsverzoeken te vereenvoudigen is er in deze aanschrijving een aantal maatregelen genomen. Zo hoefde er maar één aangifte ingediend te worden voor alle tussenovergangen van eenzelfde boedel, voor de waarde ten tijde van de laatste overgang. Daarbij was het wel van belang, dat er melding gemaakt werd van alle tussenovergangen. Wanneer niet alle opvolgende sterfgevallen onder dezelfde inspectie vielen, moest er bij iedere inspectie één aangifte worden ingediend; het verzoek om kwijtschelding diende in dat geval gedaan te worden door de inspecteur onder wiens inspectie de eerste nalatenschap was opengevallen.

Ook werd het mogelijk gemaakt om de kosten¹⁸⁶, verbonden aan of in verband met de afwikkeling van de boedels, als lasten op de nalatenschap in aftrek te brengen, mits aannemelijk werd gemaakt, dat die kosten onder 'normale' omstandigheden niet zouden zijn gemaakt. Maar bij deze voorwaarde kon wel een soepel standpunt ingenomen worden.

Ten slotte bepaalde de aanschrijving dat het niet kon worden toegestaan om de vordering van interest geheel achterwege te laten. Hetgeen versoepeld werd doordat de heffing van interest vanwege het te laat betalen van successierecht, ter zake van vermogensbestanddelen die geen of slechts geringe inkomsten opgeleverd hadden, achterwege gelaten kon worden, dan wel voor een verminderd bedrag aan interest. Daarbij werd bij twijfelgevallen het standpunt in het voordeel van de belanghebbende ingenomen. Kortom, het standpunt van de aanschrijving van 26 november 1946 (no. 174) was nog steeds geldig.

¹⁸⁶ Zoals kosten van rechtsherstel, van opsporing en vrijmaken van vermogen.

Mijns inziens komt uit deze aanschrijving duidelijk naar voren, dat het Ministerie van Financiën successierecht wilde heffen, hetgeen iedereen dient te betalen bij het verkrijgen van een nalatenschap. Er werd dus geen uitzondering gemaakt voor de getroffen Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Maar het blijkt wel, dat er rekening gehouden werd met de omstandigheden van de oorlog. Ten eerste door de kwijtschelding van successierecht, in het geval van een verkrijging door een of meerdere tussenovergangen, die zonder die tussenovergangen rechtstreeks verkregen zou zijn. Ten tweede blijkt er rekening gehouden te zijn met de omstandigheden door het feit dat er kosten in aftrek genomen mochten worden, met betrekking tot de afwikkeling van boedels, waarbij een soepel standpunt ingenomen mocht worden. Ten derde werd er bij het te laat betalen van successierecht geen interest of minder interest geheven, in het geval dat de vermogensbestanddelen waarover successierecht verschuldigd was geringe inkomsten opgeleverd hadden.

5.5 Weigeringen tot het aangeven van uiteindelijk ontvangen baten

Met de totstandkoming van de Wet lijkt het gehele probleem omtrent de heffing van successierecht over joodse nalatenschappen opgelost te zijn. Maar dat was niet zo, want het successierecht was hiermee nog niet geïnd. Uit een brief gedateerd 6 februari 1951¹⁸⁷ van een inspecteur van de inspectie der successie en registratie aan de Hoofdinspecteur, blijkt dat vrijwel alle aangevers zich hadden neergelegd bij de twee verschillende uitgegeven aanschrijvingen¹⁸⁸. En dat men de regeling billijk achtte en zelfs geen verwondering uitte over het zeer grote verschil van het systeem van heffen tussen de twee aanschrijvingen. Maar naar aanleiding van artikelen van H.A. Drielsma in WPNR no. 4178 en 4179 kwamen er plotseling toch weigeringen van erfgenamen, om de uiteindelijk ontvangen baten aan te geven.

Het verschil tussen de twee aanschrijvingen was dat er volgens de eerste aanschrijving geen aangifteplicht was voor bestanddelen die tijdens het openvallen van de nalatenschap (of daarna) bij de Liro waren gedeponereerd en ook niet voor onroerend goed en hypotheek die via de NGV waren geconfisqueerd. Terwijl men volgens de tweede aanschrijving een aangifteplicht had voor de feitelijke verkrijging. Dit betekende dat er over de gehele verkrijging successierecht geheven werd; ook over liquidatie-uitkeringen van de LVVS of andere uitkeringen van Duitse Roofinstellingen.

Uit de brief van 6 februari 1951 blijkt dat de eerste weigering een nog niet ingediende memorie van een nalatenschap was, die bestond uit een rekening-courant vordering van ruim f 277.000,- op de Liro, waarop een voorschot ontvangen was van f 110.940,-. De erfgenamen wensten de vordering in te

¹⁸⁷ Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/331, brief van 6 februari 1951, Den Haag: Nationaal Archief.

¹⁸⁸ Ministeriële Aanschrijvingen van 27 september 1945 (no. 21) en 26 november 1946 (no. 174).

schatten, voor de waarde in het economisch verkeer op het moment van overlijden van de erflater, in de oorlog. De erfgenamen zagen de oorlogsomstandigheden hierbij als waardedrukkende factor, waardoor ze de vordering lager wilden waarderen. De tweede weigering betrof een ingezonden brief, waarin de erfgenamen van een nalatenschap weigerden een ontvangen voorschot op een rekening-courant vordering van de Liro aan te geven. Volgens de aanschrijving van 26 november 1946 (no. 174) zouden ze aangifte moeten doen van al hetgeen ontvangen was, voor de waarde in het economisch verkeer op het moment van de feitelijke verkrijging, dat mogelijk jaren later was dan het moment van overlijden. Dit, terwijl voor de Successiewet het belastbare feit het overlijden is, waardoor er aangifte gedaan dient te worden voor de waarde in het economisch verkeer op het moment van overlijden.

In de brief die de inspecteur stuurde naar de Hoofdinspecteur benaderde de inspecteur het vrijgevege standpunt van de fiscus, dat er praktisch geen interest geheven werd over het door Joden verschuldigde successierecht. Volgens de inspecteur was dit een grote tegemoetkoming, want vanaf de bevrijding hadden de erfgenamen al interest genoten en al veel langer krachtens de terugwerkende kracht van rechtsherstel. Dit betekende volgens de inspecteur een verlaging van minimaal 20% van de verschuldigde bedragen.¹⁸⁹

De Hoofdinspecteur antwoordde op deze weigeringen van belastingplichtige, dat het de bedoeling van de aanschrijving van 26 november 1946 (no. 174) was om de Joden te helpen. Maar dat er desondanks stemmen waren opgegaan, dat de Joden de waarde zo nauwkeurig mogelijk naar de toestand van de sterfdag wilden opgeven; geheel volgens de voorschriften van de Successiewet.¹⁹⁰ Naar zijn mening kon dit niet terzijde gelegd worden en konden diegene die geen gebruik wilden maken van de aanschrijving de waarde schatten op de waarde van de sterfdag van de erflater.¹⁹¹

Op 5 oktober 1951 kwam er een reactie van de Minister van Financiën. Naar zijn oordeel konden zaken, die door rechtsherstel in de boedel teruggekeerd waren, worden aangegeven naar de waarde op de sterfdag.¹⁹² Betreffende de vorderingen op de LVVS, verwees hij naar de hierna te bespreken aanschrijving van 7 augustus 1951 (no. 85). Tot slot moesten er dwangmaatregelen genomen worden

¹⁸⁹ Op grond van de Ministeriële Aanschrijving van 26 november 1946 (no. 174).

¹⁹⁰ Het belastbare feit voor de Successiewet is het moment van overlijden. Artikel 47 van de Successiewet 1859 bepaalde dat er aangifte gedaan diende te worden op basis van op het moment van overlijden bekende feiten en omstandigheden. Zie M. Drukker, 'De Successiewet toegepast op joodse boedels (I)', *WPNR*.1948/ 4048.

¹⁹¹ Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/331, brief van 6 februari 1951, Den Haag: Nationaal Archief.

¹⁹² Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/225, brief van 5 oktober 1951 (no.74), Den Haag: Nationaal Archief.

indien de belanghebbende weigerde aangifte te doen overeenkomstig de aanschrijvingen, waarbij de aangelegenheid wel eerst aan zijn oordeel onderworpen diende te worden.

Naar mijn mening heeft de Minister van Financiën hier een juiste houding ingenomen. Op deze manier werd er successierecht geheven geheel volgens de regels van de Successiewet, naar de waarde op het moment van overlijden. Wanneer dit niet gedaan zou zijn, zou de waardering hoger geweest zijn, waardoor er meer successierecht geheven zou zijn en de Staat geprofiteerd zou hebben. Ook zou de Successiewet ondermijnd zijn, indien de waarde gesteld werd op het moment van de verkrijging in de plaats van het overlijden. De commissie Kordes concludeerde dat het standpunt van de minister tot hoge aanslagen van successierecht heeft kunnen leiden, die voor de verkrijgers veelal moeilijk te aanvaarden waren. Naar mijn mening is de conclusie van de commissie een vreemde conclusie. Het standpunt van de minister heeft er mijns inziens juist voor gezorgd dat de aanslagen lager uitkwamen, omdat de waarde van de verkrijging op het moment van overlijden tijdens de oorlog lager was dan op het moment van de feitelijke verkrijging na de oorlog. Dat de uiteindelijke aanslagen alsnog als hoog ervaren zijn door de erfgenamen is mogelijk, maar dit heeft niet aan het standpunt van de minister gelegen. Desondanks was de commissie van mening dat het standpunt van de minister niet meer ter discussie diende te worden gesteld. Dit, omdat het een wettelijk voorschrift betrof en bij een eventuele herziening van dit voorschrift zou het gelijkheidsbeginsel mogelijk in het gedrang komen.¹⁹³ Bepaalde betrokkenen beschikken namelijk na een zekere tijd niet meer over de voor de toekenning van claims noodzakelijke gegevens.¹⁹⁴ Deze zouden geen vermindering van successierecht krijgen. Terwijl andere betrokkenen wel over de noodzakelijke gegevens beschikken, deze zouden wel een vermindering van successierecht krijgen. Kortom, een ongelijke behandeling van gelijke gevallen.

5.6 De aanschrijvingen van 7 augustus 1951 en 25 februari 1952

5.6.1 De aanschrijving van 7 augustus 1951

Op 7 augustus 1951, is een van de laatste aanschrijvingen met betrekking tot de heffing van successierecht van Joodse nalatenschappen tot stand gekomen. In deze aanschrijving (no. 85)^{195, 196} werd de reeds besproken aanschrijving van 26 november 1946 (no. 174) aangevuld. Volgens deze aanschrijving zou namelijk voor iedere ontvangen en nog te ontvangen uitkering van de LVVS een

¹⁹³ Commissie Kordes, *Archieven tastbare goederen claims. Tweede rapport van de Commissie van Onderzoek Liro-archieven*, p. 91, Den Haag: Ministerie van Financiën 1998.

¹⁹⁴ Commissie Kordes, *Archieven tastbare goederen claims. Tweede rapport van de Commissie van Onderzoek Liro-archieven*, p. 24, Den Haag: Ministerie van Financiën 1998.

¹⁹⁵ Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/225, Aanschrijving van 7 augustus 1951 (no.85), Den Haag: Nationaal Archief.

¹⁹⁶ Vakstudie-Nieuws 1951, no. 16, *Heffing van successierecht wegens uitkeringen aan crediteuren van L.V.V.S.*, onderdeel 23, Deel XX: Successiewet. Zie Bijlage I (p. 92).

aanvullende memorie ingediend dienen te worden. Maar blijkens deze aanschrijving werd er van verschillende zijden de wens geuit om de heffing van successierecht over uitkeringen van de LVVS definitief af te handelen. De minister is hieraan tegemoetgekomen met de aanschrijving van 7 augustus 1951. Hij wilde door middel van deze aanschrijving bereiken dat er op een eenvoudige manier geheven werd over uitkeringen van de LVVS, met een voor de belanghebbenden fiscaal billijk resultaat.

Deze eenvoudig bedoelde manier van heffen hield in dat er aangifte diende te worden gedaan op basis van de eerste uitkering van 55%, herleid naar de contante waarde op de sterfdag, die voor alle gevallen op 40%^{197, 198} van het nominaal bedrag van het creditsaldo gesteld kon worden.¹⁹⁹ Simpel gezegd, betekende dit dat er aangifte gedaan diende te worden voor 40% van de eerst ontvangen uitkering. Wel diende er alsnog een aangifte te worden gedaan, in het geval dat er een teruggave geweest was van in natura ingeleverde vermogensbestanddelen, zoals bijvoorbeeld effecten en sieraden. Indien het daarbij aannemelijk was dat deze teruggave in natura het creditsaldo bij de LVVS verminderde, kon de waarde van deze teruggave afgetrokken worden van de het creditsaldo bij de LVVS voor 40% van het bedrag. Ten slotte kon er worden afgezien van de heffing van interest over de ingediende aangifte met betrekking tot de LVVS uitkeringen.

Mijns inziens heeft de minister met deze aanschrijving laten blijken dat er rekening gehouden werd met de onzekere omstandigheden betreffende uitkeringen van de LVVS, aangezien de contante waarde op een eenvoudige manier voor iedereen op 40% gesteld werd en er alleen geheven werd over de eerste vaststaande uitkering van 55%, zonder rente te heffen.

Voorbeeld 5: Een echtpaar heeft in 1941 op basis van de eerste Liro verordening f 50.000 gestort bij de Liro. Nadat het echtpaar in de oorlog overleden was, waren de kinderen de erfgenamen van het creditsaldo, gestort bij de Liro. Op basis van de aanschrijving van 7 augustus 1951, mochten ze de waarden van dit creditsaldo herleiden naar de waarde op de sterfdag, welke voor alle gevallen op 40% gesteld was. De waarde van het creditsaldo, op de sterfdag was hiermee 40% van f 50.000 is f 20.000. Van deze f 20.000 ontvingen ze 55% bij de eerste uitkering f 11.000. Deze f 11.000 diende aangegeven te worden, voor de heffing van successierecht.

Wanneer de kinderen bijvoorbeeld sierraden ter waarde van f 5.000 terug gekregen hadden van de Liro diende ze hiervoor ook aangifte te doen. Er van uitgaande dat deze teruggave het creditsaldo

¹⁹⁷ 40% voor sterfgevallen vóór 1951 en 55% voor sterfgevallen in 1951 en later.

¹⁹⁸ Waar de verschillende percentages (zie ook de Ministeriële Aanschrijving van 25 februari 1952 (no. 159)) betreffende het contant maken van de vordering naar de waarde op de sterfdag op gebaseerd zijn, is mij niet duidelijk geworden.

¹⁹⁹ Op 28 juni 1951 hebben alle crediteuren een bericht gehad van de LVVS met de waarde van de eerste uitkering, gesteld op 55% van het creditsaldo.

verminderde kon de waarde van de sierraden voor 40% worden afgetrokken van het creditsaldo. De kinderen mochten dus 40% van f 5.000 is f 2.000 van de contante waarde van het creditsaldo op de sterfdag aftrekken; hiermee resteerde er een bedrag van f 20.000 minus f 2.000 is f 18.000. Van deze f 18.000 ontvingen ze 55%, f 9.900, hetgeen aangegeven diende te worden, voor de heffing van successierecht.

5.6.2 De aanschrijving van 25 februari 1952

Aansluitend op vorenstaande aanschrijving kwam de laatste aanschrijving van 25 februari 1952 (no. 159²⁰⁰ en no. 160).²⁰¹ Hierin stelde de minister ook percentages vast voor andere uitkeringen van Duitse Roofinstellingen:

- VVRA: aangegeven kan worden 40%²⁰² van het nominaal bedrag van de vordering, gebaseerd op een uitkeringspercentage van 55%;
- NGV: aangegeven kan worden 30%²⁰³ van het nominaal bedrag van de vordering, gebaseerd op een uitkeringspercentage van 40%;
- DRT: aangegeven kan worden 75%²⁰⁴ van het nominaal bedrag van de vordering, gebaseerd op een uitkeringspercentage van 99%.

In zijn aanschrijving bepaalde de minister, dat met betrekking tot interest en teruggave in natura hetzelfde gold als in de aanschrijving van 7 augustus 1951 (no. 85). Mocht het op de dag of de dag nadat de nalatenschap openviel duidelijk zijn dat er een hoger uitkeringspercentage te verwachten was, dan diende dit hogere uitkeringspercentage in aanmerking genomen te worden.²⁰⁵

²⁰⁰ Verkregen via F. Hoppel en J. van Battum, werkzaam bij het Ministerie van Financiën, Den Haag. Zie Bijlage I (p. 94).

²⁰¹ Waardering van vorderingen op L.V.V.S., V.V.R.A., N.G.V. en D.R.T., *Vakstudie-Nieuws* 1952, no. 8, onderdeel 20, Deel XX: Successiewet. Zie Bijlage I (p. 93).

²⁰² 40% voor sterfgevallen vóór 1951, 55% voor sterfgevallen in 1951 en later.

²⁰³ 30% voor sterfgevallen vóór 1951, 40% voor sterfgevallen in 1951 en later.

²⁰⁴ 75% voor sterfgevallen vóór 1951, 90% voor sterfgevallen in 1952 en later.

²⁰⁵ F. Hoek & J. ten Wolde, *Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek*, p. 107, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

Voorbeeld 6: Dit voorbeeld ter illustratie, gaat over een man uit Den Helder, die op 21 september 1942 is overleden te Auschwitz. Zijn erfgenamen waren het niet eens waren over de waardering van een onroerende zaak. Op 6 oktober 1951 schreef een notaris uit Alkmaar een brief aan de Minister van Financiën, omdat de belanghebbende een afgewezen beschikking hadden gekregen voor een gedeeltelijke kwijtschelding van successierecht. Volgens de belanghebbende diende de onroerende zaak 6% lager gewaardeerd te worden dan in de aangifte. Deze lagere waarde was geschat door een plaatselijke deskundige in de waarde van onroerend goed, terwijl de waarde in de aangifte geschat was door een belastingconsulent die het goed nimmer gezien had.

De minister antwoordden hierop door het herhaaldelijk verzoek af te wijzen. Hij vond dat er geen feiten en omstandigheden waren aangevoerd die de eerder genomen beslissing zouden doen veranderen. Ten eerste, omdat de waarde van een onroerende zaak geen vast staande grootheid is. Ten tweede wees een iets lagere waarde door een deskundige vastgesteld volgens hem niet uit dat de aangifte te hoog was. En ten slotte betrof het een vrij gering verschil.* De minister geeft hier zelf aan dat het waarde verschil vrij gering was. En omdat er sprake was van een taxatie door een specialist zou het mijns inziens een betere oplossing geweest zijn om met de belastingplichtige in te stemmen. In verschillende aanschrijvingen en brieven geeft de minister aan om soepel om te gaan met bepaalde zaken, hieruit blijkt dat hij zelf niet altijd een soepele houding heeft aangenomen, terwijl dat in dit geval mijns inziens wel gewenst was.

* Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/1453, Brief van 23 oktober 1951, Den Haag: Nationaal Archief.

Hoofdstuk 6

De heffing van successierecht over joodse nalatenschappen in de praktijk

6.0 Inleiding

In voorgaande hoofdstukken zijn de grondslagen waarover geheven mocht worden en de totstandkoming van deze grondslagen besproken. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de uitvoeringskant. Er nader ingegaan op de heffing van successierecht over de tot stand gekomen grondslagen met betrekking tot de vrijstellingen, het tarief en de kwijtschelding of vermindering van successierecht bij verschillende erfovergangen.

6.1 Steekproef van Memories van Successierecht

Om een inzicht te krijgen in het gehanteerde tarief successierecht, de toegepaste systematiek van vrijstellingen en de kwijtschelding of vermindering van successierecht bij verschillende erfovergangen is er door F. Hoek en J. ten Wolde in opdracht van de Contactgroep Tegoeden Wereld Oorlog II een steekproef gehouden. Deze steekproef is gehouden onder honderd Memories van Successierecht van in de oorlog opengevallen nalatenschappen van Joodse erflaters; onderverdeeld in Memories van de belastinginspecties Amsterdam (30), Den Haag (18) Utrecht (17), Doetinchem (15) en Den Bosch (20).²⁰⁶ Van de eerste drie genoemde grotere inspecties werd aannemelijk geacht dat ze voldoende expertise en ervaring bezaten voor het belastingtechnisch juist afwerken van de Memories betreffende de joodse nalatenschappen. Den Bosch en Doetinchem zijn opgenomen, zijnde kleinere

²⁰⁶ F. Hoek & J. ten Wolde, *Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek*, p. 105, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

inspecties, dan wel inspecties waar verhoudingsgewijs minder Joodse Memories verwacht werden.²⁰⁷ Er werd niet van alle overleden personen een Memorie van Successierecht opgesteld; alleen van vermogende personen. De inspecteur besliste of dit gebeurde of niet, op basis van inschatting van het aanwezige vermogen. Hierbij werd gekeken naar onder andere het bezit van een eigen huis en het belastingplichtig zijn voor de vermogens- en inkomstenbelasting. Uit deze steekproef bleek dat de afwikkeling van de nalatenschappen voor het grootste gedeelte plaatsgevonden heeft in de jaren 1951 tot en met 1957.²⁰⁸ Maar ook in de jaren zestig vonden nog aangiften plaats, er is zelfs een aangifte uit 1973 aangetroffen. Ook is er een aantal gevallen van aanvullende aangiftes aangetroffen. Dat was zoals eerder beschreven nodig wanneer er na een eerdere aangifte nog uitkeringen ten gunste van de nalatenschappen verkregen waren.²⁰⁹

6.2 De uitkomsten van de steekproef

6.2.1 Vrijstellingen

In de Successiewet 1859, die gold tot 24 juni 1947, was er op grond van artikel 79 sprake van een aantal algemene vrijstellingen.²¹⁰ Uit de hiervoor beschreven steekproef van honderd Memories van Successierecht is vastgesteld dat in alle voorkomende gevallen door de inspecties Amsterdam, Den Haag, Utrecht, Den Bosch en Doetinchem de vrijstellingen zijn toegepast.²¹¹ Voorts is er in de steekproef vastgesteld dat de bijzondere vrijstellingen van de aanschrijving van 9 november 1940 (no. 94) van f 10.000,- en f 5.000,- in alle gevallen zijn toegepast.

²⁰⁷ F. Hoek & J. ten Wolde, *Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek*, p. 106, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

²⁰⁸ F. Hoek & J. ten Wolde, *Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek*, p. 106, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

²⁰⁹ F. Hoek & J. ten Wolde, *Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek*, p. 105, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

²¹⁰ Zie Bijlage IV (p. 110) betreffende de vrijstellingen ex artikel 79 Successiewet 1859.

²¹¹ In de steekproef is de vrijstelling ex artikel 79, tweede lid Successiewet 1859 niet voorgekomen. Op grond van het tweede lid mocht het successierecht niet hoger zijn dan de helft van het bedrag waarmee de verkrijging het vrijgestelde bedrag te boven ging.

6.2.2 Het tarief

Nadat het belastbaar bedrag vastgesteld was, kon hierover successierecht geheven worden met het tarief dat was vastgelegd in artikel 65 Successiewet 1859.^{212, 213} De successierechttarieven zijn na de oorlog gewijzigd, met ingang van 25 juni 1947. Uit de reeds besproken steekproef blijkt dat in alle gevallen door de inspecties het juiste tarief dat gold in de periode 1927-1947 is toegepast.²¹⁴

6.2.3 Waardering vorderingen op roofoinstellingen

Bij de aanschrijving van 28 juni 1951 en de aanschrijving van 25 februari 1952 werden vaste waarderingspercentages bepaald om de nominale waarde van de eerste uitkering van een Duitse roofoinstelling contant te maken naar de waarde op de sterfdag. In de tweede aanschrijving aanvullend bepaald dat indien het uitkeringspercentage hoger verwacht werd, dit tot de nalatenschap gerekend werd. In de steekproef is, op twee uitzonderingen na, in alle gevallen aangifte gedaan van de in de aanschrijvingen vermelde waarderingspercentages. Deze zijn ook allemaal geaccepteerd door de betreffende inspecties.²¹⁵

Bij de ene uitzondering was er sprake van een vordering op de LVVS, de aangevende boedelnotaris waardeerde hierbij de vordering op 75%, terwijl deze op basis van de aanschrijving van 28 juni 1951 op 40% gesteld mocht worden. Ook waardeerde hij een vordering op de NGV op 40%, terwijl deze op 30% gewaardeerd mocht worden op basis van de aanschrijving van 25 februari 1952. Volgens een aantekening heeft de inspecteur hierover wel een mededeling gedaan aan die notaris, maar de notaris heeft hierop blijkbaar niet gereageerd en de aangifte ook niet gecorrigeerd. De andere uitzondering was een memorie waarin een vordering op de LVVS gewaardeerd werd op 70% van het creditsaldo. Dit terwijl er uitgegaan mocht worden van een uitkeringspercentage van 55%, hetgeen gewaardeerd mocht worden op 40% van de nominale waarde. Hierbij is geen aantekening gevonden van een eventuele correctie door de inspecteur. Mijns inziens kan uit de eerste uitzondering geconcludeerd worden dat deze ene inspecteur een welwillende houding had ten opzichte van de afhandeling van

²¹² Zie Bijlage IV (p. 111) voor het tarief ex artikel 65 Successiewet 1859.

²¹³ Eind 1935 werd er een wet ingesteld, waarin werd bepaald dat er 20 opcenten geheven werd op de rechten van successie. In 1940 werd dit percentage met 15 verhoogd. Dit betekende dat het successierecht met 35% verhoogd werd. Dit was een generieke maatregel, die voor de oorlog getroffen was. Uit de steekproef van honderd Memories van Successierecht is vastgesteld dat het tarief in alle gevallen verhoogd werd met 35 opcenten.

²¹⁴ F. Hoek & J. ten Wolde, *'Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek'*, p. 106, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

²¹⁵ F. Hoek & J. ten Wolde, *'Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek'*, p. 107, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

Joodse nalatenschappen. Ook blijkt dat er in de praktijk op de tweede uitzondering gehandeld werd volgens de door de Minister van Financiën uitgegeven aanschrijvingen, waarin rekening gehouden is met de oorlogsomstandigheden.

6.2.4 Interest over verschuldigd successierecht

In de eerder beschreven aanschrijving van 26 november 1946 (no. 174) was bepaald dat men geen interest verschuldigd was over de betaling van successierecht van onder beheer gesteld vermogen later dan in het algemeen negen maanden na het overlijden. Aanvullend werd in de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40) bepaald dat men geen interest verschuldigd was over vermogensbestanddelen, die geen of geringe inkomsten opgeleverd hadden. Uit de hiervoor beschreven steekproef van honderd Memories van Successie blijkt, dat op één uitzondering na, door de inspecties er geen aantekening is gemaakt van de heffing van interest op door erfgenamen verschuldigd successierecht. Uiteindelijk is in dat ene geval alsnog afgezien van de heffing van interest na een reactie van de boedelnotaris.²¹⁶ Kortom, de naar mijn mening rechtvaardige maatregelen betreffende de vordering van interest, van de Minister van Financiën zijn in de praktijk gehandhaafd.

6.2.5 De kwijtschelding of vermindering van successierecht

Mijns inziens is de kwijtschelding of vermindering van successierecht een van de meest belangrijke regelingen geweest die het heffen van successierecht over joodse nalatenschappen gedeeltelijk rechtvaardigde. Door de Wet van 2 juni moest elke overlijdensdatum apart bepaald worden en op basis van de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40) was men successierecht verschuldigd wegens iedere overgang krachtens erfrecht. Terwijl de in de oorlog overleden personen – de tussenovergangen – nooit iets genoten hebben van de verkrijging. Dit was mijns inziens onrechtvaardig. De rechtvaardigheidsgrond van de heffing van successierecht is de subjectieve draagkracht verhoging van de verkrijger. Maar in de gevallen van een tussenovergang is er door de tijdens de oorlog zelf overleden erfgenamen in de meeste gevallen niets verkregen en is de draagkracht van deze personen nooit vergroot geweest. Door het heffen van recht wegens de tussenovergangen was het mogelijk dat men meer successierecht verschuldigd was dan bij een rechtstreekse overgang van de eerste overledene tot de uiteindelijke erfgenaam verschuldigd geweest zou zijn. Met deze reden heeft de minister in zijn aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40) bepaald dat hij kwijtschelding of vermindering van successierecht zou verlenen. Indien de verkrijger wegens meerdere overgangen, meer successierecht verschuldigd was dan bij een rechtstreekse verkrijging het geval zou zijn geweest. Onder de voorwaarde dat de verkrijging niet het gevolg was van de tussenovergangen.

²¹⁶ F. Hoek & J. ten Wolde, *Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek*, p. 110, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

Anders gezegd, indien de verkrijger dezelfde verkrijging gekregen zou hebben zonder de oorlogsomstandigheden.

Omdat deze kwijtschelding of vermindering naar mijn mening van groot belang was voor een rechtvaardige heffing van successierecht, is het ook van groot belang of hier daadwerkelijk op een proportionele wijze uitvoering aan is gegeven in de praktijk. Dit is dan ook onderzocht in dezelfde steekproef van Memories van Successierecht. In deze steekproef zijn verscheidene gevallen geconstateerd, waarbij een vermindering van successierecht werd verleend, wanneer door erfovergangen in de rechte linie het verschuldigde successierecht hoger was dan het verschuldigde successierecht dat bij een directe vererving schuldig zou zijn geweest. Ook is er in verschillende gevallen geconstateerd dat er vermindering van recht verleend is in het geval van een vererving buiten de rechte linie. In verscheidene gevallen, over het algemeen bij lagere bedragen, is er kwijtschelding het verschuldigde successierecht verleend.²¹⁷

De bevoegdheid van kwijtschelding of vermindering lag centraal bij de Minister van Financiën en mocht niet uitgevoerd worden door de inspecties. Uit de aanschrijving van 18 juni 1949²¹⁸ blijkt dat de Minister van Financiën enige voorschriften gegeven heeft, om de administratieve wijzen voor de behandeling van kwijtscheldingsverzoeken te vereenvoudigen, maar het is onduidelijk welke richtlijnen hierbij gehanteerd werden. Het enige dat hierover te vinden is zijn de voorbeelden van de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40).²¹⁹ In de steekproef zijn verschillende successieaangiften aangetroffen van boedelnotarissen, deze eindigden met de volgende zin:

*‘Voorzover nodig wordt ten deze uitschakeling verzocht van tussenovergangen op de meest voordelige wijze ter zake van de nalatenschappen van genoemde erflaters op grond van de betreffende missive van de Minister van Financiën.’*²²⁰

Mijns inziens wordt er met deze missive van de Minister van Financiën, de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40) bedoeld, deze betrof immers de kwijtschelding en vermindering van successierecht en een missive²²¹ kan gezien worden als een aanschrijving.²²²

²¹⁷ F. Hoek & J. ten Wolde, *‘Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek’*, p. 109, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

²¹⁸ ‘Toepassing van de Successiewet bij sterfgevallen, die elkaar opvolgen ten gevolge van oorlogsgeweld’, *Vakstudie-Maandbericht* 1949, no. 14, onderdeel 53, Deel XX: Successiewet.

²¹⁹ F. Hoek & J. ten Wolde, *‘Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek’*, p. 109, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

²²⁰ F. Hoek & J. ten Wolde, *‘Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek’*, p. 109, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

Concluderend, is er in verschillende gevallen kwijtschelding en vermindering van successierecht verleend, waarmee men naar mijn mening in de praktijk proportioneel en rechtvaardig uitvoering heeft gegeven aan de regelgeving. Het is hierbij de vraag of er in alle gevallen, waarbij belanghebbenden recht hadden op kwijtschelding of vermindering, daadwerkelijk kwijtschelding of vermindering gehad hebben. Maar dat is niet te beoordelen aan de hand van de Memories van Successierecht. Wel heeft de minister naar mijn mening laten blijken dat hij een welwillende houding had om op een rechtvaardige manier te heffen over joodse nalatenschappen. Omdat hij vermindering van recht verleend heeft wegens erfovergangen binnen de rechte linie, maar ook buiten de rechte linie.

6.2.6 De complexiteit van het kwijtschelden van successierecht

Uit een brief geschreven door een inspecteur op 8 november 1951²²³ aan de Minister van Financiën blijkt de complexiteit van het kwijtschelden van successierecht. In deze brief schrijft de inspecteur over een echtpaar, met één zoon, uit Groningen. Het echtpaar is overleden in 1942 te Auschwitz, maar de vrouw overleed later dan de man en aangezien ze in gemeenschap van goederen gehuwd waren was de helft van de gemeenschap van de man overgegaan zijn naar de vrouw krachtens erfrecht. In de ingediende aangifte was geen aangifte gedaan voor de tussenovergang van de man naar de vrouw. Op basis van de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40) had men ook aangifte moeten doen van de overgang van de man naar de vrouw; men moest aangifte doen van iedere overgang krachtens erfrecht. De aangifte kon gevolgd worden door kwijtschelding of vermindering van successierecht, met toestemming van de Minister van Financiën. De facto was er in dit geval hetzelfde bedrag aan successierecht geheven, als wanneer men aangifte gedaan had van iedere overgang, omdat het geheven successierecht wegens de overgang van de man naar de vrouw kwijtgescholden zou worden. Dit is dan ook de reden dat de inspecteur in deze brief vroeg om een algemene regeling. Hij stelde een voorschrift voor om aangifte te doen zonder tussenovergangen, zodat er niet per geval bekeken hoefden te worden of er successierecht kwijtgescholden dienden te worden. Volgens hem werd hiermee voorkomen dat het afdoen van joodse nalatenschappen nodeloos vertraagd werd.

De Minister van Financiën reageerde hierop met een goedkeuring voor het geval van dit echtpaar en gaf verder zonder argumentatie aan dat er geen algemene regeling werd getroffen.

Uit dit voorbeeld wordt duidelijk dat er kwijtschelding plaats vond van successierecht bij de tussenovergang, tussen een echtpaar, indien het echtpaar in gemeenschap van goederen gehuwd was.

²²¹ Een officiële brief volgens Van Dale groot woordenboek der Nederlandse taal, Utrecht: Van Dale Uitgevers 2010.

²²² M. Drukker gebruikt het woord missive als synoniem van het woord aanschrijving in 'De Successiewet toegepast op Joodse boedels (I)', *WPNR* 1948/4048

²²³ Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/225, brief van 8 november 1951, Den Haag: Nationaal Archief.

Mijns inziens had de Minister van Financiën voor deze situatie en andere situaties waarbij successierecht kwijtgescholden werd beleidsregels kunnen opstellen voor de inspecteurs. Met deze beleidsregels hadden de inspecteurs de kwijtschelding kunnen afhandelen. Hierdoor had de afhandeling van het successierecht over joodse nalatenschappen mogelijk minder lang geduurd.

6.3 Rechtszekerheid

Rechtszekerheid is een belangrijk aspect voor de belastingplichtige burger. Het betalen van belasting beperkt namelijk de bestedingsvrijheid van de burger.²²⁴ Belastingwetten kunnen hierbij voor rechtsonzekerheid zorgen, doordat elke wettelijke bepaling om interpretatie vraagt. Toepassing van de wet in een concrete situatie brengt noodzakelijkerwijs elke keer doordenking met zich mee van doel en strekking van de wet voor die concrete situatie.

Een andere factor die een inbreuk maakt op de rechtszekerheid, is dat belastingrecht een zeer gecompliceerd recht is. Aan de wetgever wordt voortdurend gevraagd om met allerlei bijzondere situaties rekening te houden.²²⁵ Niemand kan de wetgeving meer voldoende overzien om daaraan een redelijke houvast te ontleen. Te gedetailleerde wetgeving doet afbreuk aan de rechtszekerheid. De burger heeft niet direct behoefte aan kennis van abstracte regels, maar aan duidelijkheid over de toepassing van de regels in zijn geval.²²⁶ Kortom, vage en onzekere belastingwetgeving zorgt voor rechtsonzekerheid, hetgeen een bedreiging is van de vrijheid van de burger.²²⁷ Het beperkt de handelsvrijheid, de mogelijkheid tot rationele planning en de autonomie van het individu.²²⁸

6.3.1 Rechtszekerheid na de oorlog

Nadat in vorenstaande het begrip rechtszekerheid is besproken, moge het duidelijk zijn dat er na de oorlog weinig tot geen rechtszekerheid is geweest voor de joodse erfgenamen. Het lijkt met alle verschillende aanschrijvingen in samenhang met de Wet of er een gehele nieuwe Successiewet tot stand gekomen is, voor de heffing van successierecht over joodse nalatenschappen. Notarissen hadden kennis omtrent de aanschrijvingen, maar blijkens de vele vragen die er door notarissen aan inspecteurs gesteld werden, was voor hen niet alles duidelijk.²²⁹ Het is mij niet duidelijk geworden op welke manier er gecommuniceerd is door de overheid naar de joodse gemeenschap over de heffing van successierecht en of er enige kennis bestond bij de erfgenamen over de verschillende aanschrijvingen.

²²⁴ J.L.M. Gribnau, *Rechtsbeginselen en evaluatie van belastingwetgeving*, in A.C. Rijkers & H. Vording, *Vijf jaar Wet IB 2001*, p.37, Deventer: Kluwer 2006.

²²⁵ R.H. Happé, *Drie beginselen van fiscale rechtsbescherming*, p. 31, Deventer: Kluwer, 1996.

²²⁶ M. Scheltema, 'De rechtsstaat', in *De rechtsstaat herdacht*, J.W.M. Engels e.a. (red.), p.18, Zwolle 1989.

²²⁷ Het zogenoemde "chilling effect", zie J.L.M. Gribnau, *Rechtsbeginselen en evaluatie van belastingwetgeving*, in A.C. Rijkers & H. Vording, *Vijf jaar Wet IB 2001*, p.37, Deventer: Kluwer 2006.

²²⁸ J.L.M. Gribnau, *Rechtsbeginselen en evaluatie van belastingwetgeving*, in A.C. Rijkers & H. Vording, *Vijf jaar Wet IB 2001*, p.37, Deventer: Kluwer 2006.

²²⁹ M. Drukker, 'De Successiewet toegepast op Joodse boedels (I)', *WPNR* 1948/4048

Maar, omdat het voor notarissen al lastig was kan het mijns inziens na al deze nieuwe en verschillende regelgeving niet duidelijk geweest zijn voor de erfgenamen hoeveel men verschuldigd was aan successierecht.

Daar komt bij dat de afhandeling van de Memories van Successierecht voor een groot gedeelte heeft plaatsgevonden in de jaren vijftig, terwijl de oorlog in 1945 afgelopen was.^{230, 231} Het heeft dus een lange tijd geduurd, voordat de verkrijgers enige duidelijkheid hadden over het verschuldigde successierecht.

Dat deze Memories van Successierecht pas afgehandeld konden worden in de jaren vijftig, werd veroorzaakt doordat de Wet pas in 1949 tot stand kwam. Mevrouw Tendeloo, Tweede Kamer lid voor de Partij van de Arbeid, merkte hierover op in de vergadering van 16 februari 1949²³²:

*‘Het feit, dat het ontwerp van wet tot het treffen van voorzieningen, betreffende het opmaken van akten van overlijden thans in de openbare behandeling komt, zal voor velen in den lande wel een gevoel van geruststelling geven. Op deze behandeling is van vele zijden, en herhaaldelijk, aangedrongen, omdat het resultaat van dit ontwerp, als het eenmaal wet zal zijn geworden, voor velen een einde zal maken aan onzekerheid in hun rechtspositie. Het heeft trouwens lang genoeg geduurd. Mijnheer de Voorzitter. Wanneer men ziet, dat de Koninklijke Boodschap gedateerd is op 19 Juni 1947, het Voorlopig Verslag op 6 October 1947 en de Memorie van Antwoord op 5 November 1948 meer dan een jaar later, dan kan men zich het ongeduld, dat bij de belanghebbenden bestaat, toch ook wel indenken. Ik hoop nu maar, dat het ontwerp het Staatsblad nu ook op een normale termijn zal bereiken.’*²³³

De heer Stokvis merkte in dezelfde vergadering hierover op:

‘Op de moeizame weg van wederopbouw van normale rechtsverhoudingen vormt dit wetsontwerp een belangrijke mijlpaal. Dat het zou excelleren door de voortreffelijkheid en volledigheid van zijn concrete bepalingen, door harmonische formulering, zal niemand willen voorgeven. Maar het is een mijlpaal en eindelijk, welhaast vier jaren na de bevrijding, zal die naar de regelen der legislatieve kunst in ons wettenbestel worden bevestigd. De uitgebreide schriftelijke voorbereiding doet de

²³⁰ F. Hoek & J. ten Wolde, *‘Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek’*, p. 105, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

²³¹ Het is mij niet duidelijk geworden hoeveel procent van de Memories van Successierecht afgehandeld zijn in de jaren vijftig. F. Hoek en J. ten Wolde spreken slechts over een groot gedeelte en lichten dit niet verder toe in het rapport *‘Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek’*.

²³² Kamerstukken II, *Mondelinge behandeling Tweede Kamer*, 16 februari 1949.

²³³ N.S.C. Tendeloo, 495, *Mondelinge behandeling Tweede Kamer*, 16 februari 1949, p. 1266.

*noodzaak van breedvoerige, gedetailleerde beschouwingen bij deze mondelinge behandeling wegvallen.*²³⁴

Het mag duidelijk zijn dat het een zware taak is geweest voor de wetgever, om tot een oplossing te komen. Voor ‘normale’ situaties is belastingrecht al zeer gecompliceerd, laat staan voor de ‘bijzondere’ situatie na de oorlog. Maar mijns inziens is vier jaar voor één wetsvoorstel een te lange periode.²³⁵ Een snellere afhandeling was gewenst geweest, als men kijkt naar de grote onzekerheid over de rechtspositie van de erfgenamen.

Concluderend, is het mijns inziens de wetgever te verwijten dat de erfgenamen een lange periode van rechtsonzekerheid gehad hebben, doordat de Wet pas vier jaar na de bevrijding tot stand is gekomen. Hiermee samenhangend, is het de wetgever ook te verwijten dat een groot gedeelte van de Memories van Successierecht pas afgehandeld zijn in de jaren vijftig.

²³⁴ B.E. Stokvis, 495, *Mondelinge behandeling Tweede Kamer*, 16 februari 1949, p. 1263.

²³⁵ Vergelijk M. Drukker ‘De wet houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden’, WPNR 1948/4092.

Hoofdstuk 7

Samenvatting en conclusie

‘De ontberingen van de Tweede Wereldoorlog hebben bij de getroffen ernstige pijn veroorzaakt, pijn die tot op de dag van vandaag voelbaar is.’²³⁶

7.1 Samenvatting

Samenvattend is de Pauschreglung tijdens de oorlog van groot belang geweest met betrekking tot de heffing van successierecht. Deze overeengekomen regeling tussen de Liro-bestuurders en de toen fungerende Secretaris-Generaal, hoofd van het Departement van Financien H. Postma, betrof een betaling aan de Belastingdienst van f 8.000.000 ter voldoening van door Joden nog verschuldigde belastingen. Dit bedrag was van de zogenoemde Sammelkonto afgeboekt, waarvan het bestaan overigens waarschijnlijk onbekend was bij Financien. Waar het geld van deze regeling op zag is onduidelijk. De bestuurders van de Liro zagen het als een afbetaling van de gehele openstaande belastingschulden van Joden. Terwijl de Belastingdienst deze regeling als een gedeeltelijke aflossing zag van particuliere belastingaanslagen uit de periode van 1941 tot 1942. Na de oorlog is vastgesteld dat deze f 8.000.000 een afbetaling bedroeg van 46% van de openstaande belastingschulden. De resterende 54% zijn niet meer ingevorderd. In 1949 kwam aan het licht dat er fouten zijn gemaakt bij het afboeken van deze f 8 miljoen ten grootte van f 2,5 miljoen. Om deze reden is er in 1952 f 2,5 miljoen terugbetaald door het Ministerie van Financien. De commissie Kordes concludeerde dat de Pauschreglung als onrechtmatig beschouwd diende te worden. Uiteindelijk is na een periode van bijna 50 jaar in het jaar 2000 een bedrag van f 400 miljoen betaald aan de joodse gemeenschap. Dit omvatte mede het resterende bedrag van f 5,5 miljoen, inclusief inflatiecorrectie, maar zonder rente.

De belangrijkste gebeurtenis na de oorlog met betrekking tot de heffing van successierecht is de totstandkoming van de Wet houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van

²³⁶ Kamerstukken II 1999/2000, 25 839, nr. 13, p. 1.

overlijden. In de Wet werd bepaald dat voor iedere vermiste de overlijdensdatum apart beoordeeld diende te worden. Dit had tot gevolg dat er successierecht geheven werd wegens iedere overgang krachtens erfrecht; ondanks dat tijdens de oorlog zelf overledenen erfgenamen mogelijk nooit iets genoten hebben van de verkrijging. Met betrekking tot de fiscale gevolgen van de Wet was er de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40). In deze aanschrijving werd onder andere bepaald dat de Minister van Financiën kwijtschelding of vermindering van successierecht zou verlenen. Daarbij werden twee limieten gesteld:

Limiet 1: De som van het geheven successierecht over dezelfde verkrijging, wegens iedere overgang krachtens erfrecht.

Limiet 2: Het successierecht dat de uiteindelijke verkrijger verschuldigd zou zijn bij een rechtstreekse verkrijging.

Indien limiet 1 meer bedroeg dan limiet 2 werd het verschil kwijtgescholden, voor zover de verkrijging niet afhankelijk was van de tussenovergangen.

In een steekproef van honderd Memories van Successierecht is in verscheidene gevallen successierecht kwijtgescholden en verminderd. Het betrof hier gevallen in de rechte linie, maar ook gevallen buiten de rechte linie. Uit deze kwijtscheldingen en verminderingen in de rechte linie, maar ook buiten de rechte linie, blijkt dat de minister mijns inziens een welwillende houding had. Hierbij blijft het de vraag of er in alle gevallen, waarbij het recht op kwijtschelding bestond, er ook daadwerkelijk kwijtschelding verleend is.

Door middel van alle aanschrijvingen in samenhang met de Wet lijkt het wel of er een gehele nieuwe Successiewet tot stand gekomen is, speciaal voor de vermisten na de Tweede Wereldoorlog. Op welke manier hierover gecommuniceerd is door de overheid naar de joodse gemeenschap is mij niet duidelijk geworden. Maar mijns inziens kunnen alle verschillende regels met betrekking tot de heffing van successierecht niet duidelijk zijn geweest, dit blijkt ook uit de vele vragen die er gesteld zijn door notarissen aan inspecteurs. Om deze reden was het mijns inziens ook niet duidelijk voor de erfgenamen, hoeveel aan successierecht ze verschuldigd waren. Er kwam voor een groot gedeelte van de joodse erfgenamen pas duidelijkheid in de jaren vijftig, toen de Memories van Successierecht voor een groot gedeelte afgehandeld zijn.

7.2. Conclusie

Door middel van vorenstaande hoofdstukken is het mogelijk om tot een antwoord te komen op mijn probleemstelling:

‘In welke mate hebben de instanties en personen na de oorlog op redelijke, proportionele wijze uitvoering gegeven aan het nemen en uitvoeren van fiscale maatregelen die direct te herleiden zijn tot de oorlogsperiode, in het bijzonder de heffing van successierecht van Joden?’

In de oorlogsperiode is er met betrekking tot de heffing van successierecht ten minste één grote fout gemaakt: de Pauschreglung. Het meest kwalijke van de Pauschreglung, is naar mijn mening dat het Ministerie van Financiën, belasting heeft willen innen door gebruik te maken een Duitse roofinstelling. Daarbij was er geen duidelijkheid omtrent de bedoeling van de afbetaling en werd er geen terugkoppeling gemaakt naar het individu, waardoor het ministerie naar mijn mening een vermoeden had moeten hebben over de Sammelkonto. Aansluitend is het betreffende de inhoud van de Pauschreglung aan het Ministerie van Financiën te verwijten dat ze zichzelf belasting toegeëigend heeft waarop ze geen recht had. De Pauschreglung bepaalde namelijk dat belasting die terugbetaald behoorden te worden aan Joden niet teruggestort zou worden bij de Liro, maar definitief behouden zou worden door de Belastingdienst. Dit werd bevestigd in de aanschrijving van 14 december 1943 (no.38).

Na de bevrijding waren het Burgerlijk Wetboek en de Successiewet niet berekend op de gebeurtenissen en de gevolgen van de oorlog. Naar mijn mening zijn de oorlogsomstandigheden door middel van alle aanschrijvingen zo veel mogelijk gefilterd uit de heffing van successierecht.

De aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40) is echter de enige aanschrijving, waarin naar mijn mening geen redelijke fiscale maatregel getroffen is. Met de totstandkoming van de Wet diende iedere overlijdensdatum apart bepaald te worden. Door de Wet en de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40) werd er successierecht geheven wegens iedere overgang krachtens erfrecht. Terwijl erfgenamen, die tijdens de oorlog overleden zijn – de tussenovergangen – feitelijk niets verkregen hadden. In het geval een verkrijging zonder de oorlog ook verkregen zou zijn werd het verschuldigde successierecht verminderd of kwijtgescholden, tot het bedrag dat verschuldigd geweest zou zijn bij een rechtstreekse overgang. Daarentegen werd er geen successierecht kwijtgescholden in het geval een nalatenschap verkregen werd door een ander dan onder ‘normale’ omstandigheden het geval zou zijn geweest. Naar mijn mening kan dit niet gezien worden als een profiteren van de Staat. Het heffen van successierecht wegens iedere overgang krachtens erfrecht was een toepassing van de wettelijke regels van de Successiewet. Immers bij een auto ongeluk of een natuurramp werd er vóór de invoering van de wettelijke dertigdagenclausule in 2010 ook successierecht geheven wegens iedere overgang krachtens erfrecht. De oorlog heeft er alleen voor gezorgd dat het belastbare feit en daardoor het

heffingsmoment naar voren gehaald is. Profiteren betekent naar mijn mening dat de Staat meer successierecht geheven zou hebben dan ze onder 'normale' omstandigheden geheven zou hebben. Erfgenamen hebben uiteindelijk niet meer successierecht betaald door de oorlog. Onder 'normale' omstandigheden was men ook successierecht verschuldigd geweest wegens iedere overgang krachtens erfrecht. Uiteindelijk heeft de Staat door de oorlog zelfs minder successierecht geheven dan onder 'normale' omstandigheden het geval zou zijn geweest, omdat er onder bepaalde voorwaarden successierecht is kwijtscholden. Concluderend, is er naar mijn mening geen sprake geweest van een profiteren van de Staat.

Echter ben ik wel van mening dat het onjuist geweest is dat er niet aan alle erfgenamen kwijtschelding verleend is. De wetgever had naar mijn mening rekening moeten houden met de rechtsgrond van de Successiewet: de draagkracht vermeerdering van de verkrijger. De omvang van het aantal slachtoffers van de oorlog was mijns inziens een rechtvaardiging geweest voor een versoepeling van de wetstoepassing van de Successiewet. Dit betekent dat men kwijtschelding had moeten verlenen aan alle erfgenamen, waarbij successierecht geheven was wegens eerdere overgangen krachtens erfrecht. Op deze manier was er naar mijn mening op eenvoudige wijze successierecht geheven met in achtneming van de rechtsgrond van de Successiewet.

Een goed voorbeeld van de welwillende en soepele houding van de Minister van Financiën is de aanschrijving van 30 januari 1946 (no. 24). Op basis van deze aanschrijving werd er afgezien van een boete bij een overtreding of bij het ontduiken van successierecht. Het zou mijns inziens ook niet proportioneel geweest zijn, wanneer Joden een boete gekregen hadden voor het onbewust verkeerd doen van aangifte - een overtreding - terwijl ze zoveel psychisch leed meegemaakt hadden tijdens de oorlog. Echter is er bij het ontduiken van successierecht sprake van fraude. Naar mening is het in alle situaties gerechtvaardigd om een boete op te leggen bij fraude. Desondanks heeft de minister in het geval van fraude ook afgezien van het vorderen van een boete. Mijns inziens heeft de minister deze keuze gemaakt om te voorkomen dat er een bewijslast problematiek ontstond over het onbewust of bewust verkeerd doen van aangifte.

Blijkens de verschillende aanschrijvingen omtrent de vordering van rente bij het te laat betalen van het recht heeft de Minister van Financiën mijns inziens niet de intentie gehad om te profiteren van de oorlogsomstandigheden. Tot 31 augustus 1953 werd er geheel afgezien van het vorderen van interest, bij het betalen van het verschuldigd successierecht later dan negen maanden na het overlijden, ter zake van onder beheer gestelde vermogensbestanddelen. Na deze periode werd er getoetst of belastingplichtigen een rentevoordeel behaald hadden door middel van het te laat betalen van successierecht. Mijns inziens is er door de getroffen regelingen rekening gehouden met de achtergrond van het vorderen van interest, bij het te laat betalen van successierecht in samenhang met

de oorlogsomstandigheden. Uit de steekproef van Memories van Successierecht blijkt dat er uiteindelijk in geen van de onderzochte gevallen daadwerkelijk interest gevorderd is.

Verder blijkt uit de aanschrijvingen van 7 augustus 1951 (no. 85) en 25 februari (no. 159 en 160), dat de minister tegemoet wilde komen aan een eenvoudige uitvoering van de regels met betrekking tot de uitkeringen van roofofstellingen. Door zijn aanschrijvingen werd het gemakkelijker gemaakt om de waarde van uitkeringen van roofofstellingen contant te maken naar het tijdstip van overlijden. Daarentegen wilde de minister niet tegemoet komen aan het verzoek van een inspecteur, om voorschriften op te stellen met betrekking tot het kwijtschelden of verminderen van successierecht. Op deze manier hadden de inspecteurs ook kwijtschelding of vermindering kunnen verlenen. Ik deel de mening van deze inspecteur, dat door middel van deze voorschriften de afhandeling van successierecht over joodse nalatenschappen minder lang geduurd had.

Kortom, in de regelgeving is met uitzondering van de aanschrijving van 18 juni 1949 (no. 40) op een proportionele en rechtvaardige manier rekening gehouden met de oorlogsomstandigheden. Daarnaast is het van belang, of er in de praktijk een proportionele uitvoering is gegeven aan deze regelgeving. Uit de steekproef van honderd Memories van Successierecht blijkt dat er in nagenoeg alle gevallen successierecht geheven is volgens de Successiewet 1859 en de aanschrijvingen. In de steekproef is zelfs een geval aangetroffen waarbij een inspecteur aan een notaris mededeelde dat hij een vordering op de LVVS en NGV te hoog gewaardeerd had. Wel heeft de afhandeling van de Memories van Successierecht te lange tijd geduurd. De Joden wisten niet waar ze aan toe waren, hetgeen veroorzaakt werd doordat de Wet pas vier jaar na de bevrijding tot stand gekomen is. In samenhang met het lange wetgevingsproces van de Wet, konden de meeste Memories van Successierecht ook pas afgehandeld worden in de jaren vijftig. Kortom, het is de wetgever te verwijten dat de Wet pas na vier jaar klaar was, waardoor de Joden een lange periode van rechtsonzekerheid gehad hebben.

Aalders heeft een uitvoerig onderzoek gehouden betreffende het restitutiebeleid na 1945. Naar zijn mening heeft de overheid geprofiteerd van de Holocaust. Naar mijn mening dient dit genuanceerd te worden:

Concluderend is ten minste één van de gemaakte fouten tijdens de oorlog met betrekking tot de heffing van successierecht de Pauschreglung. Het is het Ministerie van Financiën te verwijten dat ze een overeenkomst gesloten hebben met een Duitse roofofstelling. Ook inhoudelijk is de overeenkomst mijns inziens niet proportioneel geweest. Het ministerie heeft zichzelf door middel van de Pauschreglung belasting toegeëigend die terugbetaald had moeten worden aan de Joden.

Na de oorlog zijn er concluderend ten minste twee fouten gemaakt met betrekking tot de heffing van successierecht. Ten eerste is er niet aan alle erfgenamen kwijtschelding verleend voor het

verschuldigde successierecht wegens eerdere overgangen krachtens erfrecht. Er werd geen kwijtschelding verleend indien de verkrijging van de uiteindelijke erfgenaam afhankelijk was van voorgaande erfovergangen. Mijns inziens was dit een ondermijning van de rechtsgrond van de Successiewet: de vermeerdering van de draagkracht van de verkrijger. Blijkens de steekproef van honderd Memories van Successierecht is er uiteindelijk kwijtschelding verleend aan erfgenamen in de rechte linie, maar ook buiten de rechte linie. Dit wijst erop dat er soepel werd omgegaan met het kwijtschelden van successierecht. Desondanks is het naar mijn mening wel onjuist geweest om de voorwaarde te stellen dat een verkrijging niet afhankelijk mocht zijn van eerdere erfovergangen, omdat er bij deze voorwaarde geen rekening gehouden werd met de rechtsgrond van het heffen van successierecht. Ten tweede hebben de Joden na de oorlog een te lange periode van rechtsonzekerheid gehad. De meeste Memories van Successierecht konden namelijk pas afgehandeld worden - in de jaren vijftig - na de totstandkoming van de Wet in 1949.

Blijkens de vele aanschrijvingen omtrent de heffing van successierecht, het uitgebreide wetgevingsproces van de Wet van 2 juni 1949, waarin de voor- en nadelen afgewogen zijn van de Wet en de steekproef van honderd Memories van Successierecht concludeer ik dat het Ministerie van Financiën samen met de wetgever - ondanks de fouten die er gemaakt zijn – zich serieus ingespannen hebben om op proportionele en rechtvaardige wijze uitvoering te geven aan het nemen van fiscale maatregelen met betrekking tot de heffing van successierecht van Joden als gevolg van de Tweede Wereldoorlog.

Veghel, 20 juni 2011.

Literatuurlijst

Boeken en geschriften

G. Aalders, *Berooid. De beroofde joden en het Nederlandse restitutiebeleid sinds 1945*, Amsterdam: Uitgeverij Boom 2001.

G. Aalders, 'Overheid verdiende aan ellende Holocaust', *NRC Handelsblad*, 25 januari 2000.

A.A. Van Ameringen, H.J. Hofstra, G.M. Nederhorst, J. Tinbergen, J.M. Den Uyl, *Onder Liefstijck's bewind. Het financieel-economisch beleid na de oorlog*, Amsterdam: De Arbeiderspers 1952.

'Aanzuivering van openstaande Joodse sterfgevallen', *Vakstudie-Maandbericht* 1947, no. 5, onderdeel 36, Deel XX: Successiewet.

M.M.F.J. van Bakel, 'De dertigdagenclausule in nader perspectief', *WPNR* 2011/6887.

A.D. Belinfante, *In plaats van bijtjesdag. De geschiedenis van de bijzondere rechtspleging na de Tweede Wereldoorlog*, Amsterdam: Amsterdam University Press – Amsterdam Academic Archive 2006.

Commissie Kordes, *Archieven tastbare goederen claims. Tweede rapport van de Commissie van Onderzoek Liro-archieven*, Den Haag: Ministerie van Financiën 1998.

C.C. Dekker, 'Fiscale rentewetgeving', *WFR* 1987/725.

M. Drukker, 'De Successiewet toegepast op Joodse boedels (I)', *WPNR* 1948/4048.

M. Drukker, 'De Successiewet, toegepast op Joodse boedels' (II,slot), *WPNR* 1948/4049.

M. Drukker 'De wet houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden', *WPNR* 1948/4092.

M. Drukker, 'Het wetsontwerp voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden' (Slot), *WPNR* 1948/4070.

S.R.A. van Eijck, *Het vermogen te dragen*, Deventer: Kluwer 2005.

P.H.J. Essers, *Fiscale oorlogsarresten*, in J.L.M. Gribnau (red.), *Principieel Belastingrecht*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2011.

Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap, *Eerste rapport Commissie voor de Successiebelasting*, nr. 81.

S. Greebel 'Het wetsontwerp aangaande vermiste personen en het erfrecht tot vermisten', *WPNR* 1948/4072.

J.L.M. Gribnau, *Rechtsbeginselen en evaluatie van belastingwetgeving*, in A.C. Rijkers & H. Vording, *Vijf jaar Wet IB 2001*, Deventer: Kluwer 2006.

R.H. Happé, *Drie beginselen van fiscale rechtsbescherming*, Deventer: Kluwer, 1996.

'Heffing van successierecht wegens uitkeringen aan crediteuren van L.V.V.S', *Vakstudie-Nieuws* 1951, no. 16, onderdeel 23, Deel XX: Successiewet.

T. Heijmans 'Overheid verdiende aan Holocaust', *Volkskrant*, 24 maart 2001.

'Herstel verzuimde aangifte', *Vakstudie-Maandbericht* 1946, no. 3, onderdeel 32, Deel XX: Successiewet.

F. Hoek & J. ten Wolde, *'Roof en Restitutie Joods Vermogen. Uitgebracht aan Contactgroep Tegoeden Wereldoorlog II. Deel II: Gedetailleerde bevindingen en informatie betreffende het onderzoek in archieven en andere bronnen, alsmede een gedetailleerde beschrijving van het statistisch-demografisch onderzoek'*, Den Haag: Ministerie van Financiën 1999.

'Joden blij met 400 miljoen', *Algemeen Dagblad* 22 maart 2000.

'Joodse Belastingschulden', *Belastingberichten*, onderdeel D.0.104.

'Joodse Belastingschulden', *Belastingberichten*, onderdeel D.0.110.

P. Lieftinck, *Zuiver uw zilver. Voordrachten en opstellen over monetaire en fiscale politiek*, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff 1962.

M.R.J.A. Mourik e.a., *Handboek erfrecht*, Deventer: Kluwer 2006.

T. Pfeil, *Op gelijke voet. De geschiedenis van de Belastingdienst*, Deventer: Kluwer 2009.

M. Scheltema, 'De rechtsstaat', in *De rechtsstaat herdacht*, J.W.M. Engels e.a. (red.), Zwolle 1989.

J.T. de Smidt, *Van tesorier tot thesaurier-generaal. Zes eeuwen financieel beleid in handen van een hoge Nederlandse ambtsdrager*, Uitgeverij Verloren: Hilversum 1996.

L.G.M. Stevens, *Basisboek Belastingen*, Deventer: Kluwer 2007.

L.G.M Stevens, *Elementair belastingrecht. Voor economen en bedrijfsjuristen*, Deventer: Kluwer 2009.

J.J. Terpstra 'Nogmaals: De ongerechtvaardigdheid van de heffing van successierechten voor van elkander ervende echtgenoten', *WPNR* 1948/4069.

'Toepassing van de Successiewet bij sterfgevallen, die elkaar opvolgen ten gevolge van oorlogsgeweld', *Vakstudie-Maandbericht* 1949, no. 14, onderdeel 53, Deel XX: Successiewet.

R.T.G. Verstraaten, *Successiebelasting*, Deventer: Kluwer 2008.

R.T.G. Verstraaten, *De Nederlandse successiebelasting*, Gouda: Gouda Quint 1999.
Van Dale groot woordenboek der Nederlandse taal, Utrecht: Van Dale Uitgevers 2010.

‘Waardering van vorderingen op L.V.V.S., V.V.R.A., N.G.V. en D.R.T.’, *Vakstudie-Nieuws* 1952, no. 8, onderdeel 20, Deel XX: Successiewet.

J.W. Zwemmer, *De dood als belastbaar feit*, Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen 2001.

Kamerstukken

Kamerstukken II 1946/1947, 495, nr. 1-2.

Kamerstukken II 1946/1947, 495, nr. 3 (MvT).

Kamerstukken II 1947/1948, 495, nr. 4 (Voorlopig verslag).

Kamerstukken I 1947/1948, 495, nr. 5 (MvA).

Kamerstukken II 1947/1948, 495, nr. 8.

Kamerstukken II *Mondelinge behandeling Tweede Kamer*, 16 februari 1949.

Kamerstukken II 1999/2000, 25 839, nr. 13.

Kamerstukken II 1999/2000, 25 839, nr. 37.

Kamerstukken II 2008/2009, 31 930, nr. 3 (MvT).

Internet

E. Balkenstijn, e.a., *Onderzoeksgids Oorlogsgetroffenen WO2. Terugkeer, opvang, nasleep*, [www, <http://www.oorlogsgetroffenen.nl/>](http://www.oorlogsgetroffenen.nl/), geraadpleegd op 19 oktober 2010.

M.D. Boogaarts in *Lieftinck, Pieter (1902-1989)*, in Biografisch Woordenboek van Nederland, ING, Den Haag 2008, [www <http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn4/lieftin>](http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn4/lieftin), geraadpleegd op 16 december 2010.

Nationaal Archief

Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/225, Den Haag: Nationaal Archief.

Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/255, Den Haag: Nationaal Archief.

Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/331, Den Haag: Nationaal Archief.

Ministerie van Financiën en Administratie der Belastingen, 1936-1950, *Inventaris van het Verbaalarchief van de Administratie der Belastingen van het Ministerie van Financiën, 1936-1950, en het Directoraat-Generaal der Belasting van het Ministerie van Financiën, 1950-1975*, 208.69/1453, Den Haag: Nationaal Archief.

Overige

Besluit vaststelling selectielijst neerslag handelingen beleidsterrein Geldzuivering, over de periode 1942-1986 (Minister van Verkeer en Waterstaat), BWBR0022698, geldend op 7 december 2009.

HR 14 februari 1947, *NJB* 1947, 228.

HR 22 december 1954, *BNB* 1955/48.

Bijlagen

Bijlage I

De aanschrijvingen

Chronologisch overzicht van de aanschrijvingen omtrent de heffing van successierecht van Joden

9 november 1940	Aanschrijving no. 94 In deze aanschrijving werd bepaald dat de echtgen(o)ot(e) en kinderen van oorlogsslachtoffers een verhoogde vrijstelling kregen voor het verschuldigde successierecht. Het begrip oorlogsslachtoffer werd nader verklaard in de aanvulling van 30 juni 1945.
27 september 1945	Aanschrijving no. 21 In deze aanschrijving werd geregeld dat de eerdere aanschrijvingen van 16 april 1943 en 14 december 1943 met betrekking tot de Pauschreglung niet meer geldig waren. Er hoefde geen aangifte gedaan te worden voor bestanddelen die bij de Liro waren gedeponereerd. Ook vielen onroerende goederen en hypotheeklen die via de NGV waren geconfisqueerd buiten de aangifteplicht.
30 januari 1946	Aanschrijving no. 24 Indien er sprake was van het ontduiken van successierecht of een overtreding werd er in bepaalde gevallen afgezien van dwangmaatregelen en een boete.
26 november 1946	Aanschrijving no. 174 In deze aanschrijving werden de aangifteregels gewijzigd en aangevuld. Er diende voortaan aangifte gedaan te worden over de feitelijk verkrijging en er hoefde geen interest betaald te worden voor de betaling van successierecht ter zake van onder beheer gesteld vermogen, later dan een maand na de aangifte.

- 7 juni 1948 Concept aanschrijving no. 116
In deze *concept* aanschrijving werd bepaald dat men successierecht verschuldigd was over een nalatenschap wegens iedere overgang. Er mocht kwijtschelding verleend worden van successierecht. Indien een erfgenaam na verschillende tussenovergangen iets verkreeg uit de nalatenschap, dat zonder die tussenovergangen rechtstreeks verkregen zou zijn. In dat geval werd er kwijtschelding verleend tot het bedrag, dat bij een rechtstreekse verkrijging van de nalatenschap van de eerst vermiste verschuldigd zou zijn geweest.
- 2 juni 1949 Wet houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten (hierna: de Wet)
Deze Wet trad in werking op 11 juni 1949. In deze Wet werd bepaald dat er voor ieder sterfgeval een individuele sterfdatum vastgesteld moest worden.
- 18 juni 1949 Aanschrijving no. 40
Deze aanschrijving kwam tot stand na de Wet en bevestigde het standpunt van de Minister van Financiën, met betrekking tot de kwijtschelding of vermindering van successierecht wegens tussenovergangen. Het was ook een bevestiging van de *concept* aanschrijving van 7 juni 1948.
- 7 augustus 1951 Aanschrijving no. 85
Op grond van deze aanschrijving hoefde men alleen de eerste uitkering van de LVVS aan te geven. Deze uitkering diende aangegeven te worden voor 40%, zodat deze contant gemaakt werd naar het moment van overlijden.
- 25 februari 1952 Aanschrijving no. 159 en no. 160
In deze aanschrijving werd aangegeven hoeveel men aan moest geven voor de heffing van successierecht met betrekking tot de uitkeringen van verschillende roofinstellingen. Met vaststaande percentages kon de waarde van de eerste uitkering eenvoudig contant gemaakt worden naar het moment van overlijden.
- 30 juli 1953 Aanschrijving no. 175
In deze aanschrijving werd bepaald dat eerdere aanschrijvingen betreffende de heffing van interest niet meer geldig waren voor tijdvakken na 31 augustus 1953. Maar er werd nog steeds alleen interest geheven, naar gelang de inkomsten die de vermogensbestanddelen opgeleverd hadden.

MINISTERIE VAN FINANCIËN

BOEKWERK SUCCESSIE

vervalle

①

AFDEELING: INDIRECTE BELASTINGEN.

No. 94.

's-Gravenhage, den 9 November 1940.

ONDERWERP:

S. 11

Toepassing van de Successiewet ten aanzien van nalatenschappen van personen tengevolge van oorlogsgeweld om het leven gekomen. 1)

Aan Heeren Directeurs
der registratie en domeinen
van 's Rijks belastingen.

De omstandigheid dat gedurende de dagen van 10-14 Mei jl. verscheidene personen den dood hebben gevonden tengevolge van de oorlogsgebeurtenissen en ook daarna nog voortdurend personen het slachtoffer worden van oorlogshandelingen welke plaats vinden op of boven het grondgebied van ons land, is voor mij aanleiding geweest te overwegen of ten aanzien van de nalatenschappen van hen, die op deze wijze om het leven komen of zijn gekomen, de Successiewet wel zonder eenige beperking op de gewone wijze kan worden toegepast.

Deze overweging heeft mij tot de slotsom geleid, dat er inderdaad gevallen zijn waarin, indien zonder beperking zou worden overgegaan tot het invorderen van het volgens de wet verschuldigde successierecht, te ver zou worden gegaan en onvoldoende rekening zou worden gehouden met de droevige gevolgen welke het overlijden, behalve in ideëel opzicht, dikwijls ook in materieelen zin voor de nagelaten betrekkingen van de aldus overledenen meebrengt.

De gevallen waar het hier om gaat kunnen echter van zeer onderscheiden aard zijn en richtlijnen te geven welke voor alle gevallen die zich kunnen voordoen, kunnen gelden, is niet goed mogelijk. Aan den anderen kant is reeds dadelijk te voorzien dat, in gevallen waar gehuwde personen en personen die minderjarige kinderen achterlaten tot de slachtoffers behooren, de bezwaren aan de onverminderde heffing van het successierecht verbonden zich het meest zullen doen gevoelen. Voor deze gevallen is het derhalve - ook om veel correspondentie over speciale gevallen te vermijden - mogelijk reeds terstond eenige bepalingen te maken op grond waarvan de inspecteurs en ontvangers der successierechten aanstonds bij de aanzuivering van de bewuste sterfgevallen tot op zekere hoogte met de bijzondere omstandigheden van het geval rekening kunnen houden.

In verband hiermede bepaal ik dat in de nalatenschappen van personen, die van 10 Mei 1940 af, hetzij als militair hetzij als burger, als gevolg van het oorlogsgeweld om het leven zijn gekomen of nog zullen komen, in de gevallen dat de nalatenschap geheel of ten deele wordt verkregen door een echtgenoot(e), van de

- invordering -

- 1) Uitsluitend van belang voor de toepassing van de oude Successiewet. Zie ook de aanschrijving van 30 juni 1945, nr. 542.

dd. den 9 November 1940, No. 94.

- 2 -

invordering van het wegens zijn of haar verkrijging verschuldigde successierecht behoort te worden afgezien, indien deze verkrijging niet meer bedraagt dan f.10.000.-. Hetzelfde zal gelden voor verkrijgingen door minderjarige kinderen, indien die een bedrag van f.5000.- niet te boven gaan. Deze vrijgelaten bedragen treden eventueel in de plaats van die, reeds vrijgesteld in artikel 79, 3° en 4°, der Successiewet. Indien de verkrijger eveneens aanspraak kan maken op toepassing van een der in art.79, 3° en 4°, vervatte vrijstellingen behoort alleen de hoogste der vrijstellingen te worden toegepast. Cumulatie met deze vrijstellingen is dus niet toegestaan. Evenmin acht ik het voorshands noodig een overgangsregeling in den geest van art.79, 4°, en 79, lid 2, der Successiewet te ontwerpen voor verkrijgingen die het vrijgelaten bedrag slechts weinig te boven gaan. Mocht een en ander in de praktijk in een enkel geval aanleiding geven tot een onbevredigende rechtsheffing, dan kan langs den ambtelijken weg voorlichting worden gevraagd hoe in zoodanig geval moet worden gehandeld.

Ook in andere gevallen, waarin de heffing bijzonder hard voorkomt, zou ik voorts de regeling hoever met het heffen van successierecht moet worden gegaan, aan mij willen houden, temeer waar het aantal dezer gevallen niet zoo heel groot zal zijn. In die gevallen kunnen de ambtenaren belanghebbenden derhalve in overweging geven zich bij rekest om kwijtschelding tot mij te wenden. In het algemeen zal evenwel op kwijtschelding niet spoedig mogen worden gerekend in gevallen waarin geërfd wordt door verdere verwanten dan de personen die worden bedoeld onder de Nos.1 tot 4 van de tabel van art.65 der Successiewet (rechte lijn en broers en zusters).

Bij de beantwoording van de vraag of in de in de vorige alinea bedoelde gevallen de heffing bijzonder hard is, zal over het algemeen als richtsnoer kunnen worden genomen, of de verkrijgers tengevolge van het sterfgeval financieel in aanzienlijk minderen toestand zijn gekomen. Met ideële factoren kan uiteraard moeilijk rekening worden gehouden. Eveneens zal niet spoedig tot kwijtschelding kunnen worden overgegaan indien de verkrijgers - b.v. kinderen - meerderjarig zijn en een eigen beroep hebben. Hoezeer de erfenis in die gevallen voor de betrokkenen dikwijls niet zal opwegen tegen den achteruitgang die het overlijden overigens te weeg brengt, toch zou het tever gaan in die gevallen den overgang van vermogen voor een groot deel onbelast te laten.

Onder de personen die tengevolge van oorlogsgeweld zijn overleden behoren slechts diegenen te worden gerekend, die rechtstreeks tengevolge van oorlogsgebeurtenissen zijn omgekomen. Niet vallen er dus onder zij die in de oorlogsdagen door ziekte, zelfmoord en dergelijke voorvallen zijn overleden.

Of zich een overlijden als in deze aanschrijving wordt bedoeld voordoet zal ten genoegen van den inspecteur of den ontvanger der successierechten moeten worden aangetoond. Mocht de successieambtenaar evenwel vermoeden met de nalatenschap van een oorlogsslachtoffer -

- 3 -

dd. den 9 November 1940, No. 94.

slachtoffer te doen te hebben, dan verdient het aanbeveling dat ook ambtshalve de noodige gegevens voor het toepassen van de vrijstelling worden verzameld c.q. aan belanghebbenden de indiening van een rekest wordt aangeraden.

Staat evenwel vast dat het een nalatenschap van een oorlogsslachtoffer betreft dan zal een soepele behandeling der zaak gewenscht zijn en zoo eenigszins mogelijk van het vorderen van een aan de voorschriften van de wet voldoende aangifte moeten worden afgezien. Uiteraard zal dit niet mogelijk zijn bij grotere nalatenschappen, waarop in weerwil van bovenstaande regeling toch successierecht verschuldigd is, ook al kan b.v. een van de verkrijgers op de regeling een beroep doen. Ook zullen bij nalatenschappen die geen aanleiding geven tot het vorderen van successierecht zekere gedetailleerde opgaven noodig voor de renvooiëring, de overboeking van het vast goed en enz. (Niet meer van belang) niet kunnen worden gemist. Evenwel behooren de successieambtenaren ook hierbij niet over kleinigheden te vallen en eventueel na mondelinge informatie ontbrekende gegevens in de ingediende opgave zelf aan te vullen. Dat zoodoende enz. (Niet meer van belang). Aan het afleggen van den successie-eed moet echter de hand worden gehouden, ook al voldoet de aangifte niet aan alle door de wet gestelde vormvereischten.

Uit enz. (Niet meer van belang).

De mogelijkheid bestaat, dat in enkele gevallen betreffende nalatenschappen als in deze aanschrijving worden bedoeld reeds memories zijn ingediend en successierecht is betaald. In die gevallen houde U zich voor gemachtigd op voordracht van de desbetreffende ambtenaren of op verzoek van de belanghebbenden namens mij machtiging tot teruggave van het in strijd met deze aanschrijving geheven recht te verleenen. Deze machtiging geldt ook voor die gevallen waarin eerst recht is of wordt geheven en later wordt aangetoond, dat zich een geval als in deze aanschrijving wordt bedoeld voordoet.

Een voldoende aantal afdrukken dezer ter uitreiking aan de ambtenaren in Uwe directie, wien zulks aangaat, gaat hierbij.

DE SECRETARIS-GENERAAL,
WND.HOOFD VAN HET DEPARTEMENT VAN FINANCIËN,
Trip

MINISTERIE VAN FINANCIËN

afdeeling: INDIRECTE BELASTINGEN.

no. 21.

Onderwerp: Aanzuivering van openstaande sterfgevallen van Joden.

's-Gravenhage, 27 September 1945.

Aan Heeren Directeurs; der registratie en domeinen; van 's Rijks belastingen en domeinen (Rubriek II, letters a, d, k en o.).

Ten vervolge op de Departementale aanschrijvingen van 16 April 1943, no. 2, afdeeling Indirecte Belastingen, en 14 December 1943, no. 38, afdeeling Directe Belastingen, heb ik de eer U mede te deelen, dat, nu de Joodsche nalatenschappen, voorzover nog aanwezig, weer ter beschikking van de eigenaren zijn gekomen en ook weer contact met het buitenland mogelijk is, ik termen aanwezig acht de in die aanschrijvingen met betrekking tot het successierecht voorgeschreven gedragslijn door de navolgende te vervangen:

Van alle Joodsche of aan Joden opgekomen boedels, waarvan nog geen aangifte is gedaan, behoort, voorzover nog geen verjaring is ingetreden, alsnog een successiememorie te worden gevorderd, tenzij aannemelijk is dat het financieel belang niet anders dan gering kan zijn.

Om praktische redenen en mede op gronden van billijkheid behoeven in die aangiften evenwel niet te worden opgenomen de vermogensbestanddeelen, die ten tijde van het openvallen der nalatenschap of op een later tijdstip bij de firma Lippmann, Rosenthal en Co te Amsterdam gedeponeerd zijn geweest, evenmin als de onroerende goederen en hypotheek, die door of vanwege de eigenaren of de voormalige "Nederlandsche Administratie van Onroerende Goederen" zijn verkocht o.g. aan hen zijn afgelost en waarvan de opbrengst bij meergenoemde firma is gestort, althans niet rechtstreeks ten goede van de rechthebbers is gekomen, aan en ander evenwel slechts voorzover die vermogensbestanddeelen, opbrengsten en afgeloste bedragen niet hebben gestrekt tot voldoening van schulden, die in het passief der nalatenschap worden gebracht.

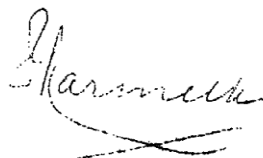
Van het buitenlandse vermogen en het eventueel achtergehouden binnenlandsche vermogen dient derhalve in ieder geval aangifte te geschieden.

In verband met de in de hier bedoelde boedels bestaande moeilijkheden behoren de ontvangers, alvorens tot vervolging over te gaan, aan belanghebbenden een ruime termijn tot aangifte toe te staan.

Met betrekking tot reeds ingeliende aangiften, waarop het verschuldigde recht nog niet is voldaan, bepaal ik voorts, dat de invordering van dat recht, voorzover niet verjaard, alsnog behoort te geschieden, voorzover het recht verschuldigd is geworden over vermogen, dat hiervoor niet van de aangifteplicht is uitgezonderd.

Voor het recht van schenking en dat van overgang geldt mutatis mutandis hetzelfde.

DE MINISTER VAN FINANCIËN,
voor dezen,
DE SECRETARIS-GENERAAL,

lo. S.G.

DEEL XX: SUCCESSIEWET**32. Herstel verzuimde aangifte.**

Blijkens res. van 30 Januari 1946, no. 24 moet indien in het buitengewoon aangiftetiljet melding is gemaakt van ontduikingen of overtredingen door den aangever van de Successiewet, niet terstond een dwangschrift te worden uitgevaardigd, doch dienen belanghebbenden eerst in de gelegenheid te worden gesteld om alsnog vrijwillig zoo spoedig mogelijk aan hun verplichtingen te voldoen, door de indiening van een nadere aangifte en de betaling van het verschuldigde recht. Vordering van boeten, voorzoover deze in beginsel verschuldigd mochten zijn, dient niet plaats te hebben, terwijl de zaak ook overigens voor de Successiewet als afgedaan kan worden beschouwd. De bevoegdheid tot het aanzeggen van waardeeringen blijft onverlet. Bij verzuimde aangifte van het recht van schenking en in de gevallen van art. 60 Succ.wet voorzien, dient in afwijking van § 435, lid 2 I.M. de uitvaardiging van een dwangschrift niet te geschieden zonder voorafgaande waarschuwing. Het vorenstaande geldt alleen als de ontduiking blijkt uit het biljet van den overtreder zelf, niet wanneer zij aan het licht is gekomen uit het biljet van een derde, terwijl de overtreder zelf er over zweeg.

De aanschrijving bevat verder een alleen voor de ontvangers en inspecteurs der successie van belang zijnde beschouwing over de rechtskracht van nadere successie-aangifte.

Bron: Vakstudie-Maandbericht 1946, no. 3.

36. Aanzuivering van openstaande Joodse sterfgevallen.

Bij res. van 26 Nov. 1946, no. 174 is nader medegedeeld, dat uiteindelijk recht moet worden geheven over hetgeen ten slotte in feite wordt verkregen. Eenzelfde gedragslijn dient te worden gevolgd met betrekking tot vermogen, die vanwege de bezetter onder beheer zijn gesteld van andere instanties dan Lipprow (bijv. de Treuhand A.G.). De gegevens voor deze tegemoetkomende regeling moeten belanghebbenden verschaffen. Een gedeelte van het op Joodse boedels verschuldigde successierecht is indertijd gebracht op de verzamellijst, bedoeld in res. d.d. 14 Dec. 1943, no. 38. Hiermede moet thans rekening worden gehouden. Interest van alsnog schuldig geacht recht is niet te vorderen.

Bron: Vakstudie-Maandbericht 1947, no. 5.

DEEL XX: SUCCESSIEWET

53. Toepassing van de Successiewet bij sterfgevallen, die elkaar opvolgen ten gevolge van oorlogsgeweld.

Bij res. 18 Juni 1949, no. 40 is het volgende bepaald:

1. In het Voorlopig Verslag van de Tweede Kamer op het Wetsontwerp, hetwelk heeft geleid tot de wet van 2 Juni 1949 (Stbl. no. J 227), houdende voorzieningen

betreffende het opmaken van akten van overlijden, is onder meer gewezen op de gevolgen welke het in het ontwerp gekozen stelsel (het vaststellen van overlijdensdata voor iedere vermiste afzonderlijk) heeft voor de successierechten (Gedr. Stukken 1947/8-495, no. 4). T.a.p. is de wenselijkheid bepleit van een wetsbepaling, inhoudende dat geen successierecht wordt geheven van de overgang van vermogen tussen vermisten onderling, zodat dan, naar de bedoeling van het Voorlopig Verslag, alleen successierecht zou behoeven te worden betaald bij overgang van de laatste vermiste op diens overlevende erfgenamen.

2. Bij de Memorie van Antwoord heeft de Minister van Financiën daartegenover gewezen op het feit dat vele gevallen denkbaar zijn, waarin de nalatenschap van een vermiste via de boedels van later vermisten uiteindelijk wordt verkregen door personen, die zonder een of meer van de tussenovergangen nooit iets van die nalatenschap zouden hebben verkregen, of waarin het erfdeel van een uiteindelijke verkrijger zonder één of meer van de tussenovergangen kleiner zou zijn geweest dan het tengevolge van die tussenovergangen is. Anderzijds heeft hij gewezen op de mogelijkheid van gevallen, waarin het recht, verschuldigd wegens rechtstreekse overgang van het vermogen van de eerste vermiste op de uiteindelijke verkrijgers, meer zou bedragen dan het recht, dat bij afzonderlijke belasting van de verschillende overgangen verschuldigd is.

3. Op grond van een en ander heeft voornoemde bewindsman t.a.p. — en bij de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer op 16 Febr. jl. (Handelingen blz. 1272/3) — het standpunt verdedigd, dat opnemings in het ontwerp van een bepaling als de voorgestelde geen aanbeveling verdient en dat het overigens niet wel mogelijk is een wettelijke regeling te ontwerpen, welke op iedere denkbare situatie zodanig is afgestemd, dat in alle gevallen onbillijkheden worden voorkomen. Daarbij werd er tevens op gewezen dat reeds thans in analogie situaties (men denke aan gevallen van personen, die, bijv. bij een bombardement, spoedig na elkaar zijn overleden, als gevolg waarvan dergelijke „tussenovergangen” zijn ontstaan) met toepassing van art. 82a der Successiewet matigend wordt opgetreden. Voorts betoogde de Minister dat ook in gevallen als waarvoor bovengemeld wetsontwerp een voorziening inhoud, via gemelde wetsbepaling onbillijke heffingen zullen moeten worden voorkomen. Dienaangaande werd in de Memorie van Antwoord nader het volgende opgemerkt:

„Voor zover de overlevende erfgenaam, als gevolg van de tussenovergang op een „vermiste, iets verkrijgt, dat hij zonder die tussenovergang niet had verkregen, „en dat hij evenmin bij gelijktijdig overlijden van de vermisten had kunnen verkrijgen, komt het successierecht, verschuldigd wegens de meerdere overgangen, „niet voor kwijtschelding of vermindering in aanmerking. Overigens wordt kwijtschelding verleend voor zover het successierecht, verschuldigd wegens de meerdere „overgangen, meer bedraagt dan bij rechtstreekse verkrijging verschuldigd zou zijn „geweest. Uiteraard kunnen zich bepaalde gevallen voordoen, waarin de verhoudingen zodanig geschakeerd zijn, dat zij een bijzondere aanpassing bij de verlening „der kwijtschelding vereisen.”

4. Het is de bedoeling van de Minister van Financiën dat de inspecteurs der successierechten belanghebbenden in voorkomende gevallen uitdrukkelijk wijzen op de vorenbedoelde mogelijkheid tot het verkrijgen van kwijtschelding of vermindering van recht. Teneinde de administratieve wijze van behandeling van dergelijke sterfgevallen en van bedoelde verzoeken om kwijtschelding te vereenvoudigen en tot een billijke heffing te geraken zijn terzake in alinea 5 hierna enige voorschriften door hem gegeven. Voorts zijn een aantal voorbeelden van berekening gegeven welke het bij de kwijtscheldingen te volgen systeem voor zoveel nodig nader toelichten. Goedgekeurd is, dat bij de berekeningen van de kwijtschelding de bedragen, waarover het recht moet worden berekend, in het voordeel van belanghebbenden worden afgerond tot op ronde sommen van f 100,— terwijl bij de berekening der successierechten eveneens afrondingen mogen plaats hebben, een en ander op de wijze als in de voorbeelden is geschied.

5. De in de vorige alinea bedoelde voorschriften ter nadere regeling en ter vereenvoudiging van de werkwijze zijn de volgende:

a. voor iedere reeks van overgangen kan met de indiening van één request worden volstaan;

b. de inspecteur is daarbij bevoegd genoeg te nemen met de indiening van slechts één aangifte, mits daarin te zijnen genoegen van de verschillende tussen-

overgangen melding wordt gemaakt. Voorts kan de inspecteur genoeg nemen met aangifte voor alle overgangen van eenzelfde boedel naar de waarde ten tijde van de laatste overgang;

c. echter behoort indien niet alle opvolgende sterfgevallen onder dezelfde inspectie moeten worden aangezuiverd, aan iedere inspectie ten minste één aangifte te worden ingediend, inzake de onder die inspectie opengevallen nalatenschappen;

d. in gevallen als sub c zijn bedoeld kan het request om kwijtschelding of vermindering worden ingediend bij en wordt het voorstel aangaande te verlenen kwijtschelding of vermindering inzake alle overgangen gedaan door de inspecteur onder wiens inspectie de eerste nalatenschap is opengevallen. Te dien einde worden hem — eventueel na gedaan verzoek — door zijn ambtgenoten de aldaar ingediende memories nopens dezelfde reeks van sterfgevallen toegezonden. Ter directie, onder welke bedoelde inspectie ressorteert, wordt de aan de kwijtschelding vooraf te gane verificatie van de aangiften verricht, ook van de memories ingediend aan niet onder die directie vallende inspecties. Nadat op het verzoek om kwijtschelding een beslissing is genomen, worden de van ambtgenoten ontvangen aangiften aan deze teruggezonden, onder bijvoeging van een afschrift van de beschikking;

e. de inspecteurs zijn gemachtigd de kosten, verbonden aan of in verband staande met de afwikkeling van de boedels (zoals kosten van rechtsherstel, van opsporing en vrijmaking van vermogen, enz.) als lasten op de nalatenschappen in aftrek toe te laten, mits aannemelijk wordt gemaakt, dat die kosten onder normale omstandigheden niet zouden zijn gemaakt. Ten aanzien van de vraag of aan laatstgenoemde voorwaarde is voldaan, kan een soepel standpunt worden ingenomen. Uiteraard moet vaststaan, dat bij de aangifte — ook voor de vraag welke baten tot de boedel behoren en welke waarde daaraan moet worden toegekend — rekening is gehouden met de ontwikkeling van zaken na het overlijden. Buitenlandse belastingen, verschuldigd wegens de overgang van vermogen door het zelfde overlijden, hetwelk de aanleiding tot de heffing van het successierecht hier te lande is, dienen niet onder de hier bedoelde kosten te worden gebracht. Gevallen van twijfel behoren aan het oordeel van den Minister te worden onderworpen;

f. vordering van interest over successierecht, verschuldigd terzake van de overgang van vermogensbestanddelen, welke geen of slechts geringe inkomsten hebben opgeleverd, kan achterwege blijven dan wel kan tot een verminderd bedrag plaats hebben. Bij de vaststelling van dat verminderd bedrag dient rekening te worden gehouden met het beloop der evenbedoelde inkomsten. Op de nota en de kohierkaart moeten worden vermeld het bedrag waarover en het tijdvak gedurende hetwelk geen of een lager percentage aan interest dan het wettelijke gevorderd wordt, zulks met aanduiding van het te vorderen percentage. Bedoeld bedrag, tijdvak en percentage kunnen globaal worden vastgesteld, terwijl in twijfelgevallen bij de vaststelling ervan een standpunt in het voordeel van belanghebbenden kan worden ingenomen. De hier verleende bevoegdheid laat het bij de dezerzijdse missive van 26 Nov. 1946, no. 174 (nopens de heffing van successierecht over gedurende de Duitse bezetting onder beheer gesteld vermogen) gegeven voorschrift om van het over de in die missive bedoelde vermogensbestanddelen verschuldigde successierecht geen interest te vorderen, onverlet.

6. De hier getroffen regeling maakt geen inbreuk op de bestaande regelen inzake de heffing van successierecht wegens nalatenschappen van oorlogsslachtoffers (verg. P.W. nos. 14 510 en 14 919), zodat laatstbedoelde regels eventueel naast de hier bedoelde kwijtscheldingsregeling dienen te worden toegepast.

7. De onderwerpelijke regeling dient voorts niet te worden beperkt tot de gevallen, waarop de hiervoor bedoelde wettelijke regeling van toepassing zal zijn (gevallen waarin geen datum van overlijden bekend is, zodat deze bij wettelijke fictie moet worden vastgesteld). Zij kan evenzeer toepassing vinden op andere gevallen van elkaar opvolgende sterfgevallen door oorlogsgeweld, waarbij de sterfdata wel vaststaan en de ontworpen wettelijke regeling dus toepassing zal missen (bombardementsslachtoffers).

Voorbeelden.

I. D wordt sinds 1 Sept. 1943 vermist en zijn meerderjarige zoon E sinds 1 juni 1944. D's echtgenote F is uiteindelijk de enige erfgename. De nalatenschap van D bedraagt f 30 000,—. E had geen vermogen.

De nalatenschap van D wordt dus verkregen door E en F, ieder voor de helft.

Schuldig is door ieder aan recht en opcenten f 789,75 of samen f 1579,50. E's nalatenschap, groot f 15 000,— min f 789,75 (successierecht E) wordt verkregen door F. Zij is deswege schuldig aan recht en opcenten f 2084,64. F verkrijgt dus uiteindelijk de gehele nalatenschap van D, waarvan de ene helft rechtstreeks uit de nalatenschap van D en de andere helft via de nalatenschap van E. Indien E er niet was geweest, zou F de gehele nalatenschap van D rechtstreeks hebben verkregen en zou verschuldigd zijn geweest aan recht f 1285,— en aan opcenten f 449,75 (afgerond f 449,—) of samen f 1734,—. Van het wegens de nalatenschap van E verschuldigde recht kan dus worden kwijtescholden f 3664,14 min f 1734,— is f 1930,14.

Zou E nog een privé-vermogen van bijv. f 3000,— hebben nagelaten, dan is het wegens de verkrijging van dat vermogen verschuldigde successierecht met opcenten ad in totaal f 405,— uiteraard in geen geval voor kwijtschelding vatbaar.

Was in het gestelde voorbeeld E nog minderjarig, dan zou hij, bij de berekening van hetgeen de weduwe in geval van rechtstreekse verkrijging verschuldigd zou zijn, voor de toepassing zowel van de vrijstellingen als van eventuele kinderaftrek buiten aanmerking moeten worden gelaten.

II. P en zijn meerderjarige zoon Q worden resp. sinds 1 Juli 1942 en 1 Juli 1943 vermist. De overlevende erfgenamen zijn de moeder R en een meerderjarige dochter S. P heeft aan zijn echtgenote R het beschikbare gedeelte van zijn nalatenschap vermaakt, zodat de nalatenschap van P wordt verkregen door R voor $\frac{5}{9}$ gedeelte en door Q en S ieder voor $\frac{2}{9}$ gedeelte. De nalatenschap van P bedraagt f 18 000,—; Q heeft geen eigen vermogen. De nalatenschap van P vererft dus op R voor f 10 000,— en op Q en S ieder voor f 4000,—. Wegens deze nalatenschap is schuldig aan recht en opcenten door R f 432,— en door Q en S ieder f 168,75, samen f 769,50. De nalatenschap van Q groot f 4000,— min f 168,75 is f 3831,25, wordt verkregen door R en S, ieder voor de helft of f 1915,62. Deswege is verschuldigd door R f 251,86 en door S f 348,56. Door R is dus in totaal verschuldigd f 432,— plus f 84,37 (R's aandeel in het door Q inzake de nalatenschap van P verschuldigde recht) plus f 251,86 is f 768,23 en door S f 168,75 + f 84,37 (S's aandeel in het door Q inzake de nalatenschap van P verschuldigde recht) + f 348,56 is f 601,68.

P's nalatenschap wordt dus uiteindelijk verkregen door R voor $\frac{2}{3}$ gedeelte en door S voor $\frac{1}{3}$ gedeelte. Waren P en Q gelijktijdig overleden en had dus de tussenovergang P—Q niet plaats gevonden, dan zou de nalatenschap van P rechtstreeks zijn verkregen door R voor $\frac{3}{4}$ gedeelte en door S voor $\frac{1}{4}$ gedeelte. R heeft derhalve door de tussenovergang P—Q geen voordeel genoten. Het door haar verschuldigde recht wordt mitsdien kwijtescholden tot op het bedrag dat door haar verschuldigd zou zijn geweest bij rechtstreekse verkrijging van $\frac{2}{3}$ gedeelte of 12 000 uit de nalatenschap van P. Deswege zou schuldig zijn aan recht f 450,— en aan opcenten f 157,50 (afgerond f 157,—) of samen f 607,—. Alzo kwijt te schelden f 161,23 in de nalatenschap van Q.

S heeft door de tussenovergang P—Q een voordeel van $\frac{1}{12}$ gedeelte van de nalatenschap van P of f 1500,—. Ten aanzien van dat bedrag mag de tussenovergang dus niet onbelast blijven. Wegens de verkrijging van dat bedrag uit P's nalatenschap zou door Q verschuldigd zijn aan recht f 12,50 (afgerond f 12,—) en aan opcenten f 4,20 (afgerond f 4,—) of samen f 16,—. Q's nalatenschap bedraagt dan f 1500,— min f 16,— = f 1484,— (afgerond f 1400,—). Wegens de verkrijging van dit bedrag door S uit de nalatenschap van Q is verschuldigd aan recht f 186,— en aan opcenten f 65,10 (afgerond f 65,—) of samen f 251,—. In totaal moet S dus betalen f 191,— (wegens rechtstreekse verkrijging van $\frac{1}{4}$ gedeelte of f 4500,— uit de nalatenschap van P zijnde aan recht f 142,50 (afgerond f 142,—) en aan opcenten f 49,70 (afgerond f 49,—) + f 16,— + f 251,— = f 458,—. Alzo kwijt te schelden f 601,68 min f 458,— = f 143,68, waarvan komt op rekening van de nalatenschap van P f 168,75 plus f 84,37 min f 191,— min f 16,— = f 46,12 en van de nalatenschap van Q f 348,56 min f 251,— = f 97,56. De totale kwijtschelding in de nalatenschap van P bedraagt derhalve f 46,12 en in de nalatenschap van Q f 161,23 + f 97,56 = f 258,79, samen f 304,91.

III. A en B, niet-verwanten, van wie A B tot enig erfgenaam heeft benoemd, worden resp. sinds 1 Januari 1942 en 1 Januari 1943 vermist. B heeft tot zijn erfgenaam nagelaten een zoon C. De nalatenschap van A wordt dus verkregen door B, die deswege successierecht verschuldigd is naar het tarief, geldende voor niet-verwanten. De nalatenschap van B — indien B geen privé-vermogen heeft bestaande

uit A's nalatenschap, verminderd met het door B verschuldigde successierecht — wordt verkregen door C, die deswege recht schuldig is volgens kindstarief. Indien A en B gelijktijdig waren overleden, zou C niets uit de nalatenschap van A hebben verkregen. Aangezien de verkrijging van C dus uitsluitend een gevolg is van de tussenovergang A—B, wordt generlei kwijschelding verleend.

Is ook C vermist, bijv. van 1 Juni 1943 af, met achterlating van een zoon D als erfgenaam, dan zijn er twee tussenovergangen (A—B en B—C) en de uiteindelijke overgang C—D. Zonder de tussenovergang A—B zou D nooit uit A's nalatenschap verkregen hebben. Deze tussenovergang dient dus ten volle met successierecht te worden belast. De tussenovergang B—C is echter op D's verkrijging niet van invloed geweest. Was C vóór of gelijktijdig met B overleden, dan had D rechtstreeks van B geërfd. Het wegens de overgangen B—C en C—D in totaal verschuldigde recht (tweemaal kindstarief) wordt daarom kwijtgescholden tot op het bedrag dat wegens een rechtstreekse overgang B—D verschuldigd zou zijn (eenmaal kleinkindstarief).

Bron: Vakstudie-Maandbericht 1949, no. 14.

DEEL XX: SUCCESSIERECHT

23. Heffing van successierecht wegens uitkeringen aan crediteuren van L.V.V.S.

Bij res. 7 Augustus 1951, no. 85, heeft de Minister van Financiën omtrent bovenvermeld onderwerp het volgende bepaald:

1. Van verschillende zijden is de wens geuit, de heffing van successierecht over de uitkeringen der Liquidatie van Verwaltung Sarphatistraat (L.V.V.S.) definitief af te handelen. Volgens de bestaande regeling toch, welke is neergelegd in mijn aanschrijving van 26 November 1946, no. 174, Afdeling Indirecte Belastingen (opgenomen in W.P.N.R. no. 3959), zou voor iedere ontvangen en nog te ontvangen uitkering een suppletoire memorie moeten worden ingediend. Teneinde aan deze wensen tegemoet te komen heb ik termen gevonden op de hierna vermelde voet een regeling te treffen, waarbij de heffing van successierecht over vorenbedoelde uitkeringen op eenvoudige wijze en met een voor belanghebbenden fiscaal billijk resultaat wordt afgesloten. Ik heb mij daarbij op het standpunt gesteld dat aangifte dient te geschieden op basis van de in het bericht aan crediteuren van L.V.V.S. d.d. 28 Juni 1951 in uitzicht gestelde eerste uitkering ad 55 pct. herleid naar de contante waarde op de sterfdag, welke voor alle gevallen kan worden gesteld op 40 pct. van het nominaal bedrag van het creditsaldo.

462

(2) Indien de eerste uitkering ad 55 pct. van het creditsaldo bij L.V.V.S. is ontvangen, kunnen belanghebbenden volstaan met (nadere) aangifte van de contante waarde op de sterfdag, te stellen op 40 pct. van het creditsaldo zoals dit door de beheerders-vereffenaars van L.V.V.S. werd opgegeven. Deze aangifte kan dan voorzover betreft de uitkeringen L.V.V.S. als definitief worden aangemerkt.

(3) Indien reeds aangifte is gedaan van het nominaal bedrag van het eerder ontvangen voorschot ad 40 pct., behoeft vorenbedoelde aangifte van de contante waarde niet te geschieden en behoort van de heffing, welke heeft plaats gehad, evenmin te worden teruggekomen. Overigens kunnen ontvangen voorschotten — voorzover zij werden aangegeven — in mindering van het aan te geven bedrag worden gebracht.

(4) Het zal kunnen voorkomen dat alsnog teruggave in natura wordt verkregen van ingeleverde vermogensbestanddelen als effecten, sieraden enz. Deze vermogensbestanddelen dienen alsnog te worden aangegeven. Indien daarbij aannemelijk wordt gemaakt dat in verband met de teruggave in natura het creditsaldo bij L.V.V.S. is verminderd, kan van de nader aan te geven waarde dier vermogensbestanddelen worden afgetrokken 40 pct. van het bedrag waarmee dit creditsaldo werd verminderd. Ik machtig de inspecteurs der registratie en successie deze aftrek in voorkomende gevallen toe te passen.

(5) In de gegeven omstandigheden kan worden afgezien van de heffing van interest op de overeenkomstig deze aanschrijving ingediende aangiften.

Bron: Vakstudie-Nieuws 1951, no. 16.

DEEL XX: SUCCESSIEWET

20. Waardering van vorderingen op L.V.V.S., V.V.R.A., N.G.V. en D.R.T.

De belastingadministratie aanvaardt de navolgende schattingen van vorderingen als hierboven omschreven, hieronder niet begrepen „vorderingen” tot afgifte van nog aanwezige zaken, aangezien die zaken zelf tot het nagelaten vermogen behoren.

	Sterfgevallen vallende in:		
	jaren vóór 1951	1951	1952 en later
Liquidatie Vermögensverwaltung Sarphatiestraat	40 pct.	55 pct.	55 pct.
Vermögensverwaltungs- und Renteanstalt	40 „	55 „	55 „
Niederländische Grundstücksverwaltung	30 „	40 „	40 „
Deutsche Revisions- und Treuhand A.G.	75 „	75 „	90 „

Een en ander van het totale nominale bedrag van de vordering. De op de onderhavige vorderingen reeds ontvangen voorschotuitkeringen komen in mindering van de aldus berekende waarde van de totale oorspronkelijke vordering.

Het bovenstaande sluit aan op de Min. res. d.d. 7 Aug. 1951, no. 85, medegedeeld *Versch. Stukken* 15 Aug. 1951 onder no. 23. Voor de L.V.V.S. werd daarbij reeds hetzelfde beslist met betrekking tot de eerste kolom hierboven, voor de volgende kolommen werden toen echter dezelfde percentages toegelaten als voor de eerste.

De leden 3, 4 en 5 van voornoemde resolutie zijn van overeenkomstige toepassing op de vorderingen op V.V.R.A., N.G.V. en D.R.T.

Het bovenstaande is vervat in de Min. res. dd. 25 Febr. 1952, nos. 159 en 160.

Bron: Vakstudie-Nieuws 1952, no. 8.

MINISTERIE VAN FINANCIËN.

Afdeling:
INDIRECTE BELASTINGEN.
No. 159.
Onderwerp:
Heffing van successie-
recht wegens uitkeringen
aan crediteuren van
L.V.V.S., V.V.R.A., N.G.V.
en D.R.T.

's-Gravenhage, 25 Februari 1952.

Aan Heren Directeurs van 's Rijks
belastingen en domeinen.
(met afdrukken rubriek II, letters
a, d en hh).

(1) Ten vervolge op mijn aanschrijving van 7 Augustus 1951, no. 85, Afdeling Indirecte Belastingen, inzake heffing van successierecht wegens uitkeringen aan crediteuren van L.V.V.S., deel ik U mede dat de daarbij getroffen regeling kan worden toegepast op alle nalatenschappen, welke zijn opge gevallen vóór 1 Januari 1951. Voor nalatenschappen, opge gevallen op of na die datum, dienen de vorderingen ten laste van L.V.V.S. te worden aangegeven op 55% van het nominaal bedrag van het creditsaldo.

(2) Voorts heb ik aanleiding gevonden een soortgelijke regeling te treffen ten aanzien van de vorderingen ten laste van V.V.R.A. (Vermögensverwaltungs- und Renten-Anstalt), N.G.V. (Niederländische Grundstücksverwaltung) en D.R.T. (Deutsche Revisions- und Treuhand A.G.). Voor deze vorderingen geldt het volgende.

a. V.V.R.A. Overeenkomstig de regeling voor de vorderingen ten laste van L.V.V.S. kan worden aangegeven 40% van het nominaal bedrag voorzover betreft nalatenschappen, opge gevallen vóór 1 Januari 1951. Voor later opge gevallen nalatenschappen dient 55% te worden aangegeven.

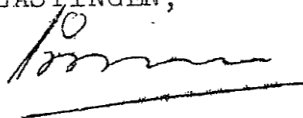
b. N.G.V. Aan te geven 30% van het nominaal bedrag in nalatenschappen, opge gevallen vóór 1 Januari 1951, daarna 40%.

c. D.R.T. Aan te geven 75% van het nominaal bedrag in nalatenschappen, opge gevallen vóór 1 Januari 1952, daarna 99%.

(3) Voorzover de uitkeringen L.V.V.S., V.V.R.A., N.G.V. en D.R.T. alsnog hoger mochten blijken te zijn dan resp. 55%, 55%, 40% en 99% van het nominaal bedrag der vorderingen, dienen de totale uitkeringspercentages in aanmerking te worden genomen voor nalatenschappen, opge gevallen op of na de dag waarop de hogere uitkeringen in uitzicht worden gesteld.

(4) De leden 3, 4 en 5 van mijn aanschrijving van 7 Augustus 1951, no. 85, zijn op de onderhavige regeling van overeenkomstige toepassing.

DE MINISTER VAN FINANCIËN,
Voor de Minister,
DE DIRECTEUR-GENERAAL DER
BELASTINGEN,

MINISTERIE VAN FINANCIËN

BOEKWERK SUCCESSIE

AFDELING: INDIRECTE BELASTINGEN.

No. 175.

's-Gravenhage, 30 Juli 1953.

ONDERWERP:

S. 22

Heffing van interest
t.a.v. gedurende de
Duitse bezetting onder
beheer gesteld vermogen.¹⁾

Aan Heren Directeurs van
's Rijks belastingen en domeinen.

(1) Bij de aanschrijving van 26 November 1946, no. 174, Afdeling Indirecte Belastingen (W.P.N.R. no. 3959), werd o.a. goedgekeurd dat van het successierecht, verschuldigd wegens gedurende de Duitse bezetting onder beheer gesteld vermogen, geen interest zou worden gevorderd. Gezien de geleidelijk gewijzigde omstandigheden, bepaal ik dat dit voorschrift - gehandhaafd in alinea 5, onderdeel f, van de aanschrijving van 18 Juni 1949, no. 40, Afdeling Indirecte Belastingen (P.W.no. 15364) - niet meer behoort te worden gevolgd, voorzover de interest is verschuldigd over tijdvakken, gelegen na 31 Augustus 1953. Hetzelfde geldt voor de interest over het successierecht, verschuldigd terzake van de aangifte van uitkeringen L.V.V.S., V.V.R.A., N.G.V. en D.R.T. overeenkomstig de aanschrijvingen van 7 Augustus 1951, no. 85 en 25 Februari 1952, no. 159, Afdeling Indirecte Belastingen (P.W.no. 15690).

(2) Niettemin blijft van kracht het voorschrift van alinea 5, letter f, van gemelde aanschrijving van 18 Juni 1949, no. 40, krachtens hetwelk de interest kan worden gematigd naar gelang van de inkomsten, die de vermogensbestanddelen hebben opgeleverd.

(3) Een voldoende aantal afdrukken dezer gaat hierbij.

DE STAATSSECRETARIS VAN FINANCIËN,
Van den Berge.

1) Uitsluitend van belang voor de toepassing van de oude Successiewet.

Bijlage II

De Pauschreglung

Chronologisch overzicht omtrent de Pauschreglung

8 augustus 1941	De eerste Liro verordening Van 8 tot 11 augustus 1941 moesten alle Joden hun geld, cheques, effecten en andere deposito's registreren bij de Liro en overdragen.
21 mei 1942	De tweede Liro verordening Alle Joden moesten hun collecties van alle soorten kunstvoorwerpen, voorwerpen van goud, platina of zilver, alsmede bewerkte en onbewerkte edelstenen, halfedelstenen en parels inleveren. Ook moesten de levensverzekeringsspolissen en vorderingen worden aangemeld.
Begin 1943	Sammelkonto Alle individuele rekeningen bij de Liro werden opgeheven en samengevoegd op de zogenoemde Sammelkonto.
Begin 1943	Pauschreglung Een overeenkomst tussen de Liro-bestuurders en het hoofd van het Departement van Financiën. Deze overeenkomst bepaalde dat er een bedrag van f 8.000.000 betaald werd, aan de Belastingdienst, voor de verschuldigde belasting van Joden.
4 januari 1943	Aanschrijving no. 4 Deze aanschrijving bepaalde dat de Belastingdienst zich voor de aanzuivering van particuliere belastingschulden van Joden niet meer kon richten tot de Liro.

16 april 1943	Aanschrijving no. 2 In deze aanschrijving werd bepaald dat in verband met de overeengekomen Pauschreglung, de invordering van successierecht waarover de verkrijger tengevolge van bijzondere omstandigheden niet de vrije beschikking had kon worden afgezien.
20 april 1943	Aanschrijving no. 65 Deze aanschrijving deelde mee dat de Belastingdienst zich voor het innen van openstaande belastingschulden niet meer kon wenden tot de VVRA. Hetzelfde gold ook voor de NGV, met uitzondering van de grondbelasting.
14 december 1943	Aanschrijving no. 38 Deze aanschrijving zorgde ervoor dat de na de Pauschreglung openstaande belastingschulden als niet inbaar verklaard werden, indien de verkrijgers geen vrije middelen beschikbaar hadden. Betreffende het verschuldigde successierecht werd er verwezen naar de eerdere aanschrijving van 16 april 1943 (no. 2).
27 januari 1944	Aanschrijving no. 71 In deze aanschrijving werd bepaald dat de volgens het Ministerie van Financiën nog openstaande belastingschulden niet werden ingevorderd, in nadere afwachting van hoeveel belasting de Liro had ingehouden bij het uitkeren van het creditsaldo.
18 juli 1945	Aanschrijving no. 550 Deze aanschrijving zorgde ervoor dat er geen dubbel successierecht geheven werd in samenhang met de Pauschreglung.
Februari 1948	De naam Liro werd veranderd in Liquidatie Van Verwaltung Sarphatistraat, om verwarring bij het publiek te voorkomen.
September 1952	Financiën betaalde f 2,5 miljoen terug aan de LVVS in verband met de Pauschreglung.
Maart 2000	Er werd f 400 miljoen ter beschikking gesteld aan de joodse gemeenschap. Het resterende bedrag van f 5,5 miljoen van de Pauschreglung zat mede in dit bedrag.

PAUSCHREGLUNG.

Zahlung des Bankhauses Lippmann, Rosenthal & Co. zur Begleichung
jüdischer Steuerschulden.

1. Das Bankhaus Lippman, Rosenthal & Co. ist in keiner Weise für Staatsscheuerschulden von Juden in Anspruch zu nehmen. Das Bankhaus wird ab sofort Zahlungen zur Begleichung jüdischer Staatssteuerschulden weder an die Steuerverwaltung noch an kontoführende Juden leisten. Die Steuerpflicht der Juden nach den bestehenden Gesetzen bleibt unberührt. Kommt die Steuerverwaltung ohne Inanspruchnahme des Bankhauses einem steuerpflichtigen Juden gegenüber nicht zu ihrem Geld, so ist die Steuerforderung niederzuschlagen. Die von einem Treuhänder oder Verwalter geleiteten Unternehmen sind nur für die das Unternehmen betreffenden Steuern und keinsfalls mehr für persönliche Steuern eines Juden in Anspruch zu nehmen. Die Steuerverwaltung wird Steuerbeträge, die etwa an Juden zur erstatten waren nicht mehr bei dem Bankhaus einzahlen, sondern endgültig vereinnahmen.
2. Das Bankhaus Lippman, Rosenthal & Co. zahlt zwecks pauschaler Abgeltung der durch die Regelung zu 1) eintretenden Steuerauffällen die niederländische Steuerverwaltung einen einmaligen Betrag in Höhe von 8.000.000.- Gulden.
3. Juden, die die Niederlande verlassen haben, sind nicht als hierzulande wonhafte Personen zu betrachten. Soweit Steuerverordnungen abweichend von diesem Grundsatz bereits durchgeführt worden sind, soll es dabei verbleiben. Die Steuerbehörden werden – ohne weitere Ermittlungen – von der Annahme ausgehen, dass ein Jude, der nicht in Inland wonhaft ist, kein Vermögen und kein Einkommen im Inland besitzt, es sei denn, dass Abweichendes bekannt ist. Das vom Bankhaus Lippman, Rosenthal & Co. verwaltete Vermögen von Juden, die nicht im Inland wonhaft sind, und etwaige Einkünfte aus diesem Vermögen sind auf jeden Fall für die Besteuerung von Juden ausser Betracht zu lassen. Steuerverordnungen, die abweichend hiervon bereits durchgeführt worden sind, bleiben unberührt.

RES. VAN 14 DECEMBER 1943, NO. 38

D.O. 104

Joodsche belastingsschulden

(1) Bij aanschrijving van 4 Januari 1943, no. 4 (*Belber. D. O. 69*), heeft de Secretaris-Generaal ter kennis van den belastingdienst gebracht, dat de ontvangers zich voor aanzuivering van particuliere belastingsschulden van Joden, niet meer tot de firma Lippmann, Rosenthal en Co. of een bewindvoerder dienen te wenden. Bij aanschrijving van 20 April 1943, no. 65, deelde de Secretaris-Generaal vervolgens mede, dat het vorenstaande tevens geldt met betrekking tot de Vermögensverwaltungs- und Renten-Anstalt. Naar aan het Departement van Duitsche zijde werd medegedeeld, geldt het, de grondbelasting daargelaten, ook met betrekking tot de Niederländische Grundstücksverwaltung.

(2) Genoemde aanschrijvingen strekten tot uitvoering van een door den Commissaris-Generaal voor Financiën en Economische Zaken getroffen regeling, waarvan in de bovengenoemde aanschrijving het volgende is weergegeven:

„Pauschregelung. Zahlung des Bankhauses Lippmann, Rosenthal en Co. zur Begleichung jüdischer Steuerschulden.“

(Vertaling)

„1) De bankiersfirma Lippmann, Rosenthal en Co. behoort op geenerlei wijze voor betaling van door joden aan het Rijk verschuldigde belasting te worden aangesproken. De bank zal betalingen ter voldoening van door joden aan het Rijk verschuldigde belasting van heden af noch aan de belastingadministratie noch aan rekening houdende joden verrichten. In den belastingplicht van joden volgens de bestaande wetgeving wordt geen verandering gebracht. Slaagt de belastingadministratie zonder de bank aan te spreken er niet in haar vordering te innen, dan behoort het onvoldaan gebleven bedrag als oninbaar te worden geleden. Van de door een bewindvoerder of door een beheerder bestuurde ondernemingen behooren slechts de belastingen, welke de onderneming betreffen, doch nimmer de persoonlijke belastingen van een jood ingevorderd te worden. De belastingadministratie zal belastingbedragen, welke eventueel aan joden behooren te worden terugbetaald, niet meer bij de bankiersfirma storten, doch definitief behouden.

2) De bankiersfirma Lippman, Rosenthal en Co. betaalt als totale vergoeding voor de derving van belasting, veroorzaakt door de in punt 1 bedoelde regeling aan de Nederlandsche belastingadministratie een bedrag in eens van 8.000.000 gulden.”

(3) Het bedrag van f 8.000.000, — waarvan in punt 2 sprake is, is intusschen door de firma Lippmann, Rosenthal en Co. gestort. Het is mijn bedoeling dat het zal dienen tot voldoening, voor zoover mogelijk, van hier te lande aan joodsche rekeninghouders van de firma Lippmann, Rosenthal en Co. opgelegde aanslagen in de inkomstenbelasting, vermogensbelasting I en personeele belasting, welke op 1 December 1943 nog niet geheel zijn aange-

zuiverd, alsmede tot voldoening van op dien datum door genoemde personen nog op memories of ingevolge dwangschrift of exploit van aanzegging van een gerechtelijke waardeering verschuldigd successierecht.

(4) De ontvangers zullen hiertoe vóór 1 Januari 1944 aan den Ontvanger der directe belastingen te Amsterdam een lijst inzenden, waarop de betrekkelijke posten voorkomen. (Volgen aanwijzingen met betrekking tot de inrichting van de lijst; voorloopige aanslagen in de inkomstenbelasting voor 1943 worden niet op de lijst gebracht, indien zij nog niet door een definitieven aanslag zijn gevolgd.)

(7) Indien twijfel bestaat of een post op de lijst moet worden gebracht, wordt zij opgevoerd. Aan de lijst hecht de ontvanger echter een nota met een uiteenzetting van de omstandigheden.

(8) De ontvanger der directe belastingen te Amsterdam maakt, eveneens vóór 1 Januari 1944, volgens bovenstaande regels een lijst op van te zijnen kantore openstaande belasting. Hij voorziet alle lijsten van een doorlopend volgnummer en schrijft de uitkomst van de, zoo noodig gecorrigeerde, totaalstelling van iedere lijst onder dit nummer in op een door hem aan te leggen lijst, welke hij vervolgens totaliseert. Daarna gaat hij na, welk percentage van de onvoldane bedragen uit het door de firma Lippmann, Rosenthal en Co. gestorte bedrag van f 8.000.000,— kan worden voldaan. Het percentage wordt naar beneden tot in volle procenten afgerond.

(9) De ontvanger te Amsterdam zal vervolgens aan ieder van zijn ambtgenooten doen toekomen het aandeel voor diens kantoor, onder mededeeling welk percentage van het totaalbedrag van de ingezonden lijst het overgemaakte uitmaakt. De lijst zendt hij terug. Indien een of meer posten buiten aanmerking zijn gelaten, komt hieromtrent bij de betrekkelijke posten een aanteekening voor.

(10) De ontvanger, die een lijst heeft ingezonden, bepaalt vervolgens, uitgaande van voornoemd percentage, welk bedrag aan ieder van de op de lijst voorkomende posten ten goede behoort te komen. Dit bedrag behoort geheel als belasting te worden verantwoord.

(11) Voor de voldoening van aanslagen in de inkomstenbelasting over 1943, welke belanghebbenden niet uit vrije middelen kunnen voldoen, kan dienen het bedrag dat onder den Ontvanger te Amsterdam verblijft tengevolge van de forceering op het berekende percentage. De ontvangers kunnen zich tot dezen Ontvanger

wenden nadat het verschuldigde over 1943 definitief is komen vast te staan.

(12) De inkomstenbelasting, vermogensbelasting I en personeele belasting van joden-rekeninghouders bij de firma Lippmann, Rosenthal en Co., welke na uitvoering van de onderwerpelijke regeling onvoldaan is gebleven, kan voorzoover voldoening uit vrije middelen niet meer kan worden tegemoetgezien, als oninbaar worden geleden, terwijl voor het nog onvoldaan gebleven gedeelte van het successierecht voor zooveel nodig wordt verwezen naar de aanschrijving van 16 April 1943, no. 2, I.B. (*Bel.ber.* D. O. 80). De Secretaris-Generaal heeft er geen bezwaar tegen dat met betrekking tot de hierboven genoemde belastingen, voor zoover verschuldigd door joden-niet-rekeninghouders, eenzelfde gedragslijn wordt gevolgd.

Bron: Belastingberichten, onderdeel D.0.104.

RES. VAN 27 JANUARI 1944, NO. 71

D.0.110

Joodsche belastingschulden

Naar den Secretaris-Generaal is gebleken, stelt de firma *Lippmann, Rosenthal en Co.* zich op het standpunt, dat zij door storting van het in de aanschrijving van 14 December 1943, no. 38 (*Bel.ber.* D. O. 104), ter sprake komende bedrag van f 8.000.000,—, de aan het einde van 1942 openstaande aanslagen van Joden volledig heeft aangezuiverd. Op dezen grond houdt zij in de gevallen, dat zij overgaat tot uitkeering van het onder haar berustende saldo, het volle bedrag van de belastingaanslagen hierop in. In verband hiermede dienen, in afwachting van nadere voorschriften, aanslagen, welker bedragen de firma *Lippmann, Rosenthal en Co.*, op het saldo van den belanghebbende heeft ingehouden, geheel buiten invordering te blijven. Mochten belastingschuldigen intusschen zijn genoodzaakt op dergelijke aanslagen betalingen uit „vrije” middelen te doen, dan behoort het gestorte voorloopig weer te hunner beschikking te worden gesteld.

Bron: Belastingberichten, onderdeel D.0.110.

Bijlage III

De Wet houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten

STAATSBLAD

VAN HET

KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

No. J 227 **WET** van 2 Juni 1949, houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten.

WIJ JULIANA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat tengevolge van de oorlogsomstandigheden nadere voorzieningen nodig zijn betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

Voor de toepassing van deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

„vermiste”: ieder die op enig tijdstip tussen 9 Mei 1940 en 1 Juni 1945 in Nederland woonplaats heeft gehad, doch van wiens bestaan sedert laatstgenoemde datum niet meer is gebleken, terwijl er goede gronden bestaan om aan te nemen, dat hij is overleden;

„woonplaats”: de woonplaats in de zin van artikel 74 van het Burgerlijk Wetboek en, — voor zover het betreft personen, die ingevolge artikel 78 van het Burgerlijk Wetboek woonplaats buiten Nederland hebben —, de verblijfplaats.

Artikel 2

Door of vanwege de Minister van Justitie kan bij de ambtenaar van de burgerlijke stand van de laatstbekende woonplaats in Nederland van een vermiste, van diens overlijden schriftelijk aangifte worden gedaan.

Zie voor de behandeling in de Staten-Generaal:

Bijl. Hand. II 46/47, 495; 47/48, 495;

Bijl. Hand. II 48/49, 495; Hand. II 48/49, bladz. 1261—1273;

Bijl. Hand. I 48/49, 495; Hand. I 48/49, bladz. 642—646.

Artikel 3

De aangifte vermeldt zo nauwkeurig mogelijk de naam, de voor-
namen, de plaats en het tijdstip der geboorte alsmede de laatstbekende
woonplaats in Nederland van de vermiste, mitsgaders plaats en
tijdstip van het overlijden.

De aangifte kan daarenboven gegevens bevatten omtrent het
beroep, de echtgenoot en de ouders van de vermiste.

Indien het tijdstip van overlijden niet nauwkeurig kan worden vast-
gesteld wordt als zodanig aangemerkt en in de aangifte vermeld
de dag, volgende op die, waarop het laatst van het bestaan van de
vermiste is gebleken, tenzij er aanwijzingen zijn, welke het overlijden
op een later tijdstip of in een later tijdvak waarschijnlijk maken,
in welke gevallen het aan de hand van deze aanwijzingen bepaalde
tijdstip, onderscheidenlijk de laatste dag van dit tijdvak, als tijdstip
van overlijden wordt aangemerkt.

Artikel 4

Door de zorg van de Minister van Justitie wordt in de *Nederlandse
Staatscourant* en, — indien hem zulks geraden voorkomt —, in een
of meer door hem aan te wijzen nieuwsbladen bekend gemaakt, dat
overeenkomstig artikel 2 aangifte is gedaan.

De bekendmaking bevat de gegevens, bedoeld in artikel 3, eerste
lid.

Zij kan voorts bevatten zodanige gegevens als de Minister van
Justitie dienstig mocht achten.

Artikel 5

Behoudens het bepaalde in de artikelen 6 en 7 maakt de ambtenaar
van de burgerlijke stand, bij wie aangifte is gedaan, daarvan een akte
op, zodra drie maanden zijn verstreken na dagtekening van de
Nederlandse Staatscourant, waarin werd bekend gemaakt, dat aan-
gifte is gedaan.

De akte wordt in de registers van overlijden ingeschreven en alleen
door de ambtenaar van de burgerlijke stand ondertekend.

Artikel 6

De rechtbank, binnen welker rechtsgebied de standplaats is gelegen
van de ambtenaar van de burgerlijke stand, bij wie aangifte is ge-
daan, kan aanvulling of verbetering der aangifte gelasten, dan wel
de aangifte vernietigen.

De rechtbank beslist op verzoek van belanghebbenden of op vor-
dering van het openbaar ministerie, binnen de in het eerste lid van
artikel 5 bedoelde termijn ingediend onderscheidenlijk ingesteld, en
betekend aan de ambtenaar van de burgerlijke stand, bij wie de aan-
gifte is gedaan.

De griffier zendt onverwijld afschrift van het verzoekschrift of de vordering aan de Minister van Justitie.

Artikel 7

Op de procedure, bedoeld in het voorgaande artikel, zijn de artikelen 71 van het Burgerlijk Wetboek en 829, 831 en 832 van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering van overeenkomstige toepassing.

Beveelt de rechter oproeping van belanghebbenden, dan geschiedt deze oproeping bij brief van de griffier, met vermelding van het doel der oproeping. Geen uitspraak wordt gedaan alvorens de termijn, bedoeld in artikel 5, eerste lid, is verstreken.

Hoger beroep of beroep in cassatie kan slechts worden ingesteld binnen twee maanden na de dagtekening der uitspraak. Van het ingestelde hoger beroep of beroep in cassatie wordt binnen de gestelde termijn ter griffie van het college, tegen welks uitspraak wordt opgekomen, een verklaring afgelegd, bij gebreke waarvan de voorziening tegen de uitspraak als niet geschied wordt beschouwd.

Nadat de uitspraak in kracht van gewijsde is gegaan, doet de griffier onverwijld afschrift toekomen aan de Minister van Justitie, alsmede aan de ambtenaar van de burgerlijke stand, die, — behoudens ingeval van vernietiging der aangifte —, met inachtneming van 's rechters beslissing van de aangifte een akte opmaakt en inschrijft overeenkomstig artikel 5.

Artikel 8

De akten, opgemaakt overeenkomstig artikel 5, worden beschouwd als akten van overlijden in de zin van het Burgerlijk Wetboek.

Artikel 9

Handelingen, verricht door een vertegenwoordiger, wiens hoedanigheid afhankelijk is van het in leven zijn van een vermiste, kunnen niet worden aangetast uit hoofde van het feit, dat na de handeling gebleken is, dat de vermiste ten tijde van de handeling reeds was overleden.

Artikel 10

Verjarings- en vervaltermijnen, ingaande op het tijdstip van overlijden, alsmede de termijn, bedoeld in artikel 182 van het Burgerlijk Wetboek, worden, ingeval omtrent het overlijden van een vermiste een akte in de registers van de burgerlijke stand is ingeschreven, gerekend te zijn ingegaan op de dag van inschrijving.

Mede van die dag lopen de verjarings- en vervaltermijnen, ingaande op het tijdstip van kennisneming van het overlijden, tenware de belanghebbende bewijst eerst op een latere dag van het overlijden kennis te hebben gedragen, in welk geval zij lopen van die latere dag.

Artikel 11

Indien van het bestaan van een vermiste blijkt, nadat van diens overlijden een akte is ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand en zijn echtgenoot inmiddels is hertrouwd, blijft het eerdere huwelijk ontbonden te rekenen van het in de akte uitgedrukte tijdstip van overlijden.

Artikel 12

Indien van het bestaan van een vermiste blijkt, nadat van diens overlijden een akte is ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand, kunnen handelingen, door zijn echtgenote verricht na de inschrijving, doch voordat van het bestaan van de vermiste is gebleken, niet worden aangetast uit hoofde van het ontbreken van machtiging als bedoeld in de artikelen 169 en 180 van het Burgerlijk Wetboek.

Artikel 13

Indien van het bestaan van een vermiste blijkt, nadat van diens overlijden een akte is ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand, heeft deze alleen recht om zijn zaken terug te vorderen, in de staat waarin zij zich alsdan bevinden, mitsgaders de opbrengst van die zaken welke vervreemd zijn, of wel de zodanige welke daaruit zijn aangekocht, alles echter zonder enige vruchten of inkomsten. Ingeval zaken om niet zijn vervreemd kan de rechter hem ten laste van degene, die daardoor voordeel heeft genoten, een naar billijkheid te bepalen vergoeding toekennen.

Binnen dertig jaren, te rekenen van het in de akte uitgedrukte tijdstip van overlijden, kunnen zij, die tot de zaken van de vermiste gerechtigd blijken te zijn, omdat deze op een ander dan het in de akte genoemde tijdstip is overleden, de rechten uitoefenen, welke bij het voorgaande lid aan de vermiste zijn toegekend.

Artikel 14

Indien van het bestaan van een vermiste blijkt, nadat van diens overlijden een akte is ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand, kan de schuldenaar, wiens schuld opeisbaar is geworden door het bij die akte vastgestelde overlijden, het deswege betaalde niet terugvorderen, blijvende hij gehouden tot uitkering van achterstallige bedragen. Tegenprestaties jegens die schuldenaar, afhankelijk van het leven van vorenbedoelde vermiste, zijn niet verschuldigd, voor zover deze verschenen zijn na het in voormelde akte uitgedrukte tijdstip van overlijden.

Ingeval de schuldenaar door het betaalde volledig is gekweten van de verplichtingen, welke in verband met het overlijden van de vermiste op hem zouden hebben gerust, indien van diens bestaan niet ware gebleken, is hij daarvan bevrijd. In alle andere gevallen komen het betaalde alsmede tegenprestaties, als bedoeld in het voorgaande

lid, in mindering op hetgeen hij, hetzij bij in leven zijn van de vermiste, hetzij bij diens overlijden, verschuldigd is of mocht worden.

De rechter kan aan de in het eerste lid bedoelde vermiste een naar billijkheid te bepalen vergoeding toekennen ten laste van degene, die door een betaling, als in de voorgaande leden bedoeld, voordeel heeft genoten. Artikel 13, tweede lid, is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 15

Indien van het bestaan van een vermiste blijkt, nadat van diens overlijden een akte is ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand, houdt een op grond van een wettelijke bepaling in verband met dat overlijden verleend pensioen of rente op met een door het orgaan, dat het pensioen of de rente verleende, te bepalen datum.

Artikel 16

In het geval, voorzien in artikel 13, wordt het ingevolge de Successiewet (wet van 13 Mei 1859, *Staatsblad* no. 36, zoals deze later is gewijzigd) geheven recht, met de verhogingen en boeten, teruggegeven.

Artikel 17

Indien een rechterlijk gewijsde, waarbij aanvulling van de registers van de burgerlijke stand met een overlijdensakte van een vermiste wordt gelast, overeenkomstig artikel 73 van het Burgerlijk Wetboek is ingeschreven, zijn de artikelen 8 tot en met 16 van overeenkomstige toepassing, mits de rechterlijke beslissing gegeven is vóór het in werking treden van deze wet. Hetzelfde geldt voor nadien gegeven beslissingen, mits de rechter bij zijn uitspraak heeft bepaald, dat zij zal gelden tegenover een ieder.

Indien in de beslissing de dag van overlijden niet is uitgedrukt, doch slechts een tijdvak waarbinnen het overlijden heeft plaats gevonden, zal de laatste dag van dit tijdvak als dag van overlijden worden aangemerkt.

Artikel 18

Ieder is verplicht aan de Minister van Justitie of aan degene, die hem vervangt, mondeling of schriftelijk de inlichtingen te verstrekken en de bescheiden over te leggen, waarvan de verstrekking of de overlegging in verband met de uitvoering van deze wet door of vanwege hem wordt gevorderd.

Hij, die opzettelijk niet voldoet aan een verplichting, bedoeld in het voorgaande lid, dan wel door handelen of nalaten opzettelijk bewerkt of opzettelijk medebewerkt, dat aan zodanige verplichting niet wordt voldaan, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van ten hoogste tienduizend gulden. De in dit lid strafbaar gestelde feiten worden beschouwd als misdrijven.

Hij aan wiens schuld het te wijten is, dat niet wordt voldaan aan een verplichting, bedoeld in het eerste lid, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste duizend gulden. De in dit lid strafbaar gestelde feiten worden beschouwd als overtredingen.

Artikel 19

Deze wet laat onverkort de geldende bepalingen inzake de verklaring van vermoedelijk overlijden, alsmede die inzake inschrijving in de registers van de burgerlijke stand van akten betreffende het overlijden van vermisten.

Artikel 20

Wij behouden Ons voor bij algemene maatregel van bestuur te regelen, al hetgeen verder nodig is voor de uitvoering van deze wet.

Artikel 21

Het besluit van 16 December 1941 van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Justitie en van Binnenlandse Zaken over het opmaken van akten betreffende het overlijden van militair personeel der Nederlandse Zee- en Landmacht, *Verordeningenblad* 1941, no. 228, vervalt met ingang van 1 Mei 1949.

Indien betreffende het overlijden van een persoon een akte op grond van die verordening is of wordt opgemaakt, zijn de artikelen 9 tot en met 16 van overeenkomstige toepassing.

Artikel 22

Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na die harer afkondiging.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministeriële Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven ten Paleize Soestdijk, 2 Juni 1949.

JULIANA.

De Minister van Justitie,
WIJERS.

De Minister van Binnenlandse Zaken,
J. H. VAN MAARSEVEEN.

De Minister van Financiën,
P. LIEFTINCK.

Uitgegeven de tiende Juni 1949.

De Minister van Justitie,
WIJERS.

Bijlage IV

De vrijstellingen en het tarief van de Successiewet 1859

De vrijstellingen ex artikel 79 Successiewet 1859²³⁷

- Lid 2: het successierecht mag niet hoger zijn dan de helft van het bedrag waarmee de verkrijging het vrijgestelde bedrag te boven gaat.
- Lid 3: voor verkrijgingen in de rechte lijn een vrijstelling van successierecht van maximaal f 1.000 voorzover de verkrijging het bedrag van f 1.000 niet te boven gaat. Dit bedrag wordt voor kinderen verhoogd met f 300 voor elk jaar dat zij jonger zijn dan 21 jaar; voor echtgenoten met een bedrag van f 300 voor elk jaar dat het kind jonger is dan 21 jaar. Een verkrijging hoger dan de vrijstelling is geheel belastbaar.
- Lid 4: om te voorkomen dat erfgenamen van een verkrijging van net boven de hiervoor vermelde vrijstelling overhouden dan van een verkrijging van minder dan vrijstelling is de volgende regeling ingevoerd: er geldt een vrijstelling van tot het bedrag van de hiervoor vermelde vrijstellingen indien de verkrijging meer is dan het vrijgestelde bedrag maar niet meer dan 10 maal dat maximum voor echtgenoot en minderjarig kind of 1,5 maal dat bedrag voor de andere kinderen, kleinkinderen of ouders.
- Lid 5: voor overige wettelijke erfgenamen geldt een vrijstelling als de verkrijging niet meer bedraagt dan f 300.
- Lid 6: voor deze erfgenamen geldt de volgende regeling: als de verkrijging meer is dan f 300, maar minder dan f 500, geldt een vrijgesteld bedrag van f 100.
- Lid 7: in alle andere gevallen geldt een vrijstelling als de verkrijging niet meer bedraagt dan f 100.

²³⁷ Zoals deze gold tot en met 24 juni 1947.

Het tarief ex artikel 65 Successiewet 1859²³⁸

INDIEN GĖERFD EN VERKREGEN WORDT:	Percentage voor het gedeelte der verkrijging dat bedraagt:									
	f 1.000 of minder	f 1.000 - 2.000	f 2.000 - 5.000	f 5.000 - 10.000	f 10.000 - 25.000	f 25.000 - 50.000	f 50.000 - 100.000	f 100.000 - 200.000	f 200.000 - 500.000	meer dan f 500.000
door kinderen of door de(n) echtgenoot	2.50	3	3.50	4	4.50	5	5.50	6	6.50	7
door afstammelingen in de tweeden en verderen graad	3.75	4.50	5.25	6	6.75	7.50	8.25	9	9.75	10.50
door bloedverwanten in de rechte opgaande lijn	9.50	10	10.50	11	11.50	12	12.50	13	13.50	14
door broeders en zusters	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
door kinderen van broeders en zusters	19.50	20.50	21.50	22.50	23.50	24.50	25.50	26.50	27.50	28.50
in alle niet voorziene gevallen	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37

²³⁸ Zoals deze gold tot en met 24 juni 1947.